

T.C.

AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KURBANİ HİKÂYESİ ÜZERİNDE BİR İNCELEME

Asena Gülsüm GÜNEŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KIRŞEHİR

2013

T.C.

AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KURBANİ HİKÂYESİ ÜZERİNDE BİR İNCELEME

AN INVESTIGATION ON THE KURBANİ'S STORY

Asena Gülsüm GÜNEŞ

DANIŞMAN

PROF. DR. ENSAR ASLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KIRŞEHİR

2013

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Bu çalışma jürimiz tarafındanAnabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ /
DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan *Prof. Dr. Enzar Aslan* (İmza) *Enzar*
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye *Doc. Dr. Salihaddin BENKİ* (İmza) *Benki*
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye *Doc. Dr. Y. Y. ÖZGÜTİN* (İmza) *Özgül*
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)
Akademik Unvanı, Adı-Soyadı

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza Yeri)
Akademik Unvan, Adı-Soyadı
Enstitü Müdürü

ÖZET

Halk hikâyeleri konu, şekil ve söyleyiş bakımından farklı bir türdür. 15. yüzyıldan sonra destan söyleyen ozanlar, yerini halk hikâyesi anlatan âşıklara bırakmıştır. Halk hikâyeleri destan geleneğinin konu ve şekil bakımından değişikliklere uğramasıyla oluşmuştur ve Türklere özgü bir anlatım şekliyle söylenmiştir.

Tezimizin inceleme konusunu oluşturan Kurbanî Hikâyesi'nin musannifi Kurbanî, 15. – 16. asırlar arasında yaşamış Azerbaycan'ın ünlü âşıklarındandır. Döneminin diğer şâirleri içinden çıkarak Azerbaycan klasik âşık sanatının temelini atan Kurbanî, neredeyse bütün türlerde oldukça güzel örnekler vermiştir. Âşıklar için zor bir tür olan divanîler de Azerbaycan'da ilk kez Kurbanî tarafından oluşturulmuştur.

Kurbanî Hikâyesi'ni derleyen Âşık Lütî ise 1930 – 2002 yılları arasında yaşamış Karşılı bir âşıktır. Çocukluğundan itibaren şiir söylemeye, yazmaya başlayan Lütî Aydın'ın pek çok şiiri “Kars Eli” ve “İstanbul” dergilerinde yayınlanmıştır. Âşık Lütî yaklaşık olarak on beş hikâye bildiğini ve bunlardan bazılarının kendi tasnifi olduğunu söylemiştir.

Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. Âşık Kurbanî ile Âşık Lütî'nin hayatları ve sanatlarına değinilen “Giriş” kısmından sonra, birinci bölümde Kurbanî Hikâyesi'nin incelemesine yer verilmiştir. Hikâye öncelikle epizot sırasına göre bölümlere ayrılmış, daha sonra problemleri açısından ele alınmıştır. Tespit edilen altı epizot incelenerek, hikâyenin teşekkül tarihi ve hikâyedeki tarihî unsurlar, hikâyede bulunan dinî unsurlar, masal unsurları ve hikâye kahramanları belirlenmiştir.

İkinci bölümde, halk hikâyelerinin yapı taşı olarak tanımlayabileceğimiz “motif” kavramı üzerinde durulmuş ve Kurbanî Hikâyesi dahilinde tespit edilen motifler epizot sırasına göre incelemeye eklenmiştir.

Üçüncü bölüm Azerbaycan sözlü edebiyatı nazım biçimlerine göre belirlenmiş şiirlerin incelendiği bölümdür. Hikâye içerisinde bulunan ve ezgili türkü olarak söylenen şiirlerin ortaya çıktığı döneme ait bilgiler verdiği gözlemlenmiş ve bu şiirler belirlenen altı epizot altında incelenmiştir. Dördüncü bölümde Kurbanî Hikâyesi'nin metnine yer verilmiştir. Beşinci bölümde ise sonuç ve kaynakça yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kurbanî, Kurbanî Hikâyesi, Âşık Lütfî Aydın, halk hikâyesi, motif.

ABSTRACT

Folk stories are a different genre in terms of subject, shape and saying. After the 15th century, saga saying poets are replaced with folk story telling singers. Folk stories were formed by the changing of saga tradition in terms of subject and shape, and were told in a way particular to Turks. Kurbani, who is the classifier of our thesis topic Kurbani Story, is one of the reputable singers of Azerbaijan lived in 15th and 16th centuries. Among other poets of his period, Kurbani, who established the basis of Azerbaijan classical singing art, has given quite remarkable pieces in almost all genres. Divani, which is a difficult genre for singers were composed by Kurbani for the first time in Azerbaijan.

Ashiks Lütfi who compiled Kurbani Story, is a Kars born singer lived between 1930 - 2002. Many poems of Lütfi Aydın, who began telling and writing poems since his childhood, were published in "Kars Eli" and "İstanbul" magazines. Ashiks Lütfi declared that he knew approximately fifteen stories and some of them were classified by himself. Our study is composed of five chapters. Following the "Introduction" section where lives and arts of Ashiks Kurbani and Ashiks Lütfi are mentioned, examination of Kurbani Story is given in the first chapter. The story has been separated in sections according to episode order and the has been evaluated in terms of its problems. Six specified episodes have been examined; the occurring date of the story, historical elements in the story, religious, tale issues and story heroes were specified.

In the second chapter, "motive" concept which we can define as the integral part of folk stories has been emphasized and the motives determined within Kurbani story were added to the evaluation according to episode order.

Third chapter is the section where the poems specified according to Azerbaijan oral literature verse types are evaluated. It has been observed that the poems in the story which were told as musical ballads give information on their era; and these poems are evaluated under the six specified episodes.

The fourth chapter consists of the text of Kurbani Story. The fifth chapter includes the conclusion and bibliography.

Keywords: Kurbani, Story of Kurbani, Lütfi Aydın, folk tale, motive

ÖN SÖZ

Türk edebiyatı, yazılı edebiyatın başladığı 8. yüzyıla kadar sözlü kültüre dayalı olarak gelişir. Halk edebiyatı, Türklerin sözlü ve yazılı edebiyatlarının ortaya çıktığı İslamiyet öncesi dönemlerden günümüze kalmış, Türklerin İslamiyet’i kabul etmelerinden sonra yeniden şekillenmiştir.

İslâmiyet öncesi çeşitli inanç sistemlerinden etkilenen Türkler, bunlardan bir kısmını İslâmiyet’e taşımışlardır. Âşık edebiyatı, ozan-baksı edebiyatı geleneğinin İslâmiyet’ten sonra tasavvufî düşünce ve Osmanlı yaşama biçimi kabulleriyle birleşmesinden doğmuştur.

15. yüzyılda “ozan”ın yerini alan “âşık” destan yerine, destandan tam olarak sıyrılamayan daha bireysel ve yerleşik yaşama uygun bir anlatı geleneği olan, halk hikâyesini oluşturmuştur. İlk örnekleri de, destandan halk hikâyesine geçişte bir ara ürün kabul edilen Dede Korkut Hikâyeleri’dir.

16. yüzyılda yaşamış olan ve Azerbaycan âşıklık geleneğinin ilk önemli temsilcilerinden kabul edilen Kurbanî, yalnız Azerbaycan’da değil, Anadolu’da da tanınan ve bilinen bir âşıktır.

Bu inceleme sonrasında, Azerbaycan sahasında süregelen âşıklık geleneğinin, Anadolu sahasında süregelen âşıklık geleneğinden çok da farklı olmadığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, Azerbaycan sahasında söylenen halk hikâyeleri, Anadolu sahasında söylenen halk hikâyeleri kadar Türk halk edebiyatına katkı sağlayacaktır.

Bu bağlamda Kurbanî Hikâyesi ve hikâye üzerinde yapılan inceleme Türk halk edebiyatı için büyük bir önem arz etmektedir.

Ayrıca 15.-16. yüzyıla ait bir anlatma olması sebebiyle, bozulmadan günümüze gelmiş olan manzumelerin, dönemini yansıtır olması edebî açıdan olduğu kadar, tarihî açıdan da son derece önemlidir.

Kurbani Hikâyesi üzerine yapılan incelemede, halk hikâyeleri ile ilgili birçok çalışmadan faydalanılmıştır. Halk hikâyeleri ve âşıklık geleneği ile ilgili temel bilgiler verilirken:

- Ensar ASLAN - “Türk Halk Edebiyatı”
- Erman ARTUN - “Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı”
- Pertev Naili BORATAV - “Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği”
- Şükrü ELÇİN – “Halk Edebiyatına Giriş”

isimli kaynaklardan yararlanılmıştır.

- Ensar ASLAN – “Yaralı Mahmud”
- Fikret TÜRKMEN – “Tahir ile Zühre”
- Ali Berat ALPTEKİN – “Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı”
- Umay GÜNAY – “ Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi”
- Muharrem ERGİN – “Dede Korkut Kitabı”

Kurbani Hikâyesi’ni incelerken kullanılan diğer önemli kaynaklardır.

Bu çalışmada Kurbani’ye ait olan ve Âşık Lütfi tarafından derlenen Kurbani Hikâyesi 5 temel bölümde incelenmiştir.

Giriş kısmında 15. yüzyılda Azerbaycan’da yaşamış olan hikâyemizin musannifi Kurbani ile Doğu Anadolu âşıklarından biri olan Âşık Lütfi’nin hayat ve sanatlarına dair bilgi verilmiştir. Birinci bölümde halk hikâyeleri hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Daha sonra, Kurbani Hikâyesi epizotlara ayrılmış ve bu epizotlarla ilgili problemler 4 temel başlık altında incelenmiştir.

İkinci bölümde epizot sırasına göre hikâyedeki motiflerin incelemesi yapılmıştır. Üçüncü bölümde hikâye içerisinde bulunan şiirler incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise hikâye metnine ve Azerbaycan sözlü edebiyat nazım şekillerine göre ayrılan şiirlere yer verilmiştir.

5 bölümden oluşan incelememizin son bölümünde ise “Sonuç” ve “Kaynakça” bulunmaktadır.

Bu çalışma sırasında bana yardımcı olan danışman hocam Prof. Dr. Ensar ASLAN’a, desteğini esirgemeyen Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ’ye teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez üzerinde çalışmaya devam ederken bütün eziyetlerime katlanan aileme ve zaman zaman kardeşim, zaman zaman ablam olan, beni desteklemekten hiç vazgeçmeyen Sahra İpek EDİS’e teşekkür ederim.

Asena Gülsüm Güneş

24. 10. 2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
ÖN SÖZ	v

GİRİŞ

1. ÂŞIK KURBANİ’NİN HAYATI VE SANATI	4
2. ÂŞIK LÜTFİ’NİN HAYATI	6
3. ÂŞIK LÜTFİ AYDIN’IN ŞÂİRLİĞİ VE HİKÂYECİLİĞİ.....	7

I. BÖLÜM

I. KURBANİ HİKÂYESİ’NİN İNCELENMESİ	9
I.1. Halk Hikâyesi Terimi ve Tanımı	9
I.1.1. Halk Hikâyelerinin Tarihi Gelişimi	10
I.1.2. Halk Hikâyelerinin Türküleri	11
I.1.3. Halk Hikâyelerinin Konuları ve Konularının Kaynakları.....	12
I.2. KURBANİ HİKÂYESİ’NİN EPİZOT SIRASINA GÖRE YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ	13
I.2.1. Kurbanî ve Perihan’ın Aileleri ve Sosyal Durumları.....	13
I.2.2. Kurbanî’nin Sevgilisini Bulmak İçin Gurbete Çıkması.....	14
I.2.3. Kurbanî ile Perihan’ın Karşılaşmaları	17
I.2.3.1. Âşık ve Mâşuğun Rüyada Karşılaşmaları.....	18
I.2.3.2. Âşık ve Mâşuğun Gerçekte Karşılaşmaları	18
I.2.4. Kahramanların Evlenmelerinin Engellenmesi	21
I.2.5. Perihan’ın Başkasıyla Evlendirilmek İstenmesi	26
I.2.6. Kurbanî ile Perihan’ın Kavuşmaları	26
I.3. KURBANİ HİKÂYESİ İLE İLGİLİ PROBLEMLER	29

I.3.1. Hikâyenin Konusunun Kaynağı, Teşekkül Tarihi ve Hikâyedeki Tarihi Unsurlar.....	29
I.3.2. Hikâyenin Kahramanları.....	31
I.3.2.1. Kahramanlara İyilik Edenler (İyi Tipler).....	32
I.3.2.2. Kahramanlara Kötülük Edenler (Kötü Tipler).....	32
I.3.3. Hikâyedeki Dini Unsurlar.....	33
I.3.4. Hikâyedeki Masal Unsurları.....	35

II. BÖLÜM

II. KURBANİ HİKÂYESİ'NDEKİ MOTİFLERİN İNCELENMESİ	37
II.1. Motif Kavramı.....	37
II.1.1. Kurbanî ile Perihan'ın Aileleri ve Sosyal Durumları Epizotuna Bağlı Olan Motifler	38
II.1.2. Kurbanî'nin Sevgilisini Bulmak İçin Gurbete Çıkması Epizotuna Bağlı Olan Motifler	39
II.1.3. Kurbanî ile Perihan'ın Karşılaşmaları Epizotuna Bağlı Olan Motifler	41
II.1.4. Kahramanların Evlenmelerinin Engellenmesi Epizotuna Bağlı Olan Motifler	44
II.1.5. Perihan'ın Başkasıyla Evlendirilmek İstenmesi Epizotuna Bağlı Olan Motifler	48
II.1.6. Kurbanî ve Perihan'ın Kavuşmaları Epizotuna Bağlı Olan Motifler	49

III. BÖLÜM

III. KURBANİ HİKÂYESİ'NDE GEÇEN ŞİİRLERİN İNCELENMESİ.....	52
III.1. Kahramanların Aileleri ve Sosyal Durumları Epizotuna Bağlı Olan Şiirler.....	53
III.2. Kurbanî'nin Sevgilisini Bulmak İçin Gurbete Çıkması Epizotuna Bağlı Olan Şiirler.....	56
III.3. Kurbanî ile Perihan'ın Karşılaşmaları Epizotuna Bağlı Olan Şiirler	65
III.4. Kahramanların Evlenmelerinin Engellenmesi Epizotuna Bağlı Olan Şiirler....	71
III.5. Perihan'ın Başkasıyla Evlendirilmek İstenmesi Epizotuna Bağlı Olan Şiirler.	85

III.6. Kurbanî ile Perihan'ın Kavuşmaları Epizotuna Bağlı Olan Şiirler	86
--	----

IV. BÖLÜM

IV. METİN	89
IV.1. Kurbanî Hikâyesi	89

V. BÖLÜM

SONUÇ	226
KAYNAKÇA	228

GİRİŞ

1. ÂŞIK KURBANİ'NİN HAYATI VE SANATI

Azerbaycan'ın ünlü âşıklarından Kurbanî, Mirzalıhan'ın oğludur. 15.-16. asırlarda yaşamıştır. 1477 yılında Cebrail ilinin Dirî köyünde doğmuştur. 1540 yılında ise doğduğu köyde vefat etmiş ve Dirî Dağı'nın zirvesine defnedilmiştir. Sonraları halk arasında Dirîli Kurbanî adı ile tanınmıştır. Çok iyi bir eğitim almış olan Kurbanî, Arapça ve Farsçayı Dirî'de öğrenmiştir.

Kurbanî'nin bayatı, geraylı, koşma, tecnis, divanî, terci-i bend, ustadname biçimlerinde yazdığı eserlerinde doğa, aşk, vatan, insan ve sosyal - politik konular işlenmiştir. Kurbanî'nin doğduğu Dirî köyü, Dirî dağının yamacında Aras nehrinin üstündeki Hudaferin köprüsü yakınlarındadır. Bir bayatısında şöyle söylemektedir :

Bebeğim Dirî Dağı

Duman gel buru dağı

Hudam bir köprü düşürüp

Arkası Dirî Dağı

Hikâyemizde de görüldüğü üzere Kurbanî, döneminin büyük Azerbaycan şâiri Şah İsmail Hatayî ile görüşmüş, sonraları da ondan ayrılmayarak bir süre sarayında yaşamıştır. Şah İsmail'e büyük sevgi ve sempati besleyerek onu kendisinin müşîdi yani hocası, üstâdı olarak göstermiştir. İleriki dönemlerde doğduğu yurdun

özlemine çekmiştir. Memleketinden ayrı kalmak onu daima rahatsız etmiştir. Bir şiirinde:

Kurbani der: gönlüm bundan Sayram
Ne yapmışım yarım benden ayrıldı
Ayrılık mı çekip boynu eğridir?
Hiçbir yerde görmedim düz benövşeni

Döneminin diğer şairleri içinden çıkararak Azerbaycan klasik âşık sanatının temelini atan Dirili Kurbani neredeyse tüm türlerde oldukça güzel örnekler vermiştir. Âşıklar için zor bir tür olan divanîler de Azerbaycan'da ilk kez Kurbani tarafından oluşturulmuştur. Kurbani kendisinden sonra gelen 500 yıllık tarihte diğer birçok âşık üzerinde güçlü bir etki bırakmıştır. Azerbaycan'da sadece onun Menekşe şiirine yüzlerce nazire yazılmış, birçokları bu şiiri Kurbani'nin adı ile bağdaştırmıştır.

Kurbani Şah İsmail'e 7 saz havası adamıştır. Bunlar Şah Hatayi, Şahseveni, Şahsarayın, Başdivanî, Haydarî, İbrahimî, Sultanî âşık havalarıdır. Bu havalar şimdilerde Azerbaycan sahasında, diğer âşıklar tarafından söylenmektedir.

Kurbani'nin Şah İsmail üzerinde de etkisi olmuştur. Klasik tarzda şiirler yazan Şah İsmail sonraları halk şiiriyle ilgilenmiş, çoğunlukla bayatılar, koşma ve geraylılar yazmıştır. Kurbani'nin şiirleri 1927 yılından başlayarak çeşitli araştırmacılar tarafından yayınlanmıştır (Medeniyyet gazetesi, 2011).

2. ÂŞIK LÜTFİ AYDIN'IN HAYATI

1 Ocak 1930'da Kars'ın eski adı Kızılçak, yeni adı Akyaka kasabasının Demirkent köyünde dünyaya gelmiştir. Çiftçi bir ailenin çocuğu olan Lütfi Aydın köy ilkokulunu bitirir. Babası Veli Aydın, annesi Eprüz Hanım'dır. Sesi ve kendine has yorumuyla haklı bir üne kavuşan Lütfi Aydın'ın babası Âşık Veli Aydın'ın, birçok halk hikâyesinin unutulmadan günümüze kadar gelmesinde katkısı, göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Âşık Lütfi, birçok makamın ustası olan baba Âşık Veli'den aldığı eğitimle âşık olmuştur. Yani onun çırağıdır. Kendisinden önceki âşıkların koşma, şiir, türkü ve deyişlerinin tamamını babasından öğrenen âşığımız, bazılarının kendi tasnifi olduğunu söylediği yaklaşık 15 halk hikâyesini bilmektedir.

12 yaşında annesini kaybeden Lütfi Aydın, Pirveli köyünde yaşayan dayısı Kelbâyı Binnet Bey'in yanına yerleşmiştir. Askerliğini 1951'de Balıkesir yedinci alay on dördüncü taburda tamamlamıştır. Saz çalmasını tabur komutanı asteğmen Muzaffer Bey ile aynı bölükte görev yapan Sabri Çavuş'tan öğrenmiştir. 1953'te teskere almıştır. 1954 yılında askerlik dönüşü Başgedikler kasabasından Dilber Aras'la evlenmiştir.

Kars radyosunun açtığı sınavı kazanarak radyoda program yapmaya başlayan âşığımız 1967 yılından itibaren Konya'da düzenlenmeye başlanan Âşıklar Bayramı'na da pek çok kez katılmıştır. Burada, şiir dalında kazanmış olduğu bir de birinciliği vardır.

Erzurum Atatürk Üniversitesi'nin düzenlemiş olduğu Alparslan Gecesi'ndeki "Âşıklık" yarışmasında ayıca bir birincilik elde etmiştir. Bunun gibi pek çok ödül ve madalyası olan Lütfi Aydın'ın pek çok şiiri "Kars Eli" ve "Tarla" (İstanbul) dergilerinde yayımlanmıştır.

1989 yılında Hacca giden âşığımız o tarihten itibaren saz çalmayı bırakmıştır. Dilber Hanım'la evliliğinden yedi çocuğu olan Lütü Aydın, 2002 yılında Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur (Türkmen vd, 2011: 19).

3. ÂŞIK LÜTFİ AYDIN'IN ŞÂİRLİĞİ VE HİKÂYECİLİĞİ

Çocukluğundan itibaren şiir söylemeye, yazmaya başlayan Lütü Aydın'ın pek çok şiiri “Kars Eli” ve “İstanbul” dergilerinde yayınlanmıştır.

Şiirlerinde, vatan, millet, din ve tabiat sevgisi konuları üzerinde duran Lütü Aydın'ın özellikle Atatürk, Türk dili, Türk milleti ve onun asaleti hakkında söylediği şiirler âşığın nazarında ayrı bir öneme sahiptir. Sevdiği siyasî şahsiyetler ve kişiler hakkında söylediği şiirleri de vardır. Âşık Lütü Aydın da diğer âşıklar gibi birçok âşıkla atışmaya katılmıştır.

Yaklaşık olarak on beş hikâye bildiğini ve bunlardan bazılarının kendi tasnifi olduğunu söyleyen Âşık Lütü Aydın bildiği hikâyeleri şöyle sıralamaktadır (Türkmen vd, 2011: 20):

- Talihsiz Şehzade Hikâyesi
- Kurbanı
- Kader Kulları Hikâyesi
- Dertli Yusuf Hikâyesi
- Lalezar Sultan Hikâyesi
- Alihan Hikâyesi
- Abdullah ile Cahan Hikâyesi

- Tahir Mirza Hikâyesi
- Gürcü Kızı Hikâyesi
- Şah Abbas Hikâyesi
- Geyrense Sultan Hikâyesi
- Hüseyin Fahrur Şah Hikâyesi
- Şeyhi Senan Hikâyesi
- Koroğlu Kolları

I. BÖLÜM

I. KURBANİ HİKÂYESİ'NİN İNCELENMESİ

I.1. Halk Hikâyesi Terimi ve Tanımı

Ozan- baksı geleneğinin, 16.yüzyıldan itibaren yerini âşıklık geleneğine bıraktığı kabul edilmektedir. 16. yüzyıldan itibaren “ozan” terimi yerine “âşık” terimi kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda 16. yüzyıldan önce ozanlar ve ozanların oluşturduğu destanlar, 16. yüzyıldan sonra yerini âşıklara ve âşıkların oluşturduğu halk hikâyelerine bırakmıştır.

“Geleneksel sözlü halk anlatıları içerisinde konu, şekil ve söyleyiş bakımından değişik bir tür olan halk hikâyeleri, şaman, ozan, meddah ve âşıkla devam eden tarihi süreçte, yüzyıllardan beri kendine özgü belirli tarz ve kurallar çerçevesinde devam edip gelmektedir” (Aslan, 2011: 303).

Bu bağlamda âşıkların söylediği halk hikâyeleri yeni ve orijinal bir türdür. Pertev Naili Boratav (1988: 63) halk hikâyelerinin zayıflayan destan geleneğinden oldukça farklı olduğunu söyler. Ona göre destanın asıl karakterini belirleyen sosyal şartlar yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır.

Şükrü Elçin (1986:444) ise halk hikâyelerinin destan, masal, efsane gibi mahsullerden beslendiğini kabul eder. Fakat halk hikâyeleri artık daha çok milletimizin roman ihtiyacını karşılayan eserler haline gelmiştir.

Kurbani Hikâyesi içerisindeki türküler bir hikâyeye bağlı olarak söylenen türküler kapsamında olduğu için, Kurbani Hikâyesi’ni “türkülü hikâye” olarak ele alabiliriz.

I.1.1. Halk Hikâyelerinin Tarihî Gelişimi

Halk hikâyeleri eski destan geleneğinin yerleşik yaşama geçen Türkler tarafından yeni yaşam şekline uyarlanması sonucu ortaya çıkmış bir türdür. Destanlar göçebe Türklere uygun olarak daha çok savaşlarla ve toplumun geneliyle ilgili anlatmaların, halk hikâyeleri daha bireysel ve duygulu anlatmalar olarak karşımıza çıkar.

Yerleşik hayata geçiş, devlet ve imparatorluk kurma gibi mücadeleleri tamamlayan ve İslamiyet'in kabulüyle yeni bir kültür anlayışına sahip olan Türkler arasında, destan yaratma ve anlatma işi yerini daha yeni konulara bırakmış, az önce de söylediğimiz gibi daha bireysel ve duygusal konular önem kazanmaya başlamıştır.

Fakat bu yer değiştirme hemen olmamıştır. Bir taraftan destanların etkisi devam ederken, diğer taraftan Divan edebiyatının estetik zevki ile birleşen dinî tasavvufî çevrelerin varlığı sonucu "âşık" adı verilen sanatçılar ortaya çıkmış ve bu sanatçılar yeni eserler üretmeye başlamışlardır.

Göçebe-yarı göçebe yaşam tarzı ürünü olan destandan, yerleşik hayat ürünü olan halk hikâyesine geçiş yavaş yavaş olmuş ve her iki türü de kapsayan geçiş dönemi ürünleri meydana gelmiştir. Bu geçiş dönemi ürünleri 15. yüzyılda Kitab-ı Dede Korkut adıyla toplanmıştır.

Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyeler geçiş dönemi eseri olmaları ve nazım nesir karışık bir yapıya sahip olmaları açısından halk hikâyesi türüne geçişin en önemli örnekleri olarak kabul edilirler.

I.1.2. Halk Hikâyelerinin Türküleri

Türküler halk hikâyelerini akıcı kılan ve değişmeden günümüze gelmesi sebebiyle hikâyenin anlatıldığı dönemi olduğu gibi yansıtan ezgili anlatmalardır.

“Eski Türk destanları, tamamen manzum veya nesir anlatımlı ulusal eserlerdir. Halk hikâyeleri ise nazım nesir karışımıdır. Yani türkü ve anlatım iç içedir. Olayların anlatımı nesirle yapılır. Kahramanlar acılarını, mutluluklarını ve heyecanlarını şiirle dile getirirler” (Aslan, 2011:304).

Kurbani Hikâyesi’nde de diğer bütün halk hikâyelerinde olduğu gibi değişikliğe en az uğrayan yerler manzumelerdir. Türkülerin bir dizesini ya da sözcüğünü değiştirdiğinizde uyak, ölçü, kafiyeye de o sözcüklerle değişir. Bu yüzden halk hikâyeleri içerisinde yer alan manzumeler, nesire göre daha az değişikliğe uğrar veya hiç değişmez.

Manzumelerde bir değişiklik olmadığı için türküler hikâyenin yazıldığı zamanla ve dönemle ilgili en doğru bilgileri verebilecek olan bölümleri içerir. Olayların akışıyla ilgili olan türküler büyük bir önem arz etmektedir.

“Hikâyede türkülerin söylendiği yerler, yoğun duyguların yaşandığı, heyecan ve gerilimin çok olduğu bölümlerdir. Ayrılık, kavuşma, kötü tiplerle karşılaşma ve ölümlerin sonunda mutlaka türkü vardır. Bu türküler, söyleyen kahramanın adı belirtilerek başlar. Örneğin, “Aldı Kerem” “Aldı Aslı” gibi. Kahramanların halk hikâyelerinde karşılıklı türkü söylemeleri ve duygularını şiirle ifade etmeleri Dede Korkut’tan itibaren halk hikâyelerimizde görülen ortak bir motif kompleksidir” (Aslan, 2003: 141).

İncelediğimiz hikâyede de olduğu gibi halk hikâyelerinin birçoğunda kahramanlar badeli âşıklardır. Daha önce saz çalmayı türkü söylemeyi bilmeyen bu âşıklar, rüyada badeyi içtikten sonra birden usta bir şekilde saz çalıp türkü söylemeye başlarlar. Bu nedenle halk hikâyelerinde türkülerin ayrı bir yeri vardır.

I.1.3. Halk Hikâyelerinin Konuları ve Konularının Kaynakları

Halk hikâyelerinde anlatılan olaylar gerçek veya gerçeğe yakındır.

Bazı halk hikâyeleri konularını tarihî olaylardan alır. Bu tarihi olaylar her zaman toplumun kaderini belirlemiş çok önemli olaylar olmayabilir ya da hikâye içerisinde tarihî isimler geçebilir; fakat hikâye gerçekte tarihî bir karakter taşımayabilir.

“Halk hikâyelerinin konuları genel olarak âşık kahramanların serüvenlerine dayanır. Saz şâirleri kimi zaman kendi yaşam öykülerini, kimi zaman da tarihî veya yöresel kahramanların serüvenlerini çeşitli aşk ve kahramanlık epizotlarıyla süsleyerek hikâyelerini tasnif ederler” (Aslan, 2011: 305).

Halk hikâyeleri aşk konulu hikâyeler ve kahramanlık konulu hikâyeler olmak üzere iki gruba ayrılırlar. Kahramanlık konulu hikâyelerde olaylar, kahramanlık ve yiğitlik üzerine kurulmuştur. Hikâyenin kahramanları önlerine çıkan engelleri ve her çeşit problemi kılıç zoruyla çözerler. Aşk konulu hikâyelerde ise olaylar kahramanların birbirlerine âşık olmalarıyla başlar. Bu aşk genellikle dinî bir kaynağa sahiptir ve rüyada âşıkların bade içmesiyle gerçekleşir. Bu tür hikâyelerde bulunan türküler daha lirik bir karaktere sahiptir. Duygu bu tür hikâyelerde daha ağır basar.

Buna rağmen aşk konulu hikâyelerde kahramanlık, kahramanlık konulu hikâyelerde aşk yok diyemeyiz. Yine de aşk konulu bir hikâyede az önce de söylediğimiz gibi daha lirik bir hava bulunmaktadır. Kahramanlık konulu hikâyelerde ise şiirler daha epik, daha heyecanlı olmaktadır. Ayrıca aşk konulu hikâyelerde âşık, sevgilisiyle arasına konulan engelleri kendisi savaşarak çözmez. Örneğin, inceleyeceğimiz Kurbanî Hikâyesi’nde Kurbanî, sevdiğini güzellikle alamayınca Şah Abbas’a gider ve Şah Abbas’ın kendisine verdiği orduyla gidip sevgilisine kavuşur. Kahramanlık konulu hikâyelerde durum daha farklıdır. Âşık sevgilisine ulaşmak yahut istediğini elde etmek için baş keser, kan döker.

I.2. KURBANİ HİKÂYESİ'NİN EPİZOT SIRASINA GÖRE, YAPI BAKIMINDAN İNCELENMESİ

Bu bölümde Kurbanî Hikâyesi'nin epizotlarını inceleyecek ve hikâyeye ait temel çatıyı oluşturacağız. Bu çatıyı tespit edilen 6 epizot dahilinde değerlendirerek, epizotlardaki motiflerin diğer halk hikâyelerindeki motiflerle benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya çıkarmaya çalışacağız.

I.2.1.Kurbani ile Perihan'ın Aileleri ve Sosyal Durumları

Kurbani ve Perihan'ın aşklarını anlatan bu halk hikâyesinde Kurbanî'nin babası, bir general olan Hacı İbrahim'dir. Hikâyede Kurbanî'nin babası vefat etmiştir ve hakkında çok fazla bilgi yoktur. Yalnız Kurbanî'nin amcaları Aziz Han ve Kılıç Bey'den bahsedilmiştir. Kılıç Bey şah oğlu Şah Abbas emrinde İsfahan şehrinde, Aziz Han'sa Ordubat'tadır. Amcalarının hiçbirinin oğulları ve kızları yoktur sadece vefat etmiş olan Hacı İbrahim'in Kurbanî adında tek bir oğlu vardır.

Kurbani'nin annesi sağdır. Ordubat'ta Kurbanî'yle ve cariyeleriyle birlikte yaşamaktadır. Hikâyede adı Güllüzar olarak geçmektedir. Kurbanî'nin annesini hikâyenin başında, Kurbanî gurbete çıkmadan önce ve Kurbanî gurbetten sevgilisiyle dönerken işitiriz. Görülüyor ki, Kurbanî'nin annesine hikâyede oldukça az yer verilmiştir.

Kurbani bir general çocuğudur ve 21 yaşındadır. Derslerinde çok başarılıdır. Hikâyede hayli zeki ve akıllı olarak tasvir edilmektedir. Sadece ailesi ve hocaları tarafından değil, çevresi tarafından da çok sevilen, Yusuf kadar güzel, Züleyha kadar ahlaklı bir genç olarak anlatılmaktadır. Öyle ki, âşıklar içerisinde en güzeli Aslı, en yakışıklısı Kurbanî olarak gösterilmektedir.

Hikâyenin kız kahramanı olan Perihan, Gence Hanı'nın tek kardeşidir. 19 yaşında olan Perihan, uzun boylu, ince belli, yay kaşlı bir güzeldir. Perihan, şah oğlu Şah Abbas'ın fermanlı veziri Celali Vezir'in oğluyla nişanlıdır.

Kurbani Hikâyesi'nde Perihan'ın diğer halk hikâyelerindeki mâşuklardan bir yönüyle farklı olduğunu görürüz. Dede Korkut Hikâyeleri'nde de oldukça sık rastladığımız, Yaralı Mahmud hikâyesinin kız kahramanı Mahbub'da da görülen “kendisini yenecek erkekle evlenmeye ahd etmiş olma hali” Perihan'da yoktur.

Gence şehri, İsfahan'a yani şah oğlu Şah Abbas'a vergi vermektedir. Bu durumda asıl hünkar şah oğlu Şah Abbas'tır ve Gence İsfahan'a bağlı bir şehirdir.

Belirttiğimiz üzere, Perihan'ın Celali Vezir'in oğluyla nişanlı olması hikâyedeki gerilimin artmasına ve Kurbani'nin Perihan'ı almak isterken oldukça büyük engellerle karşılaşmasına neden olacaktır.

1.2.2. Kurbani'nin Sevgilisini Bulmak İçin Gurbete Çıkması

Kurbani bir gün güllü bahçede gezerken, bir selvi ağacının altında uykuya dalar. O zaman rüyasında yeşil elbiseler, yeşil sarıklar giymiş kırk tane derviş başının üzerine gelir. Kurbani dervişlerle selamlaştıktan sonra dervişler Kurbani'ye üç ay üç gün ve üç saatlik mesafeden aşkın badesini getirdiklerini söylerler. Kurbani aşk badesinin ilkini kendisi bir, ismi bin bir olan yüce Allah'ın adına, ikincisini yüz yirmi dört bin nebiler hürmetine, üçüncüsünü de Gence şehrinde Gence Şahı'nın kardeşi Perihan'ın aşkına içer. İlk badeyle Kurbani'nin üç yüz altmış altı damarına ateş düşer, ikinci badede bu ateş artar ve ancak Perihan'ı anarak içtiği üçüncü badede bu ateş söner. Pir iki parmağının arasından, Gence Şahı'nın kardeşi Perihan'ı, güllü bahçede otururken Kurbani'ye gösterir. Aynı zamanda Perihan'a da Kurbani gösterilir ve böylece Kurbani ile Perihan birbirlerine ilhamlanırlar.

Bu olaydan sonra Kurbanî, baygın bir şekilde selvi ağacının altında bulunur. Hizmetçiler Kurbanî'yi ayıltmaya çalışır fakat Kurbanî ayılmaz. Annesi ve Aziz Han amcası çağrılır. Kurbanî'ye cinlerin dokunduğunu düşünerek korkarlar ve bir hoca çağırırlar. Hoca Kurbanî'nin aşk badesini içtiğini ve artık bir hak âşığı olduğunu, korkmamaları gerektiğini söyler. Kurbanî ezanla bir ayılacaktır.

Bundan sonra Kurbanî daha önce bilmediği halde saz çalmaya ve türkü, şiir söylemeye başlar. Fakat ne kadar söylerse söylesin içini dökemez, Perihan'ı görmek, ona kavuşmak ister. Bu yüzden amcası Aziz Han'ın kendisinden orduca, paraca, devletçe daha güçlü olan Gence Şahı'nın kardeşini alamayacaklarını söylemesine de annesinin Kurbanî Perihan'ı görmek için yola düştüğünde peşinden giderek yalvarıp yakarmasına, “gitme” demesine de aldırmayarak Gence şehrine doğru yola çıkar.

Perihan, Kurbanî'nin Gence'ye doğru yola çıktığını güllü bahçede bir selvi ağacı altında uyurken rüyasında görecektir. Kurbanî üç aydır yollardadır ve susuz kalmıştır. Perihan'dan su ister. Perihan uyandığında Saye Baba'yı çağırır, ona hatem yüzüğünü verir ve sevdiğinin Ordubat Gence arasında olduğunu, Gence'ye geldiğini söyleyerek hatem yüzüğünü ve içecek su götürmesini ister. Böylece Kurbanî Perihan'a ilk kez seslenmiş olacaktır.

Bundan sonra Kurbanî suyunu alır içer, Perihan'ın Saye Baba'yla gönderdiği narları yer, hatem yüzüğünü alır ve kendi hatem yüzüğünü Perihan'a gönderir. Susuzluğunu gideren Kurbanî, pirin kendisine söylediklerini yapmak için kuvvet toplamıştır. Gence şehrinde Bademoğlu Sazbend Abdullah'ın saz dükkânına gidecek, kendini kanıtlayarak zümrüt ve yakutlarla süslenmiş olan usta sazını almaya hak kazanacaktır. Usta sazını alıp dert ortağı eden Kurbanî, Gence Şahı'nın âşığı olan ve kimsenin bileğini bükemediği, kibirli Âşık Durahan'ı bozguna uğratar. Böylelikle

Gence Şahı ve maiyetiyle tanışan Kurbani, şahın ve hükümet üyelerinin gönlünü kazanmış olur.

Kurbani, Perihan'ın nişanlı olduğunu bilmemektedir. 40 gün 40 gece sürecek olan düğün başlamak üzeredir ve Celali Vezir düğüne âşık olarak Kurbani'yi çağırmak istemektedir. Bademoğlu'nu yanına çağırarak Perihan'ın düğününü haber veren Celali Vezir, dolaylı yoldan Kurbani'yi düğünden haberdar etmiştir.

Bademoğlu Kurbani'ye durumu anlatır ve ona yol gösterir. Kurbani hükümet binasının önüne gidecek, elçi taşıyla murat taşını görecek, elçi taşına oturacak ve şahın kardeşiyle evlenmek istediğini böylelikle herkese belli etmiş olacaktır. Kurbani'yi elçi taşında otururken gören vezir, öncelikle durumu anlamaz ve Kurbani'ye murat taşına oturmasını, muradı ne ise vereceğini söyler. Kurbani şahın kardeşiyle, Perihan'la, evlenmek istediğini söylediğinde vezir sinirlenerek Kurbani'ye bir tokat atar.

Bu olaylardan sonra Gence Şahı Kurbani'yi çağırır ve Durahan'ı yendiği için mükâfatlandırmak ister. Kurbani türkülerini söyler ve yemek yemeye gönderilir. Şah, vezire Kurbani'ye neden tokat attığını sorunca vezir olanları anlatır. Gence Şahı daha ılımlıdır. Kurbani'nin hak âşığı olabileceğini düşünmektedir. Kurbani'nin hak âşığı olup olmadığını, diğer hükümet üyeleri önünde ve kâtipler huzurunda sınamak ister. Perihan doğduğunda ismi Nazlı'dır. Büyüyüp güzelleştiğinde, Zöhre yıldızına benzeterek abisi adını Zöhre koymuştur. 19 yaşına geldiğinde ise, peri kızları kadar güzel olduğunu düşünüp ismini Perihan olarak değiştirmiştir. Kurbani yokken, bunları divanda anlatır ve Kurbani geldiğinde Perihan'ın bu üç ismini biliyor olmasını bekler. Nitekim Kurbani Perihan'la ilgili her şeyi bilmektedir. Yine de vezir ikna olmaz. Kurbani'yi kendisi imtihan tutmak ister. Kurbani'yi hapse attırır ve kızı

Mine Hanım'ı imtihan heyeti olarak Perihan'ın yanına gönderir. Mine Hanım soruları hazırlar ve hükümet binasına geri döner. Kurbanı getirilir. Tabi Kurbanı hak âşığı olduğu için bu imtihandan da geçer. Yine de vezir Gence Şahı'na: "Sen benim gelinimi bir âşık parçasına mı vereceksin?" diyerek çıkışır ve Kurbanı'nın idam edilmesini ister. Celali Vezir, şah oğlu Şah Abbas'tan fermanlıdır ve divan da, askerler de Gence Şahı'ndan değil, Celali Vezir'den yanadır. Bu yüzden Kurbanı tekrar hapsedilir.

Celali Vezir'in kızı Mine Hanım okumuş, kültürlü bir kızdır. Babasıyla konuşarak onu ikna eder ve Kurbanı'nın hak âşığı olduğunu, Kurbanı'yi idam ettiği şah oğlu Şah Abbas'ın kulağına giderse, başının belaya gireceğini söyler. Bir oyun oynayıp, kâtiplere para vererek Kurbanı'yi yalancı çıkarmak Mine Hanım'a daha akıllıca gelmektedir. Celali Vezir bunu kabul eder ve Kurbanı'yi Mine Hanım'la birlikte gönderir.

I.2.3. Kurbanı ile Perihan'ın Karşılaşmaları

Bu epizotta âşık ve mâşuğun karşılaşmasını iki türlü inceleyebiliriz.

I.2.3.1. Âşık ve Mâşuğun Rüyada Karşılaşmaları

Kurbanı ve Perihan, ilhamlı, başka bir deyişle vergili birer âşık oldukları için gerçekte karşılaşmadan önce, rüyada bir araya gelmişlerdir. Bir önceki epizotta da kısaca değindiğimiz bu hususu burada açıklayacağız.

Kurbanı ve Perihan, pir elinden üç bade içerler. Üçüncü badenin sonunda Kurbanı'ye Perihan, Perihan'aysa Kurbanı kendi mekânlarında gösterilmiştir. Bu

durum bir karşılaşma sayılmamakla birlikte, birbirlerini ilk kez görmüş olmaları açısından önemlidir.

Asıl haberleşme Kurbanî Ordubat'tan Gence'ye doğru yola çıktığında olmuştur. Kurbanî Ordubat'tan hareket edeli üç ay olmuştur ki susuzluk canına yeter. Bir gün güllü bahçede bir selvi ağacı altında uyuyakalan Perihan'ın rüyasına girer ve ona: "Ey vefasız, Gence şehrin güllü bahçası mermer havuzların soyuh suları çeşmelerin soyuh sularını içif. Gence'nin narrarını yeyif güllü bahçada keyif eliyirsen. Men de senin için üç aydan beri bu tozdu yollarda Ordubat'nan Gence arasında can verirem ama merhametin yoh mu bir bardah heç olmasa su getir." der. Bunun üzerine Perihan Saye Baba'yı çağırır ve soğuk su, nar, bir de hatem yüzüğü Kurbanî'ye gönderir.

1.2.3.2. Âşık ve Mâşuğun Gerçekte Karşılaşmaları

Mine Hanım, iki kâtip ve Kurbanî imtihan için gönderildikten sonra, Kurbanî Perihan'ın kaldığı saraya yakın bir saraya yerleştirilir ve imtihan başlar. Birkaç soru sorulur ve Kurbanî bu imtihanları geçer. Sonrasında Mine Hanım cariyeleri oturtur ve Perihan'ı cariyelere saki yapar. Eğer Kurbanî hak âşığıysa Perihan'ın saki olup, cariyelere servis yaptığını söyleyecektir. Ayrıca Mine Hanım cariyelerin gidip bir kasaptan kesilmiş koyun getirmelerini ister. Cariyeler eti getirir. Cariyeleri ikiye ayırır ve bir gruba elmas bıçaklar vererek eti doğramalarını ister. Diğer gruba da bağdan meze toplayıp meze tutmalarını söyler. Kurbanî elmas bıçaklarla et doğrandığını ve bağdan meze toplanıp meze tutulduğunu da söylemelidir. Eğer söyleyemezse Kurbanî, yalancı bir âşık olacaktır. Tabi Kurbanî bütün bunları bilir. Fakat bir yerde;

Gara bağrım pıçağında sâğının

der. Mine Hanım bunun üzerine Kurbanî'nin bu söylediğinin kâtiplerce ayrı yazılmasını ister. Kurbanî neden ayrı yazıldığını sorduğunda, Perihan'ın elinde bıçak olmadığını fakat Kurbanî'nin sakının, yani Perihan'ın elinde bıçak olduğunu söylediğini bildirir. Kurbanî Mine Hanım'a Perihan'ın yanına gidip bakmasını söyler. Mine Hanım Perihan'ın yanına girince, elmas bıçakla elini kestiğini görür. Kurbanî, keşke O'nun eli kesileceğine, bıçak benim kara bağrıma dayansaydı demek istemiştir. Yani, Perihan'ın elini kestiğini bilmiştir.

Bu durum Kurbanî'yi kötü etkiler ve Kurbanî düşer bayılır. Mine Hanım, kâtipler ve hizmetkârlar ne yaparlarsa Kurbanî'yi ayıltamazlar. Mine Hanım babası Celali Vezir'e haber gönderir. Celali Vezir divanı da toplayıp Kurbanî'nin yanına gelir. Bağırırlar, kaldırırlar, ne yaparlarsa Kurbanî ayılmaz. Bunun üzerine iyi bir hoca alıp getirirler. Hoca, Kurbanî'nin ayılmasına tek çarenin Perihan'ın elini tutması ve göğsüne başını koyup kokusunu Kurbanî'ye duyurması olduğunu söyler. Vezir sinirlenir ama yapacak başka bir şey yoktur. Perihan'ı çağırırlar. Perihan gelir, Kurbanî'nin elini tutar ve göğsüne başını koyar. Sonra usulca bırakıp gider. Ardından Kurbanî ayılır.

Bu bir karşılaşma sayılır; fakat Kurbanî bu karşılaşmada bilinçli değildir, baygın haldedir. Bu sebeple asıl karşılaşma ve asıl kavuşma bir sonra gerçekleşmektedir.

Kurbanî ayıldıktan sonra, Mine Hanım Kurbanî'yi kendi sarayına gönderir. Perihan'sa güllü bahçede kalır. Vezirin kızı yeni bir imtihan düşünmüştür. Bu

imtihana göre, Perihan'ı Kurbanî'ye gönderecek ve Perihan'ın Kurbanî'yi güllü bahçeye getirmesini isteyecektir. Perihan Kurbanî'yi ikna edip peşinden getirebilirse, Kurbanî imtihanı kaybedecektir. Eğer Kurbanî Perihan'ın peşinden gitmezse, Mine Hanım kendi kendine söz vermiştir ki, ikisini birbirine kavuşturacaktır.

Perihan Kurbanî'nin olduğu yere neredeyse koşarak gider. Mine Hanım ve imtihan heyeti de olanları izlemek için bahçeye saklanırlar. Perihan Kurbanî'ye gider ama Kurbanî oldukça efkârlıdır. İlk karşılaşmaları olarak sayılabilecek bu karşılaşmada Perihan Kurbanî'yi şu şekilde çağırır:

Ne yatırsan esmer oğlan

Di, gel goynuma goynuma

Her ne gelse şart gardaşdan

O da boynuma boynuma

Oğlan boynuma boynuma

Her ne gelse şart gardaşdan

Alım gadan senin gadan

Vefadarım senin gadan

O da boynuma boynuma

Di, gel boynuma boynuma

Kurbanî, tabi bunun bir imtihan olduğunu anlar ve Perihan'ın davetini kabul etmez.

Canım Peri, gözüm Peri

Canım Peri, yârim Peri

Get canım gelebilmenem,

Sana gurban canım Peri,

Sana gurban canım Peri

Get canım gelebilmenem

Sana gurban canım Peri

Get canım gelebilmenem

Alım gadan senin gadan

Ala gözlü senin gadan

I.2.4. Kahramanların Evlenmelerinin Engellenmesi

Birbirlerini seven âşıkların evlenme istekleri ve bu evlenmeyi engellemeye çalışan kişilerin faaliyetleri epizotun konusunu oluşturmaktadır. Önceki epizotlarda kısaca değindiğimiz imtihanlar ve âşıkların karşılaştıkları güçlükler, çekecekleri sıkıntılar bu epizotta anlatılacaktır. Yeni tipler olaylara dâhil olur. Bu tiplerin iyi ve kötü faaliyetleri hikâyede önemli rol oynamaktadır.

Bu epizot, Kurbanı'nın Celali Vezir'e, Gence Şahı'nın kardeşiyle evlenmek istediğini söylemesiyle başlar.

Celali Vezir Bademoğlu'nun getirdiği âşığı, yani Kurbanı'yi çok sever ve oğlu ile Perihan'ın düğününde âşık olarak onun çalıp söylemesini ister. Tabii Kurbanı'nın Perihan için Gence'ye geldiğini bilmemektedir. Bademoğlu'nu yanına çağırır ve bu isteğini Kurbanı'ye iletmesini söyler. Bademoğlu çok müteessir olmuştur; fakat Kurbanı için yine de bir çare düşünür. Kurbanı'ye Perihan'ın Celali Vezir'in oğluyla nişanlı olduğunu ve düğünlerinin başladığını söyler. Kurbanı çok üzülür, yine de yapılacak bir şeyler vardır.

Bademoğlu, Kurbanı'ye h k met binasının önüne gitmesini söyler. Burada iki taş vardır. Bu iki taştan biri murat taşı, diğeri elçi taşıdır. Murat taşına oturan, muradının yerine getirilmesini ister, elçi taşına oturansa hükümdarın kızını ister. Burada hükümdarın kızı olmadığı için kasıt Perihan'adır. Kurbanı gidip elçi taşına oturur ve Perihan'ı istediğini belli etmiş olur.

Bunu gören Celali Vezir Kurbanı'yi yanına çağırtır ve Kurbanı işin aslını Celali Vezir'e anlatır. Az önce de söylediğimiz gibi, âşıkların evlenmelerinin ve kavuşmalarının engellenmesi burada başlar. Celali Vezir oğlunun nişanlısı olan Perihan'ı Kurbanı'ye vermek istemez. Kurbanı isteğinden vazgemeyince Kurbanı'ye bir tokat atar ve O'nu gönderir.

Daha sonra Kurbanı Gence şahı'nın isteğiyle cemiyete çağrılır ve t rk  okuması istenir. Kurbanı türkü söyledikten sonra yemek yemeye gönderilir. Bu arada Gence şahı Celali Vezir'e Kurbanı'ye neden tokat attığını sorar. Celali Vezir durumu anlatır ve Perihan'ın oğlunun nişanlısı olduğunu söyler; fakat Gence şahı farklı d şunmektedir. İman eden insanlar olarak, hak âşığı olabilecek bir kişiye, Kurbanı'yi, böyle geri çevirmek mümkün değildir. Kurbanı'nin hak âşığı olup olmadığını imtihan etmek ister. Eğer Kurbanı bir hak  şığıysa Perihan'la Kurbanı'yi evlendirmek gerekmektedir.

Divan  yeleri bu kararı münasip görür ve Kurbanı'yi imtihan etmeye karar verirler. Yalnız cemiyetin bileceği, Kurbanı'nin bilmediği şeyleri söylemesini isterler. Kurbanı ilk imtihanı geçer. Bu imtihan engelleme değil, doğrulama amaçlıdır. Çünkü Gence şahı içten içe Kurbanı'nin hak âşığı olduğunu bilmektedir.

Kurbanı ilk imtihanı geçer ama vezir ikna olmaz. Kurbanı'nin hak âşığı olduğu birçok açıdan kanıtlansa da vezir, Perihan'ı Kurbanı'ye vermek

istememektedir. Bunun için ilk imtihanı kabul etmez, Kurbani'yi imtahana tutmak için bir heyet oluşturur ve heyetin başına kendi kızı olan Mine Hanım'ı koyar. Kurbani'yi de hapse gönderir.

Mine Hanım Perihan'ın düzenini çeşitli şekillerde değiştirerek Kurbani'nin bunları bilmesini ister. Kurbani'ye tam olarak üç imtihan hazırlar. Bu imtihanları hükümet divanına gönderir; fakat Celali Vezir Kurbani'ye bir tuzak hazırlamıştır. Kurbani divan üyeleri biraraya gelip ortalık kalabalıklaşınca vezirin para verdiği cellatlar tarafından öldürülecektir. Kurbani'yi imtahana tutmak için hükümet binasına getirirler. Kurbani sazını alıp Mine Hanım'ın tuttuğu üç imtihanı söylerken, cellatların geleceğini de bilir.

Bütün imtihanları geçen Kurbani cemiyet tarafından kabul görür; fakat vezir onu öldürmekten vazgeçmez. Darağacının kurulmasını ve Kurbani'nin asılmasını ister. Vezirin kızı Mine Hanım okumuş, eğitilmiş bir kızdır. Babasına Şah Abbas'ın bunu duyması halinde, başının belaya gireceğini söyler ve Kurbani'ye bir oyun oynamaya karar verirler. Mine Hanım Kurbani'yi de alıp Perihan'ın sarayına yakın bir saraya gidecektir ve yanında götürdüğü kâtiplerle 40 gün Kurbani'yi imtihan edecektir. Fakat kâtipler vezirin para ve makam mevki teklif ederek tuttuğu adamlar olacaktır ve Kurbani'ye tutulan imtihanları yanlış yazacaklardır. Böylelikle Kurbani yalancı çıkacak ve vezir de cemiyet önünde haklı duruma geçecektir.

Celali Vezir bu teklifi mantıklı bulur. Kurbani'yi Mine Hanım'la gönderir ve imtihan başlar. Kurbani imtihanları geçtiği gibi, kâtiplerin yanlış yazdığını da bilir ve bütün hileleri engeller. İlk iki imtihandan sonra Perihan'ın eli kesilir ve Kurbani bunu anlayınca düşüp bayılır. Divan üyeleri bir hoca olarak Kurbani'nin yanına

gelirler. Hoca Kurbanî'nin ancak Perihan'ın elini eline alıp başını göğsüne yaslaması halinde ayılacağını söyler ve vezir buna izin vermeye mecbur kalır.

Kurbanî uyandıktan sonra artık herkes Kurbanî'nin hak âşığı olduğuna inanmıştır. Fakat Celali Vezir Perihan'ı Kurbanî'ye vermemekte kararlıdır. Adamlarını gönderip Kurbanî'yi aldırır, meydana darağacını kurdurur. Kurbanî kendisini Perihan'a âşık eden pirinden yardım ister ve tam asılacağı sıra bir tufan olur, taş taş üstünde kalmaz. Bu kargaşada Kurbanî kaçır ve Perihan'ın sarayına doğru yürümeye başlar.

Kurbanî'nin kaçtığını anlayan vezir, peşinden tokmakçısını gönderir ve tokmakçıya tokmağı Kurbanî'ye atıp, Kurbanî'yi öldürmesini söyler. Bunun karşılığında tokmakçı iki kese altın alacaktır. Tokmakçı parayı alır bunu kabul eder; fakat içten içe Kurbanî'nin gerçek hak âşığı olduğuna inanmaktadır. Bu yüzden Kurbanî'yi güllü bahçeye girerken yakalar; fakat tokmağı onu öldürmek için değil sadece bayıltmak için atar. Daha sonra Celali Vezir'in yanına giderek Kurbanî'yi öldürdüğünü ve cesedini de suya attığını söyler.

Kurbanî'yi baygın olarak bahçede bulan cariyeler Perihan'a haber verirler. Perihan Kurbanî'yi cariye kılığında tam 40 gün sarayda saklar. Bu arada Celali Vezir Kurbanî'nin cesedini aratmış bulduramamıştır. Kurbanî'nin ölmediğini düşünerek, yerini bilenlere ödül vereceğini duyurur. Bunu duyan bir karı nine, Kurbanî'nin Perihan'ın sarayında olduğundan şüphelenir ve Perihan'ı sarayında ziyaret etmeye gider. Kurbanî'yi darağacı edilmişken gören karı nine, kadın kıyafetleri içinde de olsa O'nu tanır. Saraydan ayrılarak hemen Celali Vezir'in yanına giden karı nine durumu vezire anlatır. Vezir adamlarını saraya göndererek Kurbanî'yi yanına getirmelerini söyler.

Kurbani'yi el pençe divan vezirin yanına götürürler. Vezir Kurbani'nin bütün tuzaklardan kurtulduğunu ve Kurbani'yi öldüremediğini düşünür. İçerisine biraz da Allah korkusu düşmüştür. Bu yüzden Kurbani'yi sürgün etmeye karar verir. Yanına iki cellat koyar ve Kurbani'ye bir daha Gence şehrine gelmemesini söyler. Bu sırada aklında başka bir tuzak vardır. Cellatlara Kurbani'yi şehirden çıkarır çıkarmaz öldürmelerini, kanlı gömleğini ise kanıt olarak getirmelerini söyler.

Kurbani gitmek zorunda kalmıştır. Kendisini seven ve kendisine inanan cellatlara onu son kez Perihan'ın sarayına götürmelerini söyler. Cellatlar kabul eder. Perihan'la vedalaşan Kurbani Gence şehrini terkeder. Cellatlar Kurbani'ye inandıkları için onu öldürmezler ve gömleğini alıp hayvan kanına bulayarak Celali Vezir'e götürürler.

Kurbani Gence'yi terk etmiştir; fakat Perihan'dan vazgeçmemiştir. Celali Vezir'i ve kendisine yaptığı haksızlığı anlatmak için İsfahan'a, şah oğlu Şah Abbas'ın yanına doğru yol alır.

I.2.5. Perihan'ın Başkasıyla Evlendirilmek İstenmesi

Diğer birçok halk hikâyesinde olduğu gibi, âşıkların kavuşamamasının en önemli nedenlerinden biri, maşuğun bir başkasıyla evlendirilmek istenmesidir.

Kurbani sevgilisine kavuşmak için birçok engeli aştığı gibi bu engeli de aşmayı başarır. Çünkü Kurbani ve Perihan badeli âşıklardır ve hak tarafından birbirlerine vergilidirler.

Biz Kurbanî Hikâyesi'nde diğerk halk hikâyelerinde olduğu gibi aktif bir rakip görmeyiz. Perihan'ın nişanlı olduğu hikâyede belirtilir; fakat nişanlısından bahsedilmez. Nişanlısı hikâyede söylendiğine göre Celali Vezir'in oğludur; fakat adı geçmemektedir. Ne Kurbanî'nin ne de Perihan'ın Celali Vezir'in oğluyla karşılaştığı bir bölüm vardır.

Kurbanî Perihan'a âşık olduğunda Perihan nişanlıdır. Kurbanî Gence'ye vardığında Perihan nişanlı 3 ay olmuştur ve düğün hazırlıkları çoktan başlamıştır. Hatta Celali Vezir Kurbanî'nin âşıklığını çok beğenir ve Bademoğlu'na Kurbanî'yi düğünde görmek istediğini söyler.

1.2.6. Kurbanî ile Perihan'ın Kavuşmaları

Kurbanî, Gence'den ayrıldıktan sonra Perihan'a kavuşmak için uğraşlarına başlar. İsfahan'a doğru yola çıkar, amacı Şah Abbas'a durumu anlatmak ve Perihan'a kavuşmaktır.

Yolda Şah Abbas eski generallerinden Allahverdi Han'ın hanesine denk gelir. Allahverdi Han'la tanışan Kurbanî, Allahverdi Han'a bütün olanları anlatır ve tekrar yola çıkar. Celali Vezir'in yaptıklarını sindiremeyen Allahverdi Han ordusunu toplayarak Celali Vezir'in üzerine yürür.

Bu sırada Kurbanî'nin darağacına götürülürken amcası Aziz Han'a yazdığı mektup Aziz Han'ın eline geçer. Aziz Han da ordusunu toplayarak Celali Vezir'in üzerine yürür. Allahverdi Han ve Aziz Han yolda karşılaşırlar ve Gence'ye giderek Celali Vezir'in ordusunun büyük bir bölümünü dağıtırlar.

Kurbanî İsfahan'a doğru yol alırken, bir orman içinde kaybolur. Her yer sistir ve yabancı hayvan sesleri gelmektedir. Kurda kuşa yem olmamak için pirine seslenir

ve pir yine Kurbanî'ye yardım eder. Kurbanî'ye uzaktan gelenin ahu olduğunu ve o ahunun yolu bulmasında kendisine yardım edeceğini söyler. Gerçekten karşıdan bir ahu görünür, yeni yavrulamıştır ve memeleri süt doludur. Kurbanî'ye sütünden verir ve yolu gösterir. Kurbanî İsfahan şehrine ulaşır.

Ulaşır ancak Şah Abbas İsfahan'da değildir. Seyahate çıktığında, 40 gün sonra gelecek olduğunu öğrenir ve Şah Abbas'ı beklemeye karar verir. Bu arada Şah Abbas'ın atlarına bakar. Şah Abbas 40 gün sonra değil 4 ay sonra İsfahan'a geri döner; fakat Kurbanî beklemekten vazgeçmemiştir.

Şah Abbas'ın huzuruna çıkan ve her şeyi anlatan Kurbanî, Şah Abbas'ın en iyi adamlarından olan Beycan ve bir ordu adamla yola çıkar. Şah Abbas Beycan'a, adaletine karşı gelen Celali Vezir'i ve ihmali olan bütün devlet adamlarını cezalandırmasını, Perihan'la Kurbanî'yi alıp Ordubat'a götürmesini ve düğünlerini yapmasını söyler.

Kurbanî ve Beycan yola çıkarlar; fakat bu arada Celali Vezir onların yola çıktığını öğrenmiştir. Zaten ordusu büyük kayıplar vermiştir. Hileye başvurur ve karı ninenin yanına gider. Karı nineye bütün servetini vereceğini söyleyerek karı ninenin kendisini bu beladan kurtarmasını ister. Karı nine düşünür ve şehrin girişine yeni bir mezar açmalarını söyler. Bu mezarın başına zehirli helvalarla oturacak, Kurbanî ve Beycan'a Perihan'ın öldüğünü ve o mezarda yattığını söyleyecek, helvalardan yemelerini isteyecek ve hepsini öldürecektir. Böylelikle hem Celali Vezir'i kurtaracak hem de Celali Vezir'in bütün malını alacaktır.

Mezar kazılır zehirli helvalar hazırlanır. Uzaktan gelen orduyu görünce karı nine yırtınıp ağlamaya başlar. Beycan başı açık gördüğü nineyi önce bir güzel azarlar

ve öldürmekle tehdit eder. Sonra Perihan'ın öldüğünü öğrenirler ve helvaları yemeye karar verirler.

Tam o sırada Kurbanî'nin piri Kurbanî'ye seslenir ve Perihan'ın ölmediğini helvaların zehirli olduğunu söyler. Beycan bunu öğrenir öğrenmez karı nineyi öldürür ve şehre girer. Celali Vezir'i çarımha geren Beycan Perihan'ı, Kurbanî'yi ve Kurbanî'nin amcası Aziz Han'a varacağına söz veren Döner Hanım'ı alarak Ordubat'a doğru yola çıkar.

Ordubat'a götürdüğü âşıkları emir aldığı gibi evlendirir ve düğünlerini yapar. Hikâye âşıkların kavuşmasıyla sona erer.

I.3. KURBANİ HİKÂYESİ İLE İLGİLİ PROBLEMLER

I.3.1.Hikâyenin Konusunun Kaynağı, Teşekkül Tarihi ve Hikâyedeki

Tarihi Unsurlar

Halk hikâyelerini masallardan ayıran ve destana yaklaştıran başlıca şey, tarihî olaylara yakınlığıdır. Bu nedenle âşıklar her fırsatta anlattıkları hikâyeleri tarihî belgelerle ispat etmeye çalışmışlardır.

Bu durumun yanı sıra hiçbir halk hikâyesini bir tarihî hadisenin edebi biçimi gibi göstermemek gerekmektedir. Halk hikâyesi bir tarihî hadiseyi işaret ediyor olsa bile, bizim bu hikâyeleri tarihî olayları açıklayacak bir roman olarak değil, yine bu tarihî hadiselerin bıraktığı izleri içeren, gerçeğe yakın metinler olarak ele almamız uygun olacaktır.

Bazı halk hikâyeleri doğrudan tarihin belli bir merhalesini işaret ederken, bazılarını kesin bir tarihe bağlamak oldukça yanlıştır. Örneğin; “Yaralı Mahmut Hikâyesi”nde tarihî unsurların esasını Şii-Sünnî ilişkileri oluşturur. Hikâye içerisinde belirtilmiş epizotlarda, bu çatışmayı görmek mümkündür. Fakat incelediğimiz “Kurbani Hikâyesi” adlı metinde “Yaralı Mahmut Hikâyesi”de yapıldığı gibi, olayları tarihî manzaralar çerçevesinde açıklamak pek mümkün görünmemektedir.

Kurbani Hikâyesi’nde İsfahan Şehri’nde bulunan Şah Abbas, Şah Abbas yönetimi altında bulunan Gence Şehri ve Celali Vezir gibi bazı tarihî isimler geçmektedir. Hikâyenin sonuna doğru Şah Abbas, haksızlığa uğrayan garip âşığa yardım eder ve Gence şehrinde oturan, Gence Şahı’nın kız kardeşi Perihan’la kavuşmasını sağlar. Yine aynı hikâyede Şah Abbas yiğitliğinin yanı sıra, âşıklara olan düşkünlüğü ve adalet sahibi olmasıyla da bilinmektedir. Bu durumda, burada anılan Şah Abbas’ın birçok hikâyede adil padişah rolü oynayan, kimsesizleri,

bilhassa garip âşıkları koruyan, sarayında saz şairlerine itibar gösteren Safevi hanedanından I. Şah Abbas olması kuvvetle muhtemeldir. Bu dönem 1587-1628 tarihleri arasına denk gelmektedir.

Yine de halk hikâyelerinde Koroğlu, Şah Abbas gibi bazı tarihî isimlere rastlamamız, bu hikâyelerin tam bir tarihi dönemi ya da belirli bir dönem içerisinde meydana gelen bir hadiseyi işaret ettiği anlamına gelmez. Pertev Naili Boratav (2012:142) bu isimlerden bir kısmının hikâyelerde padişah veya vezir rolünde olan kimselere birer isim verilmesi lazım geldiği için mevcut olduğunu söyler. Hikâyeci öylesine isimler seçeceğine, halk içinde popüler olmuş isimleri seçmeyi tercih etmektedir.

Kurbani Hikâyesi'nde Ordubat, Gence ve İsfahan şehirlerinden bahsedilmekte ve hikâyenin sonunda İsfahan'dan Gence'ye yapılan sefer anlatılmaktadır. Bu seferin amacı, Şah Abbas'ın fermanlı veziri Celali Vezir'in, adalete uymayarak Kurbani'yi şehirden kovması ve Perihan'ı kendi oğluna almaya çalışmasıdır. Bu hadisenin tarihle bir yakınlığı yok gibi görünse de, Yaralı Mahmut'ta İstanbul'dan Gence'ye yapılan seferin Kahraman padişahın Gence'deki çamçırak taşlarını görüp almak istemesi olarak anlatıldığı da unutulmamalıdır. Bütün bunlara rağmen, Şah Abbas'ın birçok hikâyede âşıkları kavuşturan adil padişah olarak anılması ve hikâyede belirli bir tarihi olaya değinilmemesi, hikâyenin herhangi bir tarihi dönemi işaret etmediğine olan kanaati daha kuvvetli kılmaktadır.

I.3.2. Hikâyenin Kahramanları

Kurbani Hikâyesi'ndeki tipler genellikle devlet erkânından seçilmişlerdir. Şah Abbas'la başlayan silsile, Şah Abbas generalleri Allahverdi Han, Aziz Han gibi tiplerin yanı sıra, Gence Şahı ve Şah Abbas'tan fermanlı Celali Vezir'le devam eder. Öyle ki, hikâyemizin asıl kahramanlarından Kurbani yine Şah Abbas generallerinden Hacı İbrahim'in oğlu ve Aziz Han'ın yeğenidir. Yine Kurbani'nin sevdalandığı Perihan, Gence Şahı'nın kız kardeşidir.

Hikâyenin erkek kahramanı olan Kurbani, Ordubat şehrinde annesi Güllüzar ve amcası Kılıç Bey ile birlikte yaşamaktadır. Bir diğer amcası Aziz Han İsfahan şehrinde yaşar ve Şah Abbas generallerindedir. Kurbani kendisine bade ile verilen aşk ile gurbete çıkacak ve sevdiğini bulmak için Gence şehrine yollanacaktır.

Kurbani'nin diğer halk hikâyelerinde olduğu gibi bazı olağanüstü güçleri vardır ve Kurbani bu güçleri sayesinde, sevgilisiyle arasına koyulan bütün engelleri ortadan kaldırmayı başarır.

Kurbani, pirin verdiği badeyi içtiği için insanların kalbindeki kötülükleri önceden hissedebilmektedir. Aynı aşk badesini içen Perihan'a bu yetenek verilmemiştir; çünkü Perihan için engelleri aşması gereken Kurbani'dir. Kurbani insanların kalbindeki kötülükleri bilebildiği gibi, darda kaldığında pirinden yardım da isteyebilmektedir. Birkaç kez ölümden dönmüştür ve Kurbani'yi ölümden kurtaran, yolunu kaybettiğinde bulduran, insanların hilelerini Kurbani'ye bildiren ağası, yani piridir.

Kurbani ailenin tek çocuğudur. Babası Hacı İbrahim vefat etmiştir.

Hikâyenin kız kahramanı Perihan, birçok halk hikâyesinde olduğu gibi sosyal bakımdan daha farklıdır. Gence Şahı'nın kız kardeşidir ve sarayında 40 cariyesi ile

birlikte yaşamaktadır. Burada kadın kahramanımız, diğer birçok halk hikâyesinde olduğu gibi kendisini yenecek erkekle evlenmeye ahdetmiş biri değildir. Zira, Kurbanî'ye rüyasında, hiç görmeden sevdalanmıştır.

Hikâyede olayların merkezinde bulunan Kurbanî ve Perihan haricinde önemli rolleri olan bir takım kişiler vardır. Bu kişiler zaman zaman ortaya çıkarak kahramanlara dostluk ya da düşmanlık ederler. Bu kişileri iki gruba ayırmak mümkündür:

I.3.2.1. Kahramana İyilik Edenler (İyi Tipler)

Halk hikâyelerinde iyi tipin temsilcisi olan bu kişiler, kahramanların kavuşmasına yardımcı olan kişilerdir. Aynı zamanda kahramanlar zor durumda kaldıkları zaman ona yardım ederler. Bu kişiler bazen olağanüstü güçleri olan pir, bazen sıradan bir cariye, devlet erkânından bir görevli, bir hükümdar, bir arkadaş veya akraba olabilmektedirler.

Hikâyemizde Kurbanî ve Perihan'ın kavuşmasına yardımcı olan iyi tipleri şöyle sıralayabiliriz:

Kurbanî'nin amcaları Kılıç Bey ve Aziz Han, Perihan'ın sayesinde, Bademoğlu Sazbend Abdullah, Allahverdi general, Şah Abbas ve seraskeri Beycan.

Kurbanî'yi imtihana tutan Celali Vezir'in kızı Mine Hanım'ı da iyi tipler içerisinde gösterebiliriz.

I.3.2.2. Kahramanlara Kötülük Edenler (Kötü Tipler)

Bu tipler, kahramanların kavuşmasını istemeyen ve önlerine çeşitli engeller çıkaran, her türlü kötülüğü yapmaya hazır kimselerdir. Bu kimseler hikâyenin

sonunda bütün kötü tipler gibi aynı akıbeta uğrarlar. Hatasından caymayan ve asıl engelleri oluşturan bu kötü kişiler, hikâyenin sonunda ölürlür.

Hikâyemizde âşıklar arasında birçok engel vardır. Bu engellerin ilki, Perihan'ın Celalı Vezir'in oğluyla nişanlı olmasıdır. Bu yüzden Celalı Vezir Perihan'ın Kurbanı'ye verilmesine müsaade etmez ve Kurbanı'yi kerelerce öldürmeyi dener. Fakat Kurbanı badeli bir âşıktır ve herkesten önce yardımcısı Allah'tır. Bu nedenle her türlü beladan kurtulur ve hikâyenin sonunda sevdiğine kavuşur.

Diğer halk hikâyelerinde görülen kötü tip olarak, cadı bu hikâyede de vardır. Fakat büyü, sihir gibi olağanüstü kötü güçlere sahip değildir. Örneğin Yaralı Mahmut Hikâyesi'nde cadı, sihir yapmak suretiyle sevgilileri birbirine düşman etmiştir. Bu hikâyede buna benzer bir durumla karşılaşmayız. Kurbanı Hikâyesi'ndeki cadıya biz, âşıkların kavuşmasını engelleyen ve Celalı Vezir'e para karşılığı yardım eden, hain, yaşlı kadın diyebiliriz.

I.3.3. Hikâyede Dinî Unsurlar

Ensar Aslan (1990: 39) halk hikâyelerinin, dindar olan halk tabakalarına ait ürünler olduğunu söyler. Bu bağlamda hikâyelerin dinî unsurlar taşınması oldukça doğaldır.

Kimi hikâyeler dinî unsurlar açısından oldukça zengin olmalarına karşın, kimileri dinî unsurlar açısından daha fakirdir. Bir önceki başlıkta kahramana yardımcı olduğunu belirttiğimiz olağanüstü tip olarak, piri ele almıştık. Bu tip, birçok halk hikâyesinde kendisini Hızır, pir, ağa, ak sakallı ihtiyar olarak göstermektedir. Örneğin, Yaralı Mahmut'ta Mahmut gurbete giderken ona yol gösteren, ak sakallı bir

ihtiyardır (Aslan, 1990: 40). Kerem ile Aslı hikâyesinde, Laleli dağında kışa yakalanan Kerem, sazını alıp Allah'a dua ederek türkü söylemeye başladığında, ak sakallı bir ihtiyar karşısına çıkıp onu gideceği yere götürmeyi teklif eder (Elçin, 2000:24).

Aynı durum Kurbanî hikâyesinde de mevcuttur. Kurbanî İsfahan'a doğru yola çıkmış; fakat kaybolur. Her yeri sis basar. Bir ormanın içerisinde kurda kuşa yem olacağını düşünürken, darda kaldığında kendisinden yardım isteyebileceğini söyleyen piri aklına gelir. Alır eline sazını ve türkü söylemeye başlar. Sis birden çekilir ve karşıda bir ahu görünür. Tam bu sırada piri Kurbanî'ye seslenir, korkmamasını, ahuyu izlemesini söyler. Ahu Kurbanî'ye yardım eder ve Kurbanî yolunu bulur.

Kahraman bu tipin yardımı sayesinde her türlü engeli aşmayı başarır. Bu tip iyilik ve yardımın sembolüdür.

Kurbanî Hikâyesi'nde namaz, dua gibi dini unsurlara oldukça sık rastlanmaktadır. Kurbanî pirin elinden aşk badesini içtikten sonra bayılır, ne yaparlarsa ayılmaz. Ancak bir hoca gelip, Kurbanî'nin badeli âşık olduğunu anladığında Kurbanî'nin ezan sesine uyanacağını söyleyecek ve Kurbanî'yi bu şekilde ayıltacaktır.

Pir Kurbanî'ye aşkın badesini Allah'ın emri, Resulün bereketiyle getirmiştir. Kurbanî ilk badeyi özü bir ismi bin bir olan Allah'ın adına, ikinci badeyi yüz yirmi dört bin nebiler, önce Hz. Adem, sonra Muhammed Mustafa'nın hürmetine içer. Üçüncü bade tabii, Gence Şahı'nın kız kardeşi Perihan aşkıdır. Kurbanî bütün engelleri Allah'ın emri ve yardımıyla aşar ve kendisine tutulan aşk imtihanlarını

geçtikçe bunu gören herkesin kalbine bir iman nuru düşer. Hikâyenin hemen her cümlesinde Allah'a şükür ve niyaz söz konusudur.

Hikâyede sadece Kurbanî ve ailesi değil, bahsedilen bütün şehir ve insanların Allah'a inandığı aşikârdır. Örneğin, Beycan Kurbanî'yle bir, Gence şehrinin kapısından girip, kendisine tuzak kuran yaşlı nineyi başı açık görünce çok sinirlenir. Nineye hemen başını kapatmasını, yoksa onu öldüreceğini söyler.

Genel olarak dini unsurların hikâyenin temelini teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Kurbanî'ye Perihan'ın aşkı Allah tarafından ve yine Allah için verilmiştir. Bu aşk, fani bir aşk olmaktan çok, Allah aşkıdır ve hikâyede bu durum hissedilmektedir.

I.3.4. Hikâyede Masal Unsurları

Halk hikâyeleri genel olarak masalarda bulunan formelleri barındırmaktadır. Fakat temelde masalardan daha farklı bir türdür. Halk hikâyelerinin nazım ve nesir iç içe yapısını masalarda göremeyiz. Bu bağlamda halk hikâyelerini masalarla bir tutmamak gerekir. Halk hikâyeleri içerisinde bulunan masal unsurlarını belirlemek daha doğru bir yöntemdir.

Birçok halk hikâyesinde masal unsurları geniş bir yer tutuyor olsa da, Kurbanî Hikâyesi için bunu tam olarak söyleyemeyiz. Masal unsurları bakımından zayıf olan hikâyede, reel hayat daha ön plandadır.

Birçok halk hikâyesine oranla az olsa da, Kurbanî Hikâyesi'nde de masal unsurları bulunmaktadır. Yol gösteren ahu, sihir ve büyü yapıyor olmasa da âşıkların kavuşmasını engelleyen kötü niyetli cadı nine, Celali Vezir'in Kurbanî'yi öldürmelerini söylediği cellatlardan istediği kanlı gömlek, Kurbanî'nin başı dara düştüğünde yardıma gelen pir bu unsurlardan birkaçıdır.

Yardımcı hayvanlar hikâyede önemli rol oynamaktadır. Kurbanî İsfahan şehrine giderken bir ormanda kaybolur. Sis in arttığı, yırtıcı hayvan seslerinin çoğaldığı bir bölgede ağasından yardım ister ve ağası ona memeleri süt dolu, yeni yavrulmuş bir ahu gönderir. Ahu Kurbanî'ye yol gösterir. Aynı zamanda yavrusunu bir kenara atıp aç bırakarak Kurbanî'yi besler.

Hikâyede buna benzer bir yardımcı hayvanımız daha bulunmaktadır. Kurbanî Celali Vezir tarafından yakalattılıp idam edilecekken, Perihan'ın arkadaşı Döner Hanım Kurbanî'nin yoluna çıkar ve Kurbanî ona, amcası Aziz Han'a hitaben bir yardım mektubu yazdırır. Bu mektubu bir güvercin alır ve Aziz Han'a ulaştırır.

Kurbanî Hikâyesi'nde sevgililerin kavuşmasını engelleyen cadı nine az önce de söylediğimiz gibi sihir ve büyüyle değil, fitneyle ve aldatmacayla âşıkların arasını bozmaya uğraşır. Yaralı Mahmut Hikâyesi'nde olduğu gibi cadının küpüne binip seyahat etmesi söz konusu değildir. Yahut âşıklara büyü yaparak âşıkları birbirlerine düşman edemez fakat para ve altın karşılığında Celali Vezir'e yardım eder. Burada bu cadı nineyi sihir ve büyüyle alakası olan doğaüstü bir varlık olarak değil, kötü niyetli reel bir kişi olarak tanımlayabiliriz.

Hikâyemizde diğer birçok halk hikâyesinde olduğu gibi kız ve erkek kahraman, masal kahramanları gibi olağanüstü yeteneklere sahip kişilerdir. Kurbanî ve Perihan eşi benzeri bulunmayan güzellikte kimselerdir. Öyle ki Kurbanî hikâyede bütün âşıklar içerisinde en yakışıklısı olarak geçer. On sekiz bin âlemi yaratan yüce Allah Kurbanî'yi o derece güzel yaratmıştır. Aynı şekilde Perihan da en güzel olarak anlatılmaktadır. Hikâyede Perihan uzun boylu, ince belli, yay kaşlı, on dört diyen bütün ay olarak tasvir edilir. Yine Perihan, Hükm-ü Süleyman mı, Yusuf-u Kenan mı, huri-yi gılman mı, dertlere deva mı bilinmeyen bir melek simadır.

II. BÖLÜM

II. KURBANİ HİKÂYESİ'NDEKİ MOTİFLERİN İNCELENMESİ

II.1.Motif Kavramı

Motif kavramı üzerinde çeşitli tanımlar yapılmıştır. Edebiyat ve sanatta da çeşitli yerlerde kullanılan motifler, halk hikâyesinin temel taşıdır. Stith Thompson, 6 ciltlik “Motif Index Of Folk Literature” adlı eserinde çeşitli milletlerin halk edebiyatlarında kullanılan motifleri, önce konularına göre (cilt 1-5) numaralar. 6. ciltte ise ana konular alfabetik sıraya göre verilir. Thompson’a göre motif, konu içerisinde devamlılık gösteren en küçük unsurdur.

Ali Berat Alptekin (2013: 295) motif kavramını, hikâye etmenin en küçük unsuru olarak tanımlar. Birçok alanda kullanılan motif kavramının halk hikâyesinde söz konusu olabilmesi için, olağanüstülüklerin olması gerekmektedir. Bu olağanüstülük kahramanda, olayda, zamanda, mekânda, kısacası nesirdeki her türlü olayda karşımıza çıkabilir.

Ensar Aslan’a göre (1990: 43) halk hikâyelerinin tetkikinde önemli olan konulardan birisi de motif araştırması ve bu motiflerin diğer halk hikâyelerindeki benzerleri ile karşılaştırılmasıdır. Motif halk hikâyesini meydana getiren en küçük unsurdur ve hikâyeyi incelerken kendisini meydana getiren temel unsurdan yola çıkmak en sağlıklı yoldur.

Hikâyemiz masal kaynaklı olmadığı ve âşıklarımızın hayatı etrafında teşekkül ettiği için motif yönünden zengin değildir. Bu nedenle Kurbanî Hikâyesi birkaç motif üzerine bina edilmiştir diyebiliriz.

Kurbani Hikâyesi'ndeki motifler, hikâyenin 6 ana epizotu çerçevesinde incelenecek ve olayların gelişim sırasına bağlı kalınacaktır.

II.1.1. Kurbani ile Perihan'ın Aileleri ve Sosyal Durumları Epizotuna

Bağlı Olan Motifler

Bu epizot, Kurbani ile Perihan'ın aileleri ve sosyal durumları ile ilgilidir.

Kahramanların doğumu diğer halk hikâyelerinde olduğu gibi olağanüstü bir varlığın (Hızır, pir, derviş) yardımıyla olmadığı için bir doğum motifine rastlanmaz.

Kurbani tek çocuktur. Babası Hacı İbrahim vefat etmiştir ve hikâyede bahsi geçen iki amcasının da çocukları yoktur. Bu “*tek evlat*” motifi birçok halk hikâyesinde görülen “*stereotip*” motiftir. Diğer halk hikâyelerinde de kahramanlar genellikle ailenin tek evladıdır.

“Amcalarının heş birinin oğulları ve kızları yoxuydu. Sadece Hacı İbrahim'in bir oğlu varyıdı Gurbani isminde.” (Türkmen vd, 2011: 65).

Kurbani tek çocuk olduğu gibi, aynı zamanda da en güzel delikanlıdır. Öyle ki kadınlarda en güzel Aslı'dır, erkeklerde ve âşıklarda en güzel Kurbani'dir. Hikâyenin kız kahramanı olan Perihan ayın on dördü gibidir, ince bellidir, yay kaşlıdır, uzun boyludur. Burada “*harikulade güzelliğe kadın*” motifi bulunmaktadır.

“Bir nezani sanem, karşıdan çıhdı boyu uzun, beli ince, gaşı yay, sanki doğdu on dört demiş bütün ay.” (Türkmen vd, 2011: 67).

Perihan Gence şehrinde ve şah oğlu Şah Abbas'ın fermanlı veziri Celali Vezir'in oğluyla nişanlıdır. Nişan Perihan Kurbani'ye sevdalanmadan olduğu için biz

bu nişanın Perihan tarafından istenip istenmediğini bilemeyiz; fakat yine de burada bir “nişanlanma” motifinden bahsetmek mümkündür.

II.1.2. Kurbanî'nin Sevgilisini Bulmak İçin Gurbete Çıkması Epizotuna Bağlı Olan Motifler

Bu epizot Kurbanî'nin sevgilisini bulmak için gurbete çıkmasıyla ilgilidir.

Kurbanî bir gün güllü bahçede gezerken, bir selvi ağacının altında uykuya dalar. O zaman rüyasında yeşil elbiseler, yeşil sarıklar giymiş kırk tane derviş başının üzerine gelir. Kurbanî dervişlerle selamlaştıktan sonra, dervişler Kurbanî'ye üç ay üç gün ve üç saatlik mesafeden aşkın badesini getirdiklerini söylerler. Kurbanî aşk badesinin ilkini kendisi bir, ismi bin bir olan yüce Allah'ın adına, ikincisini yüz yirmi dört bin nebiler hürmetine, üçüncüsünü de Gence şehrinde Gence Şahı'nın kardeşi Perihan'ın aşkına içer. İlk badeyle Kurbanî'nin üç yüz altmış altı damarına ateş düşer, ikinci bade bu ateş artar ve ancak Perihan'ı anarak içtiği üçüncü bade bu ateş söner. Pir iki parmağının arasından, Gence Şahı'nın kardeşi Perihan'ı, güllü bahçede otururken Kurbanî'ye gösterir. Aynı zamanda Perihan'a da Kurbanî gösterilir ve böylece Kurbanî ile Perihan birbirlerine ilhamlanırlar.

Burada “*pir elinden bade içme (aşk dolusu)*”, “*rüya*”, “*rüyada âşık olma*” “*pir*”, motifleri bulunmaktadır. Aynı motifler birçok halk hikâyesinde görülebilir. Örneğin, Ercişli Emrah ve Selvihan hikâyesinde de Emrah ve Selvi birbirlerine bade içerek, rüyalarında ilhamlanırlar.

“*Namaz kıldıktan sonra mezarlıkta uykuya dalan Emrah, birincisi Allah; ikincisi pirlere, üçüncüsü de Selvihan'ın aşkına olmak üzere üç defa bade içer*” (Sakaoğlu, 1987: 40).

Bu bölümde aynı zamanda “*dini yardımcı*” ve “*dua*” motiflerini de görürüz. Kurbanı badeyi pirin elinden içtikten sonra, pir Kurbanı’ye ne gördüğünü sorar. Kurbanı bir şey göremez. Pir, İsm-i Azam duasını okuyarak Kurbanı’ye iki parmağı arasına bakmasını söyler ve ne gördüğünü tekrar sorar. Kurbanı ancak o vakit Perihan’ı güllü bahçede görür.

Kurbanı rüyada badeyi içtikten sonra baygın bir halde selvi ağacının altında kalakalır. Hizmetçiler onu bulur; fakat bir türlü ayıltamaz. Bunun üzerine iyi bir hoca bulurlar ve hoca Kurbanı’nin ezan sesiyle ayılacağını söyler. Burada “*dini yardımcı*” motifini tekrar görmekteyiz.

Kurbanı ayıldıktan sonra bir saz ister ve daha önce hiç çalmadığı halde saz çalmaya başlar. Ailesine Perihan’ı şiirle, türküyle anlatır. Burada “*isteğin şiirle ifade edilmesi*” motifi bulunmaktadır.

Kurbanı ailesinin olumsuz yanıt vermesi üzerine bir gün, içerisindeki aşk ateşinin verdiği acıya dayanamayarak Gence’ye doğru yola çıkar. Burada “*gurbete çıkma*” motifi bulunmaktadır.

Perihan, Kurbanı’nin Gence’ye doğru yola çıktığını güllü bahçede bir selvi ağacı altında uyurken rüyasında görecektir. Kurbanı üç aydır yollardadır ve susuz kalmıştır. Perihan’dan su ister. Perihan uyandığında Saye Baba’yı çağırır, ona hatem yüzüğünü verir ve sevdiğinin Ordubat Gence arasında olduğunu, Gence’ye geldiğini söyleyerek ona içecek su götürmesini ister. Böylece Kurbanı Perihan’a ilk kez seslenmiş olacaktır. Bu kısımda “*rüya*”, “*yardımcı yaşlı adam*” ve “*sevgililer arasında alıp verilen hediye*” motifleri bulunmaktadır. Ayrıca birbirlerine gönderdikleri “*hatem yüzük*” başlı başına bir motiftir ve diğer bazı halk hikâyelerinde de bulunmaktadır.

Kurbani Gence'ye vardığında, rüyasında Kurbani'nin geleceği haber edilen Bademoğlu'nun yanına gider. Bademoğlu onu ustalığıyla ilgili bir imtihandan geçirdikten sonra yanına kabul eder ve istediği usta sazını ona verir. Elmas ve zümrütlerle süslü olan bu saz bir hediyedir ve “*mükâfatlandırılmış bir iş*” olarak düşünürsek motiftir. Aynı motifi kibirli âşık, Durahan'la karşılaşan Kurbani'ye, Gence Şahı'nın hediyeler vermesinde de görürüz.

Bundan sonra karşımıza bir “*gelenek*” motifi çıkacaktır. Gence'de adalet binasının önünde iki taş bulunmaktadır. Bu taşlardan biri elçi taşı, diğeri murat taşıdır. Kim elçi taşına oturursa hükümdarın kızını istemektedir, kim ki murat taşına oturursa mükâfat beklemektedir. Kurbani elçi taşına oturarak Perihan'a talip olduğunu bütün cemiyete göstermiştir.

Bu epizotun sonunda karşımıza âşıkların kavuşmasını engellemek için ortaya atılan “*aşk imtihanı*” motifi ortaya çıkmaktadır. Kurbani'nin hak âşığı olduğundan şüphelenen fakat bundan emin olmak için onu imtihana tutmaya karar veren Gence Şahı'yla başlayan bu motif, Celali Vezir'in Kurbani ve Perihan'ı ayırmak için fitne karıştırdığı bir sabır taşına dönüşür. İmtihanlara hile karıştırılması halinde kâtiplere makam, mevki teklif eden Celali Vezir'in bu tavrının “*hile vasıtasıyla tehlike veya ölümden kazanç*” motifi ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz.

II.1.3. Kurbani İle Perihan'ın Karşılaşmaları Epizotuna Bağlı Olan

Motifler

Bu epizot Kurbani ve Perihan'ın karşılaşmalarıyla ilgilidir.

Diğer birçok halk hikâyesinde kendisini yenecek erkekle evlenmeye ahd etmiş kahraman güzel kız motifi Kurbani Hikâyesi'nde bulunmamaktadır. Bu motif

ilk halk hikâyeleri sayılan Dede Korkut'tan itibaren birçok hikâyede karşımıza çıkar. Örneğin, konusunu ana hatlarıyla Dede Korkut kitabındaki Bamsı Beyrek hikâyesinden alan Bey Böyrek'te (Sakaoğlu, 1969: 159-181), çamçırak taşlarını almaya giden Mahmut kendisini yenene kadar kimseye varmayacağına ahd etmiş kadın kahramanımızın bulunduğu Yaralı Mahmut hikâyesinde (Arslan, 1990: 20) bu tipi görürüz. Kurbanı Hikâyesi'nde ise kadın kahramanımız olan Perihan'ın yiğitlik, mertlik gibi özellikleri ön planda değildir. O sadece ayın on dördü gibi parlayan en güzel bir kadın, Kurbanı'nın biricik sevgilisidir.

Kurbanı ve Perihan badeli âşık oldukları için ilk karşılaşmaları rüyada olmuştur. Yani burada "*rüyada âşık olma*" motifini görürüz. Badeyi içtiklerinde birbirlerini sadece görürler, bu tam bir karşılaşma sayılır mı bilinmez. Tam bir rüyada karşılaşma sayabileceğimiz durum Kurbanı Gence yolundayken gerçekleşir. Kurbanı susuz kalmıştır ve Perihan selvi ağacının altında uyuyakaldığında Perihan'ın rüyasına girerek ondan su ister. Perihan uyanır uyanmaz sayesini çağırarak Kurbanı'ye soğuk su ve nar götürmesini söyler. Ayrıca sayeye Kurbanı'ye vermesi için hatem yüzüğünü gönderir ve Kurbanı'den hatem yüzüğünü ister. İlk karşılaşmalarını bu rüya sayabiliriz; fakat birbirlerine âşık olmaları burada değil, daha önce içtikleri badeyle olmuştur.

İlk gerçek karşılaşma ise, imtihana tutulan Kurbanı'nın ilk iki imtihanı geçip üçüncüde bayılmasından sonra olur. Perihan elmas bıçakla elini keser ve Kurbanı buna dayanamayıp, bayılır. Bütün divan üyeleri Kurbanı'nın başına toplanır, ne yaparlarsa ayılmaz. Bir hoca getirilir ve hoca Kurbanı'nın uyanmasının ancak Perihan'ın elini eline almasıyla, başını göğsüne yaslamasıyla mümkün olduğunu

söyler. Yine de bu karşılaşmada Kurbanî'nin bilinçli ve uyanık olduğunu söyleyemeyiz. Burada “*elmas bıçak*” motifi bulunmaktadır.

Bundan sonra ilk karşılaşma Kurbanî'ye tutulan bir imtihanla olur. Perihan Kurbanî'nin yanına gidip onu çağıracaktır. Kurbanî Perihan'la giderse imtihanı kaybedecektir. Burada yine “*aşk imtihanı*” motifini görürüz ve sevgililerin ilk bilinçli karşılaşmaları olarak bu karşılaşmayı göstermemiz uygun olur.

Perihan Kurbanî'nin olduğu yere neredeyse koşarak gider. Mine Hanım ve imtihan heyeti de olanları izlemek için bahçeye saklanırlar. Perihan Kurbanî'yi çağırır ama Kurbanî oldukça efkârlıdır. İlk karşılaşmaları olarak sayılabilecek bu karşılaşmada Perihan Kurbanî'yi şu şekilde çağırır:

Ne yatırsan esmer oğlan

Di, gel goynuma goynuma

Her ne gelse şart gardaşdan

O da boynuma boynuma

Oğlan boynuma boynuma

Her ne gelse şart gardaşdan

Alım gadan senin gadan

Vefadarım senin gadan

O da boynuma boynuma

Di, gel boynuma boynuma

Kurbanî, tabi bunun bir imtihan olduğunu anlar ve Perihan'ın davetini kabul etmez.

Canım Peri, gözüm Peri
Canım Peri, yârim Peri
Get canım gelebilmenem,
Sana gurban canım Peri,
Sana gurban canım Peri
Get canım gelebilmenem
Sana gurban canım Peri
Get canım gelebilmenem
Alım gadan senin gadan
Ala gözlü senin gadan.

Biz burada “İsteği şiirle ifade etme” motifini de görmekteyiz.

II.1.4. Kahramanların Evlenmelerinin Engellenmesi Epizotuna Bağlı Olan Motifler

Bu epizot kahramanların evlenmelerinin engellenmesi ile ilgilidir. Âşıkların karşılaştıkları güçlükler, geçirdikleri imtihanlar, iyi ve kötü tiplerin faaliyetleri bu epizotun konusudur. Bu nedenle bu epizot motif açısından hikâyenin en zengin epizotudur.

Epizot Kurbanî'nin Perihan'ın başkasıyla nişanlı olduğunu öğrenmesi ve Perihan'ı istediğini açık etmesiyle başlar. Perihan'dan vazgeçmeyen Kurbanî, hükümet binasının önüne gider. Burada elçi taşı ve murat taşı adı altında iki taş bulunmaktadır. Geleneğe göre murat taşına oturan hükümetten bir şey talep eder.

Elçi taşına oturansa hükümdarın kızını ister. Gence Şahı'nın kızı anılmadığına göre, burada kastedilen şahın kardeşi Perihan olmalıdır. Kurbanı elçi taşına oturur. Bu bölümde “*gelenek*” motifine rastlamaktayız.

Bunu gören Celali Vezir Kurbanı'ye haber gönderir ve yanlışı taşa oturduğunu söyler. Fakat Kurbanı'nin niyeti aşıkârdır. Kurbanı'yi yanına çağırır ve niyetini öğrenen Celali Vezir, Kurbanı'ye bir tokat atar.

Daha sonra Kurbanı'yi Gence Şahı'nın ve diğer divan üyelerinin olduğu bölümde görürüz. Kurbanı, burada türkü okuduktan sonra yemek yemeye gönderilir. Gence Şahı vezirin Kurbanı'ye tokat attığını öğrenmiştir ve sebebini sorar. Vezir Kurbanı'nin Perihan'ı istediğini, Hak tarafından Perihan'ın Kurbanı'ye verildiğini anlattığını söyler. Gence Şahı daha ılımlıdır. Çünkü Kurbanı'nin gerçek bir hak âşığı olması durumunda Perihan ona verilmelidir. Burada “*dini inanışlar*” motifini görmekteyiz.

Kurbanı'nin gerçek bir hak âşığı olup olmadığını anlamak için Kurbanı'yi imtihan tutmak gerektiğini söyleyen Gence Şahı'nın bu isteği cemiyet tarafından kabul edilir. Burada hem “*cemiyet*” motifi hem de “*aşk imtihanı*” motifi bulunmaktadır.

Kurbanı ilk imtihanı geçer ama vezir ikna olmaz. Kurbanı'nin hak âşığı olduğu birçok açıdan kanıtlansa da vezir Perihan'ı Kurbanı'ye vermek istememektedir. Bunun için ilk imtihanı kabul etmez, Kurbanı'yi imtahana tutmak için bir heyet oluşturur ve heyetin başına kendi kızı olan Mine Hanım'ı koyar. Kurbanı'yi de hapse gönderir. Kurbanı zindana atılarak cezalandırılmıştır ve burada “*zindana atılarak cezalandırma*” motifi bulunmaktadır.

Mine Hanım Perihan'ın düzenini çeşitli şekillerde değiştirerek Kurbanı'nın bunları bilmesini ister. Kurbanı'ye tam olarak üç imtihan hazırlar. Bu imtihanları hükümet divanına gönderir; fakat Celali Vezir Kurbanı'ye bir tuzak hazırlamıştır. Kurbanı divan üyeleri bir araya gelip ortalık kalabalıklaşınca vezirin para verdiği cellatlar tarafından öldürülecektir. Kurbanı'yi imtihana tutmak için hükümet binasına getirirler. Kurbanı sazını alıp Mine Hanım'ın tuttuğu üç imtihanı söylerken, cellatların geleceğini de bilir. Okuduğu türküde gelecek cellatların kılıçlarının dal olmasını diler ve cellatların kılıçları dal olur. Vezirin hile yaparak Kurbanı'ye tuzak kurması hadisesinde “*hile vasıtasıyla ölümden kazanç*” motifi bulunmaktadır. Yine cellatların kılıçlarının dal olması, “*harikulade hadise*” motifinin bulunduğunu göstermektedir.

Bütün imtihanları geçen Kurbanı cemiyet tarafından kabul görür; fakat vezir onu öldürmekten vazgeçmez. Darağacının kurulmasını ve Kurbanı'nın asılmasını ister. Vezirin kızı Mine Hanım okumuş, eğitilmiş bir kızdır. Babasına Şah Abbas'ın bunu duyması halinde, başının belaya gireceğini söyler ve Kurbanı'ye bir oyun oynamaya karar verirler. Mine Hanım Kurbanı'yi de alıp Perihan'ın sarayına yakın bir saraya gidecektir ve yanında götürdüğü kâtiplerle 40 gün Kurbanı'yi imtihan edecektir. Kâtipler vezirin para ve makam mevki teklif ederek tuttuğu adamlar olacaktır ve Kurbanı'ye tutulan imtihanları yanlış yazacaklardır. Böylelikle Kurbanı yalancı çıkacak ve vezir de cemiyet önünde haklı duruma geçecektir. Yine burada “*yalan söyleyerek aldatma*” ve “*kırklar*” motiflerinden bahsetmek mümkündür.

Celali Vezir bu teklifi mantıklı bulur. Kurbanı'yi Mine Hanım'la gönderir ve imtihan başlar. Kurbanı imtihanları geçtiği gibi, kâtiplerin yanlış yazdığını da bilir ve bütün hileleri engeller. İlk iki imtihandan sonra Perihan'ın eli kesilir ve Kurbanı

bunu bilince düşüp bayılır. Divan üyeleri bir hoca alarak Kurbanî'nin yanına gelirler. Hoca Kurbanî'nin ancak Perihan'ın elini eline alıp başını göğsüne yaslaması halinde ayılacağını söyler ve vezir buna izin vermeye mecbur kalır. Bir hile yapılmış fakat başarılı olunamamıştır. Üstelik Kurbanî'nin Perihan'la el ele, göz göze gelmesine neden olunmuştur. Burada *“aldatıcının kendi tuzağına düşmesi”* motifi söz konusudur.

Kurbanî uyandıktan sonra artık herkes Kurbanî'nin hak âşığı olduğuna inanmıştır. Fakat Celali Vezir Perihan'ı Kurbanî'ye vermemekte kararlıdır. Adamlarını gönderip Kurbanî'yi aldırır, meydana darağacını kurdurur. Burada *“öldürerek cezalandırma”* motifi vardır. Kurbanî kendisini Perihan'a âşık eden pirinden yardım ister ve tam asılacağı sıra bir tufan olur, taş taş üstünde kalmaz. Yine burada *“harikulade hadise”* motifini görmekteyiz.

Bu kargaşada Kurbanî kaçır ve Perihan'ın sarayına doğru yürümeye başlar. Kurbanî'nin kaçtığını anlayan vezir, peşinden tokmakçısını gönderir ve tokmakçıya tokmağı Kurbanî'ye atıp, Kurbanî'yi öldürmesini söyler. Bunun karşılığında tokmakçıya iki kese altın verecektir. Tokmakçı parayı alır bunu kabul eder. Bu durumda burada *“hile vasıtasıyla tehlike veya ölümden kazanç”* motifi olduğunu söylememiz mümkündür.

Kurbanî'yi güllü bahçeye girerken yakalar; fakat tokmağı onu öldürmek için değil sadece bayıltmak için atar. Daha sonra Celali Vezir'in yanına giderek Kurbanî'yi öldürdüğünü ve cesedini de suya attığını söyler.

Kurbanî'yi baygın olarak bahçede bulan cariyeler Perihan'a haber verirler. Perihan Kurbanî'yi cariyeye kılığında tam 40 gün sarayda saklar. Burada *“hile ile kıyafet değiştirme”* motifi bulunmaktadır.

Bu arada Celali Vezir Kurbanı'nın cesedini aratmış bulduramamıştır. Kurbanı'nın ölmediğini düşünerek, yerini bilenlere ödül vereceğini duyurur. Bunu duyan bir karı nine, Kurbanı'nın Perihan'ın sarayında olduğundan şüphelenir ve Perihan'ı sarayında ziyaret etmeye gider. Kurbanı darağacı edilmişken Kurbanı'yi gören karı nine, kadın kıyafetleri içinde de olsa O'nu tanır. Saraydan ayrılarak hemen Celali Vezir'in yanına giden karı nine, durumu vezire anlatır. Bu bölümde "*hain yaşlı kadın*" ve "*hile ile tehlikeden kazanç sağlama*" motifleri bulunmaktadır.

Kurbanı'yi el pençe divan vezirin yanına götürürler. Vezir Kurbanı'nın bütün tuzaklardan kurtulduğunu ve Kurbanı'yi öldüremediğini düşünür. İçerisine biraz da Allah korkusu düşmüştür. Bu yüzden Kurbanı'yi sürgün etmeye karar verir. Yanına iki cellat koyar ve Kurbanı'ye bir daha Gence şehrine gelmemesini söyler. Fakat bu sırada aklında başka bir tuzak vardır. Cellatlara Kurbanı'yi şehirden çıkarır çıkarmaz öldürmelerini, kanlı gömleğini ise kanıt olarak getirmelerini söyler. Burada yine bir ceza motifi bulunmaktadır. Bu bölümdeki ceza motifi, "*sürgün ederek cezalandırma*"dır.

II.1.5. Perihan'ın Başkasıyla Evlendirilmek İstenmesi Epizotuna Bağlı Olan Motifler

Halk hikâyelerinde kahramanın sevgilisinin başkasıyla evlendirilmek istenmesi çok sık görülen bir motiftir.

Kurbanı ve Perihan rüyalarında bade içerek birbirlerine sevdalanmadan önce, Perihan Celali Vezir'in oğluyla nişanlanmıştır. Fakat daha önce de belirttiğimiz gibi biz Perihan'ın nişanlısının adını hikâyede görmüyoruz. Ayrıca Perihan'ın nişanlısı olan Celali Vezir'in oğlunun, aktif olarak hikâyede rol oynamadığını da

söyleyebiliriz. Rakibin bütün davranışlarını Perihan'ın nişanlısının babası, yani Celali Vezir üstlenmiştir.

Kahramanların kavuşmalarını engellemek için her şeyi yapan fakat başarılı olamayan Celali Vezir'in son olarak tekrar karı nineye başvurduğu görülür. Kahramanların kavuşmadan önce önlerine çıkan son engel olarak “*zehir*” motifi karşımıza çıkar. Karı nine Perihan'ın öldüğü yalanını söyleyerek hazırlattığı mezarın önünde zehirli helvaları Kurbanî'ye ve yanında gelen orduya yedirmeye çalışır; fakat Kurbanî pirinden yardım alarak bu engeli de aşar. Burada “*harikulade hadise*” motifini tekrar görürüz.

Diğer bazı halk hikâyelerinde olduğu gibi Kurbanî Hikâyesi'nde “*ümitsiz aşk*” motifi yoktur. Kurbanî'ye âşık olan tek kadın, Kurbanî'nin de âşık olduğu Perihan'dır. Bu durumun asıl nedeni âşıkların badeli âşık olması, aşkın Haktan gelmesidir.

II.1.6. Kurbanî ve Perihan'ın Kavuşmaları Epizotuna Bağlı Olan Motifler

Bu son epizotta Kurbanî Perihan'a kavuşmak için İsfahan'a doğru yola çıkar. Amacı Şah Abbas'a durumu anlatarak, O'nun yardımını almaktır.

Yolda Şah Abbas eski generallerinden Allahverdi Han'ın hanesine denk gelir. Allahverdi Han'la tanışan Kurbanî, Allahverdi Han'a bütün olanları anlatır ve tekrar yola çıkar. Burada öncelikle “*başından geçenleri şiirle anlatma*” motifini görmekteyiz. Celali Vezir'in yaptıklarını sindiremeyen Allahverdi Han ordusunu toplayarak Celali Vezir'in üzerine yürür. Bu sırada Kurbanî'nin darağacına götürülürken amcası Aziz Han'a yazdığı mektup Aziz Han'ın eline geçer. Aziz Han

da ordusunu toplayarak Celali Vezir'in üzerine yürür. Allahverdi Han ve Aziz Han yolda karşılaşırlar ve Gence'ye giderek Celali Vezir'in ordusunun büyük bir bölümünü dağıtırlar. Yardımların ön planda olduğu bu epizotta “yardımcı” motifinin oldukça çok olduğunu söyleyebiliriz.

Kurbani İsfahan'a doğru yol alırken, bir orman içinde kaybolur. Her yer sistir ve yabani hayvan sesleri gelmektedir. Kurda kuşa yem olmamak için pirine seslenir ve pir yine Kurbani'ye yardım eder. Kurbani'ye uzaktan gelenin ahu olduğunu ve o ahunun yolu bulmasında kendisine yardım edeceğini söyler. Gerçekten karşıdan bir ahu görünür, yeni yavrulamıştır ve memeleri süt doludur. Kurbani'ye sütünden verir ve yolu gösterir. Kurbani İsfahan şehrine ulaşır. Yine burada “yardımcı hayvan”, “ceylan” ve “harikulade hadise” motifleri bulunmaktadır.

Şah Abbas'ın huzuruna çıkan ve her şeyi anlatan Kurbani, Şah Abbas'ın en iyi adamlarından olan Beycan ve Beycan'ın ordusuyla yola çıkar. Şah Abbas Beycan'a, adaletine karşı gelen Celali Vezir'i ve ihmali olan bütün devlet adamlarını cezalandırmasını, Perihan'la Kurbani'yi alıp Ordubat'a götürmesini ve düğünlerini yapmasını söyler. Hikâyede Beycan iki yetmiş boyunda, iki kürek arkası eninde bir asker olarak tanımlanmıştır. Yüz elli kilo zırh giyen Beycan dünyanın her yerinde nam salmış bir yiğit olarak tarif edilmiştir. Burada “çok kuvvetli insan” motifi bulunmaktadır. Ayrıca burada ilk defa “evlilik” motifinden söz edebiliriz.

Kurbani ve Beycan yola çıkarlar. Fakat bu arada Celali Vezir onların yola çıktığını öğrenmiştir. Zaten ordusu büyük kayıplar vermiştir. Hileye başvurur ve karı ninenin yanına gider. Karı nineye bütün servetini vereceğini söyleyerek kendisini bu beladan kurtarmasını ister. Karı nine düşünür ve şehrin girişine yeni bir mezar açmalarını söyler. Bu mezarın başına zehirli helvalarla oturacak, Kurbani ve

Beycan'a Perihan'ın öldüğünü ve o mezarda yattığını söyleyecek, helvalardan yemelerini isteyecek ve hepsini öldürecektir. Böylelikle hem Celali Vezir'i kurtaracak hem de Celali Vezir'in bütün malını alacaktır. “*Hileyle elde edilen kazanç*”, “*hain yaşlı kadın*”, “*sahte ölüm*” ve “*zehir*” motifleri bu son engeldeki motiflerdir.

Mezar kazılır zehirli helvalar hazırlanır. Uzaktan gelen orduyu görünce karı nine yırtınıp ağlamaya başlar. Beycan başı açık gördüğü nineyi önce bir güzel azarlar ve öldürmekle tehdit eder. Sonra Perihan'ın öldüğünü öğrenirler ve helvaları yemeye karar verirler.

Tam o sırada Kurbanı'nın piri Kurbanı'ye seslenir ve Perihan'ın ölmediğini helvaların zehirli olduğunu söyler. Beycan bunu öğrenir öğrenmez karı nineyi öldürür ve şehre girer. Celali Vezir'i çarmıha geren Beycan Perihan'ı, Kurbanı'yi ve Kurbanı'nın amcası Aziz Han'a varacağına söz veren Döner Hanım'ı alarak Ordubat'a doğru yola çıkar.

Ordubat'a götürdüğü âşıkları emir aldığı gibi evlendirir ve düğünlerini yapar. Hikâye âşıkların kavuşmasıyla sona erer.

Son bölümde “*evlilik*”, “*ceza*” ve “*ölüm*” motifleri bulunmaktadır.

III. BÖLÜM

III. KURBANİ HİKÂYESİ'NDE GEÇEN ŞİİRLERİN İNCELENMESİ

Halk hikâyelerinin en önemli özelliği, nazımla nesirin iç içe olmasıdır. Diğer bütün halk hikâyeleri gibi Kurbanî Hikâyesi de nesirlerin ve manzumelerin birleşmesinden oluşmuş bir türdür.

“Hikâyelerde musannıftan ya da hikâyeye konu olmuş ve hakikaten yaşamış âşıktan kalan yegane unsur nazım kısmıdır. Bu kısım pek az ve ekseriyetle kasıtsız değişikliklere maruz kalarak nesilden nesile intikal eder” (Boratav, 2012:75).

Halk hikâyelerinde hikâyenin gidişatını takip eden, olayları ve tasvirleri içine alan nesir kısım zaman içerisinde değişebilmektedir. Fakat hikâye içerisinde bulunan, konuyla alakası olan ya da olmayan nazım kısım, hiçbir değişikliğe uğramaz. Hikâyelerde eskilerden günümüze aynen devam eden kısım bu kısım olunca, tasnif edildiği zamanı bize tam olarak bunlar verecek demektir.

Türk halk hikâyelerinde manzum parçaların ilave olduğu, sade bir nesir üslubuyla kaleme alındığı ve hikâyeyi süslemek, san'at kıymetini yükseltmekten başka bir gâyesi bulunmadığı fikrini ileri süren O. Spies'e göre (1941: 38), bu manzumeler vak'anın seyrini kendi başlarına asla devam ettiremezler. Mensur hikâyede hissiyat ve temâyüllerin, cenk arzusu ve dar vaziyetlerin bildirildiği yere eklenirler.

Bu görüş geçerli olmakla birlikte birçok halk hikâyesi için eksiktir. Çünkü hikâyelerde bulunan manzumeler nesirlere eklenen süsler değil, hikâyenin gidişatını etkileyen ve akıcılığını sağlayan bölümlerdir. Hikâyeyi tek başlarına devam ettiremeyecekleri doğrudur; fakat hikâyeden çıkarılmaları durumunda hikâye eksik kalacaktır.

Kurbani Hikâyesi'nde de nazım kısımlar şiirde duygunun ve heyecanın artmasına paralel olarak artar. Fakat şiirin olmadığı bölümlerde de olaylar akıcı biçimde devam eder.

Pertev Naili Boratav, halk hikâyelerinde bulunan türküleri iki kısma ayırır:

1.Esas mevzuyla alâkası olanlar.

2.Esas mevzuyla alâkası olmayanlar. Mesela hikâyenin içinde Terekeme ve Azerî âşıklarda daha fazla olan, türkünün her kıtasından sonra o kıtaya uygun olarak getirilen bayatı-mânîler.

Kurbani Hikâyesi içerisinde her iki gruba da dâhil olan türküler mevcuttur. Konuyla alâkalı olarak, olayın akışına uygun devam eden türküler arasına yerleştirilmiş, çok sayıda bayatı bulunmaktadır.

Bu bölümde Kurbani Hikâyesi içerisindeki şiirleri epizot sırasına göre incelemeye çalışacağız.

III.1. Kahramanların Aileleri ve Sosyal Durumları Epizotuna Bağlı Şiirler

Kurbani Hikâyesi'nde kahramanların doğumu olağanüstü şekilde olmadığı için bu epizotta çok sayıda şiire rastlanmaz. Fakat Kurbani'nin Perihan'ı bulmak için gurbete çıkmadan önce söylediği şiirler içerisinde, bu epizota uygun bölümler mevcuttur.

Kurbani rüyasında bade içerek Perihan'a âşık olduğu ve daha önce çalmadığı halde saz çalıp türkü söylemeye başladığı için, ailesine kendisine ne olduğunu anlattığı ve Perihan'dan bahsettiği 3 adet şiir bulunmaktadır.

I.

Gördüm aklım zayeyledi

Dedim bu insandı nedi

Ay gabağı şöyle verip

Mehr-i dürüşandı nedi

Bahınca aldı canımı

Adetdi devrandı nedi

Hayalimde geşt eyledi

Belki bu insandı nedi

Menim bu derdi dilimi

Dosdarım eyan eyleyin

Aşg ataşı yahdı meni

Derdime derman eyleyin

Aparın Gurbanı'yı

Payında gurban eyleyin

Belki de insaf eyliye

Deye bu gurbandı nedi

İlk şiir bir geraylıdır. 4 kıtadan oluşmuştur. 4+4 duraklı 8'li dizelerden kurulu şiir, aaba, caaa, cdcd, cded uyak örgüsündedir. "Nedi" sözcüğü redif olarak kullanılmıştır. Şiir Perihan tasvir edilmektedir.

II.

Yatmışdım üsdüme geldi erenler

Yatan ne yatırsan uyan dediler

Düldülün sahibi Gamber ağası

O durana şah-ı merdan dediler

Yatmışdım düşümde gördüm özünü

Dindirdiler hag söyledim sözümü

Hakgın dergahına sürtdüm üzümü

Yetmiş bin kelmeye beyan dediler

Gurbani'yı atdılar lil deryasına

Ahu kimi geldim dağ sahrasına

Bir sığal çehdiler gönlüm pasına

Bu zarı gönlüme umman dediler

İkinci şiir bir koşmadır. 3 kıtadan oluşmuştur. 6+5 duraklı 11'li dizelerden kurulu şiir, aaba, ccca, ddda uyak örgüsündedir. "Dediler" sözcüğü redif olarak kullanılmıştır. Bu şiirde Kurbanî nasıl bade içtiğini anlatmaktadır.

III.

Durdu köç eyledi gönül kervanı

Orda bir şehir var adı Gence hey

Gözelleri, mahbubları, hubları

Onlar batıb mala mülke sence hey

Çıhal asp atdarı reht-i xabı var

Döğüşmeye asgerinin tabı var

Herkesin de tay tuşu babı var

Çehmey olmaz beylerinen pençe hem

Gurbaniyem muradıma ermedim

Süsen sümbül gonca gülün dermedim

İran gezdim turan gezdim görmedim

Güzellihde mahbubluhda onca hem

Üçüncü şiir de bir koşmadır. 3 kıtadan oluşmuştur. 6+5 duraklı 11’li dizelerden kurulu şiir, abab, cccb, dddb uyak örgüsündedir. “Hem” sözcüğünün redif olarak kullanıldığı şiirde, Perihan’ın yaşadığı yer olan Gence şehri tasvir edilmektedir.

III.2. Kurbanî’nin Sevgilisini Bulmak İçin Gurbete Çıkması Epizotuna Bağlı Şiirler

Kurbani içtiği badenin aşkına Perihan’ı bulmak için Gence’ye doğru yola çıkar. Bu epizot âşıkların kavuşmalarına engel teşkil eden imtihanların başladığı bölüme kadar sürmektedir. Hikâyede bu epizota bağlı 7 şiir bulunmaktadır.

I.

Güllüzar Ana: Pervanenem ben başına dönerem

Yavrum getme sevdiğünü getirrem

Hasretinnen oldum deli divane

Oğul getme sevdiğünü getirrem

Kurbani: Başına döndüğüm vefalı ana

Anam izin versen özüm gederem

Emişem südün helal et payın

Anam izin versen özüm gederem

Güllüzar Ana: Bir elçi gönderim Gence'de galsın

Onlar metah versin bizden gül alsın

Behle oğul Ezizhan emin gelsin

Oğul getme sevdiğünü getirrem

Kurbani: Ana müşgüldeyem yetmiyor elim

Aşgın ataşınnan gan ağlar gönlüm

Gel bağışla meni, eyleme zulüm

Anam izin versen özüm gederem

Güllüzar Ana: Katipler oturuf derdimi yazar

Sevda çekenler de canınnan bezer

Sana gurban olsun anan Güllüzar

Oğul getme sevdiğünü getirrem

Kurbani: Gurbani'nın başına gör neler gelir
Meni isdemiyyin şad oluf güler
Ezizhan emim de yardıma gelir
Anam izin versen özüm gederem

İlk şiir bir deyişmedir. 3'erli 6 kıtadan oluşmuştur. Kurbani'nin annesinin söylediği 3 kıta 4+4+3 duraklı 11'li dizelerden kuruludur ve aaba, ccca, ddda uyak örgüsündedir. "Oğul getme sevdiğünü getirrem" nakarattır, tekrar eder.

Kurbani'nin annesine karşılık olarak söylediği 3 kıta 6+5 duraklı 11'li dizelerden kuruludur ve abcb, dddb, eeeb uyak örgüsündedir. "Anam izin versen özüm gederem" nakarattır. Bu deyişme, Kurbani'nin vatanını bırakıp Perihan'ı bulmaya gitmek için yola çıkması üzerine, onu durdurmaya çalışan annesi Güllüzar'la arasında geçmektedir.

II.

Kurbani: Merhamet eylirsen ey Saye Baba
Gördüm mü Peri'yi gendi köşkünde
Yeri göğü yaradanı seversen
Söyle görüm bir Mevla'nın aşgına

Saye Baba: Başına döndüğüm ay güzel oğlan
Görmüşem Perini gendi köşkünde

Çoh niyaz eyledi sevdüğüm gelir
Dedi gelsin yaradanın aşgına

Kurbani: Gavvas olup deryalara dalıbsan
Sarılıban hayva kimi solubsan
Peri çoh dünyada kimi görübsen
Söyle görüm bir Mevla'nın aşgına

Saye Baba: Gavvas olup deryalara dalmışam
Derd elinnen saralıban solmuşam
Gence Şah'ın bacısını görmüşem
Dedi gelsin bir Allah'ın aşgına

Kurbani: Perime Gurbanı goyma dehriden
Baba ya geyibdi bizim teherden
Perim yaylada mı yohsa şeherde
Söyle görüm bir Mevlanın aşgına

Saye Baba: Saye baban bilmez gışı ne yazı
Işıhtan kesilib Saye'nin gözü
Güllü bahçadadı oturur özü
Dedi gelsin bir Mevla'nın aşgına

İkinci şiir yine bir deyişmedir. 3'erli 6 kıtadan oluşmuştur. Kurbanî'nin söylediği 3 kıta 6+5 duraklı 11'li dizelerden kurulu, abca, ddda, eeea uyak örgüsündedir. "Mevla'nın aşgına" rediflidir.

Saye Baba'nın söylediği 3 kıta 6+5 duraklı, 11'li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eeeb uyak örgüsündedir. Bu şiir "Dedi gelsin bir Mevla'nın aşgına" ve "Dedi gelsin Yaradanın aşgına" nakaratlarıyla devam eder. Bu deyişme, Kurbanî'nin Gence'ye giderken yolda çok susması üzerine Perihan'ın rüyasına girmesi ve Perihan'ın Kurbanî'ye sayesiyle soğuk su göndermesi üzerine söylenmiştir.

III.

Usta bir gız sevdim sizin mahlede

Küllü mahlenizin barabarıdı

Aydı maşallesi gündü şöylesi

Bu sınıh gönlümün vefadarıdı

Bilse geldiğimi can gurban eyler

Onun müjganları yüz bin gan eyler

Gözüm görse gönül beh sehran eyler

Güzeller şahının sitemkârıdı

Gurbanıyam âşığ olmuşam yara

Düşmüşem aşgınnan men nece dara

İsterem düşmesin ser-yakuplara

Güzeller güzeli ölke şahıdır

Üçüncü şiir bir koşmadır. 3 kıtadan oluşmaktadır. 6+5 duraklı, 11'li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eebb uyak örgülüdür. Kurbanî Gence'ye ulaştıktan sonra daha önce Kurbanî'yi rüyasında görmüş olan Bademoğlu'nun dükkânına gider. Bu şiir Bademoğlu'na söylenmiştir.

IV.

Durahan: O nedir ki birden yohsul birden bay
O nedir ki yeryüzünü alar hey
O nedir ki eser eser savurur
O nedir ki melmeketi talar hey

Kurbanî: O gönüldü birden yohsul birden bay
O sudur ki yeryüzünü alar hey
O yeldir ki, eser eser savurur
Azrayıl'dı melmeketi talar hey

Durahan: O nedir ki, gece gece çoh olur
O nedir ki, gün değmemiş yoh olur
O nedir ki yonulmamış oh olur
O nedir ki elledikçe dolar hey

Kurbanî: Feriştahlar gece gece çoh olur
O yıldızdır gün değmemiş yoh olur
O kirpihdir yonulmamış oh olur

O gözdü kü, ellendihce dolar hey

Durahan: O kimdir ki birbiriyle behsi var

O nedir ki, şaddığı var yası var

O nedir ki, canı yohdur sesi var

Gece gündüz mezerinde meler hey

Kurbani: Durahan'dı Gurbani'yle behsi var

O gönüldü şaddığı var yası var

O Loğmandı canı yohdur sesi var

Gece gündüz mezerinde meler hey

Dördüncü şiir bir gıfilbenttir. Muamma özelliği taşıyan bu şiirleri Durahan ve Kurbani karşılıklı söylerler. Bir yarışma niteliğinde olduğu için uyaklar aynıdır. Toplamda 6 kıtadır. Bu 6 kıtanın üçünü Kurbani, üçünü Durahan söylemiştir. 4+4+3 duraklı ve 11'li hece ölçüsüyle kurulu, abcb, abcb, dddb, dddb, eeb, eeb uyak örgülüdür. "Hey" rediflidir. Kurbani Gence Şahi'nı ve âşıkları canından bezdiren bir âşıkla bu atışmayı yapmış ve kazanmıştır.

V.

Katiplerin başı mürüvvet kani

Sözlerim gerçehdi deyim bir de yaz

Bir ohu, bir dinne eyle mülhaza

Çohdu derdim dermanını bir de yaz

Bülbüller gülünü zara getirmez
Laçın deresini sara yetirmez
Elbet hakg eyleyin zara yetirmez
Bir derdim var deyin yara bir de yaz

Beşinci şiir bir koşmadır. 2 kıtadan oluşmaktadır. 6+5 duraklı 11'li dizelerden
kurulu, abcb, dddb uyak örgülüdür.

VI.

Derdin söyle bilenlere
İş başına gelenlere
Her yüzüne gülenlere
Gülenden eytibar olmaz

Derviş ol dervişlerinin
Hakg alan yivişlerinin
Tersin anlamışlarının
Beh-bazar eylemeg olmaz

Gurbaniyem getir meze
Derd üsdünden derdim teze
Derd bileni derd bilmeze
Girifdar eylemeg olmaz

Altıncı şiir bir geraylıdır. 3 kıtadan oluşmaktadır. 4+4 duraklı, 8’li dizelerden kurulu, aaab, cccb, dddb uyak örgülüdür. “Eylemeg olmaz” rediflidir. Kurbanı bu şiiri kendisini kandırıp öldürmeye ve elindeki parayı almaya çalışan iki dervişe, niyetlerini anladığını belli etmek için söylemiştir.

VII.

Geldim gurbet eli Gence şehrini
Yaylalardan gar almaya gelmişem
Arıyı ahdarıf bey beçesini
Zambur kimi bal almaya gelmişem

Terg etdim vatanım, ulusum, varım
Dedim gedem görem o nazlı yarım
Benim derdim çohdu yok bafadarım
Hasda tüşdüm nar almağa gelmişem

Sana sığınmışam şahların şahı
Bu aşgın elinnen çekerem ahı
Gurbanıyam budur sözüm kütahi
Muhteseri yar almaya gelmişem

Yedinci şiir bir koşmadır. 3 kıtadan oluşmaktadır. 6+5 duraklı, 11’li dizelerden kurulu, abab, cccb, dddb uyak örgülüdür. “Almağa gelmişem” rediflidir.

Bu epizot altında vereceğimiz son şiir olan bu şiirde Kurbanî, Gence Şahı'nın karşısına çıkıp bu şiiri söyler. Niyeti, Perihan'ı istediğini belli etmektir.

III.3. Kurbanî İle Perihan'ın Karşılaşmaları Epizotuna Bağlı Olan Şiirler

Kurbanî ve Perihan badeli âşıklar oldukları için karşılaşmaları iki ayrı şekilde olmuştur. Rüyalarında birbirlerini gören âşıklar birbirleriyle konuşurlar ama birbirlerine şiir söylemezler. Birbirlerine ancak karşılaştıklarında şiir söylerler ve şiirlerle sohbet edip konuşurlar. Bu epizotta Kurbanî ve Perihan'ın birbirlerine söyledikleri 5 adet şiiri inceleyeceğiz.

I.

Perihan: Ne yatırsan esmer oğlan
Di gel goynuma goynuma
Her ne gelse şart gardaşdan
O da boynuma boynuma

Kurbanî: Canım Peri yarım Peri
Get canım gelebilmenem
Sana gurban canım Peri
Get canım gelebilmenem

Perihan: Ne dedim ki neden küsdün
Aceb nedir bana gasdın

Sevgülü yarimsen dosdum
Dur gel goynuma goynuma

Her ne gelse şart gardaşdan
O da boynuma boynuma

Kurbani: Badeyi veren Alidi
Madeni gelfelidi
Bu bir erenler yoludu
Get Perim gelebilmenem

Perihan: Bülbüller geşt eyler bağı
Sinem vurdun sen dağı
Peri'nin çeşmi çirağı
Di gel goynuma goynuma

Her ne gelse şart gardaşdan
O da boynuma boynuma

Kurbani: Özün gördün erenleri
Bize bade verenleri
Gurbani'nın nadan yari
Get Perim gelebilmenem

İlk şiir bir deyişmedir. Toplamda 6 kıtadır. Perihan'ın söylediği 3 kıta 4+4 duraklı 8'li dizelerden kurulu, abab, cccb, dddb uyak örgülüdür. “Di gel goynuma goynuma/Dur gel goynuma goynuma” nakaratıyla devam eder. Kurbanî'nin söylediği 3 kıta ise, yine 4+4 duraklı 8'li dizelerden kurulu, abab, cccb, dddb uyak örgülüdür. “Get canım gelebilmenem” nakarati da bu şiirde tekrar eden nakarattır. Bu deyişme Perihan ve Kurbanî'nin ilk konuşmasıdır ve Peri çağırıldığında Kurbanî giderse imtihanı kaybedecektir.

II.

Ay durum başına dolanım

Aşınasından küsen dilber

Üzüm goyim üzün üsde

Ne sen dillen ne ben dilber

Mime değsin zeberceddim

Ne desen cana minnetdi

Söyle gözyaş bu halvetdi

Di dur alım buse dilber

Gurbanı'n üzüne değdi

Naz-ı gamzen belin eğdi

Ne dedim hetrine değdi

O sen dilber bu men dilber

İkinci şiir bir geraylıdır. Toplamda 3 kıtadır. 4+4 duraklı, 8’li dizelerden kurulu, abcb, deeb, eeeb uyak örgülüdür. “Dilber” redifli olan şiir, Kurbanî tarafından Perihan uyurken Perihan’a söylenmiştir.

III.

Yarım gelir Ordubat’dan

Artı bazarı deyiller

Yığılıpdı beş on adam

Ölüm bazarı deyiller

Çıhar eĝnimnen aĝları

Getir geyim garaları

Kim sayacak yaraları

Elin nazarı deyiller

Baĝında nar açıb güller

Lal olub ötmez bülbüller

Periyem başıma küller

Gazın mezeri deyiller

Üçüncü şiir yine bir geraylıdır. Toplamda 3 kıtadır. 4+4 duraklı 8’li dizelerden kurulu, abab, cccb, dddb uyak örgülüdür. “Deyiller” redifli olan şiir, Kurbanî tokmakçı tarafından bayıldıĝında Perihan tarafından söylenmiştir.

IV.

Kurbani: Bana gısmet değil Gence toprağı
Yarım gezen yerler çimen çay oldu
Ağlama ağlama ala gözlü yar
Bugün ahır zaman oldu ay oldu

Perihan: Gerçeh âşıklarda olmaz ki yalan
Gönlüm veran oldu ömrüm de talan
Sensiz bu dünyada ben neye galam
Hak var adalet var divan ordadı

Kurbani: Ser-yakublar dutup bizimle nesi
Açılıfdı beyaz göğsün düğmesi
Sen ağlama geder gözün sürmesi
Bu ayrılıh bize haktan pay oldu

Perihan: Gara vezir bizimle girifdi bese
Şah diken gönlümü batırif yasa
Bir arz-u hal yazım o Şah Abbas'a
Höküm verir gatlı-i ferman ordadı

Kurbani: Felek goyuf meni zulmünde darda
Men gederem sevgim galdı o yarda
Bir garib anam var bilmem o harda

Gurbani'nın ömrü tar ü mar oldu

Perihan: Peri diyer eyvana bah bağa bah
Duman çöküf yollara bah dağa bah
Ged ordaki sultana bah hana bah
Elbet bir adalet divan ordadı

Dördüncü şiir bir deyişmedir. Toplamda 6 kıtadır. Kurbanı'nın söylediği 3 kıta 6+5 duraklı 11'li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eeb uyak örgülüdür. "Oldu" rediflidir. Perihan'ın söylediği diğer 3 kıta 6+5 duraklı 11'li dizelerden kurulu, aaab, cccb, dddb uyak örgülüdür. "Ordadı" rediflidir. Kurbanı Gence şehrinden sürüldüğünde, şehri terk etmeden önce Perihan'ın yanına uğramış ve bu deyişmeyle vedalaşmışlardır.

V.

Sallana sallana gel ey nazlı yar
Eyle sallanma yar göz değer sana
Atdan ağ geyibsen üstünden yeşil
Sakın ser-yagubdan söz değer sana

Gel beri gel beri kimin yarisen
Bu sınıh gönlümün vefadarisen
Üce dağ başının teze garisen
Seherin güneşi göz değer sana

Gurbani diyer herkes yarin öğmesin

Açılıfdır bele göğsün düğmesin

Topla pıstanını yere değmesin

Yollar gubarlanıf toz değer sana

Beşinci şiir bir koşmadır. Toplamda 3 kıtadır. 6+5 duraklı 11’li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eebb uyak örgülüdür. “Değer sana” rediflidir. Kurbanı ve Perihan’ın kavuşmasından sonra, Kurbanı’nın Perihan’ı kıskanarak söylediği şiirdir.

III.4. Kahramanların Evlenmelerinin Engellenmesi Epizotuna Bağlı Olan Şiirler

Birbirlerini seven âşıkların evlenme istekleri ve bu evlenmeyi engellemeye çalışan kişilerin faaliyetleri bu epizotun konusunu oluşturmaktadır. İmtihanlar ve âşıkların karşılaştıkları güçlükler, çektikleri sıkıntılara bağli olarak söylenen şiirler bu epizot altında bulunmaktadır. Yeni tipler olaylara dâhil olmakta ve bu tiplerin iyi ve kötü faaliyetleri hikâyede önemli rol oynamaktadır.

Bu epizot altında âşıkların imtihanlarını, çektikleri sıkıntıları anlatan 16 şiir bulunmaktadır.

I.

Bir nazlı adında humar canında

Sineden halların siyehlanıfdı

Halga halga gıvrım gıvrım çiğyin çiğyin

Zöhre ziliflerin burgalanıfdı

Siyeh zilfin dal gerdende kenterkes

Geyif zermin tene etlazi Çerkez

Yeşile müyesser cevahir gülgez

Bütün astin ucu sırmalanıfdı

Gurbaniyem kime edem hikâyet

Kim elinnen kime edem şikâyet

Görüm o Perimin edem ziyaret

Canım yar yolunda cefalanıfdı

İlk şiir bir koşmadır. 3 kıtadır. 6+5 duraklı 11'li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eeeb uyak örgülüdür. Bu koşma hak âşığı olup olmadığını denemek için Kurbanî'ye Gence Şahı tarafından tutulan ilk ve son imtihan için Kurbanî'nin verdiği cevaptır.

II.

Ele cellat kimi düşmüş gastime

Onun her muyunda yüz min gan olur

Ahırını seni derde girifar eyler

Bilmey olmaz gabzesinde el olur

Kemal Zalı Han'ın belki Yusuf'un

Âlemi yandırır zerresi hubun
Boyun uzun, belin ince mahbubun
Yanağının dört çehresi hal olur

Ulu divanında söylenir adım
Bir yana çatmıyor feryadım dadım
Su yerine gan içirir celladın
Elindeki gılıçları dal olur

Gameri ne yandırır Güneşi ne yahar
Oynaşar gatresi ummana ahar
Her kim Kurbanı'ya deymi kem bahar
Onun ömrüne de tez ferman olur

İkinci şiir yine bir koşmadır. 3 kıtadır. 6+5 duraklı 11'li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eebb uyak örgülüdür. "Olur" redifli olan bu koşma yine Kurbanı'ye tutulan imtihanlardan birine karşılıktır. Kurbanı burada Celali Vezir'in hileyle, kendisini öldürmek için gönderdiği cellatların geleceğini bilmiş ve kılıçlarını dal etmiştir.

III.

Peri'nin bağına zöhrem ay vardır
Ölem elmanın bağına ıys geldi
İstedim almasın derim deyişirem

Gördüm istediğim yarı reyis geldi

Güzeller güzeli güzelin hası

Gamlasın gönlüm gubarı pası

Peri'nin goynunda avşar yuvası

Oğlan poltarında düzülür üz gelin

Gurbaniyem men de hezar eyledim

Bahdım güzellere nazar eyledim

Yeddisin yariyle bazar eyledim

Yazıldı hesabın düzü rasgeldi

Üçüncü şiir yine bir koşmadır. 3 kıtadır. 6+5 duraklı, 11'li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eebb uyak örgülüdür. "Geldi" rediflidir. Bu şiir Kurbanî'ye Celali Vezir'in kurduğu imtihan heyeti tarafından tutulan ilk imtihana karşılıktır.

IV.

Üç aydan geçip payız olanda

Mest olar mı denesin işmez alma

Garadan gay ince bel tiğ değılsen

Versene sine gardan gar alma

Seni helg eylemiş cerihli cebbar

İsmi kitabında beni kildi ey

Kendi bir hirdadı denesi günde
Düzülmüş ay danelerinden alma

Gurbani'n canını nece üzersen
Bu canım cefaya nece dözersen
Adetindir elden ele gezersen
Yohdu sana goruh gadandan alma

Dördüncü şiir bir koşmadır. 3 kıtadır. 6+5 duraklı, 11'li dizelerden kurulu, aaba, ccca, ddda uyak örgülüdür. "Alma" rediflidir. Perihan'ın kendi elleriyle kurduğu elma bahçesinde olduğunu bilen Kurbani, bu durum üzerine bu şiiri söylemiştir.

V.

Var mı benim kimi bir garib ölüm
İşte buy o toy ümme sagilim
Çalgımı birbirine çalıcı
Gannar oynar ocağında saginin

İki engel birbirine çatıldı
Çeşmim yaşı deryalara gatıldı
Dorğam dorğam oldı meze tutuldu
Gara bağrım pıçağında saginin

Gögde bulud oynar arş-ı felehde
Gözüm galdı şahlar şahı melehde
Bir elim elinde, gözüm direhde
Başım gördüm gucağında saginin

Gurbaniyem müselliye varınca
Canım çıhdı yarın gönlün alınca
Geceler yanaram ta süph olunca
Çeşmim yaşı çırağında saginin

Beşinci şiir bir koşmadır. 4 kıtadır. 6+5 duraklı, 11'li dizelerden kurulu, aabc, dddc, eeec, fffc uyak örgülüdür. "Saginin" rediflidir. Bu şiir de Kurbanî'ye tutulan bir imtihanla ilgilidir.

VI.

Katiplerin başı mürüvvet kani
Sözlerim gerçehdi deyim bir de yaz
Bir ohu, bir dinne eyle mülhaza
Çohdu derdim dermanını bir de yaz

Bülbüller gülünü zara getirmez
Laçın deresini sara yetirmez
Elbet hakg eyleyin zara yetirmez
Bir derdim var deyin yara bir de yaz

Altıncı şiir bir koşmadır. 2 kıtadır. 6+5 duraklıdır, 11’li dizelerden kurulu, abcb, dddb uyak örgülüdür. “Bir de yaz” rediflidir. Bu şiir Celali Vezir’in para, makam, mevki karşılığı tuttuğu, Kurbanî’ye hile yapmaya çalışan kâtiplere karşı, Kurbanî tarafından söylenmiştir.

VII.

Kimi guldu kimi ağa
Bütün muhlar bir mutağa
Tabut üste büküp ağa
Ağı dolana dolana

Kimi ağa kimi nöker
Nöker olan cefa çeker
Perim ağlar gan yaş töker
Bağı dolana dolana

Gurbanî’n gara gaşınan
Yandım eşgin ataşından
Ahlımı aldı başımdan
Sagı dolana dolana

Yedinci şiir bir geraylıdır. 3 kıtadır. 4+4 duraklı, 8’li dizelerden kurulu, aaaa, bbba, ccca uyak örgülüdür. “Dolana dolana” rediflidir.

VIII.

Lala teki bağrım başı da dağlı
Serdar emi bil ki, yaman günündür
Name yazabilmem golum bağlıdır
Aslan emi bil ki yaman günündür

Men gelende bizim eller yazıdı
Böyle güzel bu cihanda azıdı
Nama yazan Möhbalıhan gızıdı
Serdar emi bil ki yaman günündür

Gurbaniyam men de bilmem çarasın
Meşe dağlar alıp yollar arasın
Söndürdüler Hacı İrbaham çırasın
Aslan emi bil ki yaman günündür

Sekizinci şiir bir koşmadır. 3 kıtadır. 6+5 duraklı, 11’li dizelerden kurulu, abbb, cccb, dddb uyak örgülüdür. “Serdar emi bil ki yaman günündür/Aslan emi bil ki yaman günündür” nakaratıyla devam etmektedir. Celali Vezir’in Kurbanı’yi öldürmek istemesi ve darağacına götürmesi üzerine, Kurbanı’nin Döner Hanım’a yazdırdığı, amcasından yardım istediği mektuptaki şiirdir.

IX.

Meded meded ay yaradan

Görünmez yerlerde görüken Ali
Haçan zilfigarı çehdi gınından
Dinsizleri dine dönderen Ali

Bildiler onlardı gırhlar cemine
İlah hökm eyledi arş-ı zemine
İşaret eyledi gökdeki güne
Günü günortadan dönderen Ali

Güneşe dur dedi yerinde durdu
Neçe peygamberler ondan ders aldı
Gırhlar terefinen bir Arap geldi
Özü öz tabutun götüren Ali

Ab-u kevser üsde Ali sagidür
Sekiz cennet onun sehrengahıdır
Yazıh bu Gurbanın müşgül çağıdır
Özünü müşgüle yetiren Ali

Dokuzuncu şiir yine 4 kıtadan oluşan bir koşmadır. 6+5 duraklı, 11’li dizelerden kurulu, aaba, cccb, dddb, eebb uyak örgülüdür. “Vay gönül gönül belalı gönül/Çekerem elinden sevdayı gönül” nakaratıyla devam eder. Kurbanı darağacına götürülürken, pirinden yardım istediği şiirdir.

X.

Allah'dan dileh diledim

Ehdiceğim bitirmesin

Göğden minbir bela yensin

Biri senden ötürmesin

Oturasan ağ otahda

Gan gusasan ağ tarahda

Seni görüm ölen vahda

Dilin kelme getirmesin

Hak sahlasın Ziyad Han'ı

Artırsın şevketi şanı

Yandım oddara Gurbanı

Hakg emeğin itirmesin

Onuncu şiir 3 kıtadan oluşan bir geraylıdır. 4+4 duraklı, 8'li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eeeb uyak örgülüdür. Celali Vezir Kurbani'yi öldüremeyeceğini anlayınca onu Gence'den sürer. Bu şiirde Kurbani kendisini sevdiğinden ayıran Celali Vezir'e beddua etmektedir.

XI.

Ne müddetdi bu dağlarda gezerem

Dağlar esirgedi garı da mennen

Ser-yagubun تنها تنها sözləri
Ahır ki da saldı yarı da mennen

Onnar da iştahdı sedr-i otağa
Bah sinem de vurdu yine budağa
Ne müddetdi bağbanıdım o bağa
Bağlar esirgedi narı da mennen

Bu dünya dediğin bir boş elehdir
Hakgın min mir ismi ömre gerekdir
Gurbanım bu ne çarh-ı felekdir
Zulumnan aldılar yarı da mennen

On birinci şiir 3 kıtadan oluşan bir koşmadır. 4+4+3 duraklı, 11'li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eeeb uyak örgülüdür. "Mennen" rediflidir. İsfahan'a Şah Abbas'a durumu anlatmaya giden Kurbanı, yolda Şah Abbas eski generallerinden Allahverdi Han'ın konağına denk gelir. Ona Celali Vezir'in yaptıklarını anlatmaktadır.

XII.

Yohdan var eyledin bu âlemleri
Çıhar bir kenara yareb meni
Gözü yolda intizarım var benim
Daha salma derde belaya meni

Gapandı yollarım görünmür göze
Bir benettim yohdu çıha düze
Kimin gücü yeter dumana sise
Muhtac etme beni gula çırağa

Gurbanıyam galdım göğlü garalı
Ayrılmışam yardan gönlüm yaralı
Heç bir yer görünmür yollar aralı
Yetir bir menzile durağa meni

On ikinci şiir 3 kıtadan oluşan bir koşmadır. 6+5 duraklı, 11'li dizelerden kurulu, aaaa, bbba, ccca uyak örgülüdür. “Meni” rediflidir. İsfahan'a giderken bir ormanda kaybolan Kurbanı yine pirinden yardım istemektedir.

XIII.

İçmişem aşg badesini
Derdim dermandı di gelen
Müşgülleri hayleyliyin
O şah-ı merdandı gelen

Vardır onun birçok ismi
Peşten! Alâdı ismi
Ohuyur ayat-ı kürsi
O şir-i yezdandı gelen

Bela verdi muradını
Öldürmedi bu canımı
Bağışladı Gurbanını
Merd-i meydandı gelen

On üçüncü şiir 3 kıtadan oluşan bir geraylıdır. 4+4 duraklı, 8'li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eeeb uyak örgülüdür. "Gelen" rediflidir. Pirinden yardım isteyen Kurbanı, pirinin yardıma geldiğini hissederek bu geraylıyı söylemiştir.

XIV.

Hurşidim kamilim Gurbanım ey
Bir arzum var gulluğunda şah benim
Yetdi nergi! Hasda gündeyim ele
Olasan derdim bir agah benim

Yeri gele bilmem ne hana ne davrula
Ele gönlüm Erzurum'a ata saldılar
Döğdüler söğdüler yarım aldılar
Düşübdür elime bele baht benim

Feleğin gazzebi golu bağılyam
Aşg ataşı yahdı ciğer dağılyam
Ordubat'da Hacı İrbaham oğluyam

Yohdu bunnan gayrı metahım benim

On dördüncü şiir 3 kıtadan oluşan bir koşmadır. 6+5 duraklı, 11’li dizelerden kurulu, abcb, deeb, fffb uyak örgülüdür. “Menim” rediflidir. Şah Abbas’ın karşısına çıkan Kurbanî olanları anlatmaktadır.

XV.

Bu du zilfin kölgesinde bir kere yatmah gerek
Tabutu serv ağacıyla gül kefen etmeh gerek
Tez yuyup tez götürüp menzile yetmeh gerek
Umaram gadir Mevladan magamı cennet ola

Bir bağa ki giremmezsen girip seyran eyleme
Bir gönülü tikemmezsen yihıf veren eyleme
Gurbanı’ya hagdan nida yar için gam eyleme
Bunu yazan böyle yazıf çohlara nişan ola

On beşinci şiir bir divanîdir. 2 kıtadan oluşmaktadır. 8+7 duraklı, 15’li dizelerden kurulu, aaab, cccb uyak örgülüdür. “Ola” rediflidir. Perihan’ın öldüğünü öğrenen Kurbanî, bu divanîyi söylemiştir.

XVI.

Halayig de bu derverdi bu ahkâmı tarıg etdi
Galender olmasa aşig silerler de bu defterden

Ey felek bil yatmaram gel aldanma sen Nesimi
Ne gadar gahraman olsan çekeller çarh-ı çebnerden
Bugün benim vay gördüm güzel seni men'edip
Ya bu kulu aşığı edip öldüreler mermerden
Yığılmış bir alay sofi meni hâlâ gorhudur
Sanarsan ki Şümürü¹ gelmiş berat ile cehennemden

On altıncı şiir yine bir divanîdir ve bu epizotun son şiiridir. 2 kıtadan oluşmaktadır. 8+8 duraklı, 16'lı dizelerden kurulu, abab, cdbd uyak örgülüdür. Karı ninenin yalan söylediğini anlayan Kurbanî bu iki dördlüğü söylemiştir. Bu iki dördlüğü söyledikten sonra Beycan karı nineyi öldürür.

III.5. Perihan'ın Başkasıyla Evlendirilmek İstenmesi Epizotuna Bağlı Olan Şiirler

Biz Kurbanî Hikâyesinde diğer halk hikâyelerinde olduğu gibi aktif bir rakip görmeyiz. Perihan'ın nişanlı olduğu hikâyede belirtilir; fakat nişanlısından bahsedilmez. Nişanlısı hikâyede söylendiğine göre Celalî Vezir'in oğludur ama hikâyede adı geçmemektedir. Ne Kurbanî'nin ne de Perihan'ın Celalî Vezir'in oğluyla karşılaştığı bir bölüm yoktur.

Bu nedenle bu epizotla ilgili şiir söylenmemiştir. Fakat bu bölümde hiçbir epizot altına uygun düşmeyen, Kurbanî'nin Möhbelihan kızı Döner Hanım'ı amcası Aziz Han'a almak istemesi üzerine söylediği bir şiir vardır.

¹ *Şimr-ibni Zilcevşen; Kerbelada Hz. Hüseyini öldüren kişi*

I.

Ne galıbsan yan yana
Yandı bağrım döndü gana
Sen layıhsen Aziz Han'a
Döner Hanım yandı canım

Galem onun gaşındadı
Polad geyim döşündedi
Yirmi dokuz yaşındadı
Döner Hanım yandı canım

İğitdi onnar hamısı
Çekeller arı namısı
Goşdu Gurbani'n emisi
Döner Hanım yandı canım

Bu şiir 3 kıtadan oluşan bir geraylıdır. 4+4 duraklı, 8'li dizelerden kurulu, aaab, cccb, dddb uyak örgülüdür. “Döner Hanım yandı canım” nakaratıyla devam eder.

III.6. Kurbanı ile Perihan'ın Kavuşmaları Epizotuna Bağlı Olan Şiirler

Bu epizot altında Kurbanı'nın Beycan ve ordusuyla Gence şehrine gidip Perihan'ı almasını ve Ordubat'a dönmesini anlatan 2 şiir bulunmaktadır.

I.

Şeherden yühlendi Perimin köçü

Çekin maralları yollara doğru
Naşı avcı durmuş yol beresinde
Çekin gafileyi sollara doğru

Ser-yagub istiyir alsınnar öcü
Her şeyden guvvetdi Allah'ın gücü
Ebr-i şum muyların müselleme saçın
Her dem secde gılar bellere doğru

Gurbanın nalası yandırdı daşı
Üsdüme gelmesin tabibin aşısı
Ahıtdım didemden gan ile yaşısı
Ahar ahar gider sellere doğru

Birinci şiir 3 kıtadan oluşan bir koşmadır. 6+5 duraklı, 11'li dizelerden kurulu, abcb, dddb, eeeb uyak örgülüdür. "Doğru" rediflidir. Kurbanı, Perihan'ı alıp Beycan ve ordusuyla yola çıktıktan sonra, kendilerine saldırıp vezirin öcünü almak isteyen bir kafilenin bulunduğunu Beycan'a anlatmak için bu şiiri söylemiştir.

II.

Ela gözlü nazlı yarım
Sensin benim vefadarım
Gelir aslan Serdar emim
Şükür gördüm vatan seni

Ağlama gl gelsin neŖe
Hanlar beğenir grŖe
Hayal ermez bu ter dŖe
Ŗkr gördüm vatan seni

Gurbaniyem aŖga talan
Yohdu sözlerimde yalan
İŖde gelir garib anam
Ŗkr gördüm vatan seni

İkinci Ŗiir 3 kıtadan oluŖan bir geraylıdır. 4+4 duraklı, 8'li dizelerden kurulu, aaab, cccb, dddb uyak örgülüdür. "Ŗkr gördüm vatan seni" nakaratıyla devam eder. Kurbanı Perihan'ı alıp vatanına döndükten sonra bu Ŗiiri sylemiŖtir.

IV. BÖLÜM

IV. METİN

IV.1. Kurbanı Hikâyesi

(1-A)

Ben halk ozanı Lütfi Aydın. Sene bin dokuz yüz seksen beş. Bu banda Kurbanı hikâyesini doldururam². Kurbanı İran'ın Ordubat³ şehrinde doğmuş. Kendisi Hacı İrbaham'ın oğludur. Hacı İrbaham bir generaldir. İki kardeşi var. Ezizhan, Gılıçbey. O zaman Gılıçbey şah oğlu Şah Abbas emrinde İsfahan şehrinde, Ezizhan Ordubat'da. Hacı İrbaham Ordubat'da. Amcalarının hêş⁴ birinin oğulları ve kızları yohuydu⁵. Sadece Hacı İrbaham'ın bir oğlu varyıdı⁶. Kurbanı isminde. Kurbanı bir general evladı. Kurbanı okul çağı geldiği zaman okula tabi gönderildi. Kurbanı derslerinde öyle başarılı öyle akıllı öyle zekâlı öyle fikirli ki sorma. Kurbanı'yı hocaları çoh severdi. Hocadan başga da etrafı da çoh severdi Kurbanı'yı akıllı zekâsı ile. Kurbanı zaman geldi on yeddi on sekgiz⁷ çağlarına girdi. Büyük tahsillerini bitirif pitirmeh⁸ üzere. Kurbanı dillere destan oldu. Akıllıyla, zekâsiyle, tahsiliyle, bilgisiyle ve etrafda sevgisiyle. Etrafa sevgi, büyüklere saygısı hörmeti çohiyidi⁹ küçüklere sevgisi. Hiç kimsiyi incitmemişdi. Muhteremler on sekgiz bin âlemi bir lehzedede¹⁰ vareyliyən yüce zül-celal¹¹ Kurbanı'yı böyle yaratmışdı ki,

² Dolduruyorum

³ Ordubat bugün Azerbaycan Cumhuriyetine bağlı Nahcivan özerk bölgesinde bulunmaktadır.

⁴ Hiç

⁵ Yoktu

⁶ Vardı

⁷ Onyeddi-onsekiz

⁸ Bitirip bitirmek üzere

⁹ Çoktu

¹⁰ Bir anda

¹¹ On sekiz bir âlemi bir anda var eden ulu Tanrı

Gurbanı bütün âşıkların içersinde yani erkeklerde en güzeli Gurbanı diyeller¹² şâirlerin sözleri kadın kısmında da en güzeli Aslı'ymış. Gurbanı azlağı geder¹³ de güzelliği yahışığı şahsiyetdi¹⁴. Zaman geldi Gurbanı yirmi bir yaşında. Güllü bahçıya gezmiye çıhmışdı bir gün. Bülbüller gülün aşgına öter, etraf pütün mermer havuzlar. Etraf yemyeşili, akarsuların sedası, bülbüllerin güle garşı ötmesi, güllerin reyha vermesi¹⁵ bambaşga bir âlem getirdi. Gurbanı böyle bir dünya hayâline¹⁶ böyle yüce zül-celalın yaratdığı bu çiçehlere artıh bu tabiyetin güzelliğine böüle¹⁷ bir seyretti o vaziyet bir selvi ağacının altında aynı böyle yuhuya daldı, gétidi¹⁸. O zaman âlem-i rüyasında tagdir mugadderatın emri gırh tene pir-i muğanî derviş Gurbanı'nın başının üzerine geldiler. Selam-ü aleyküm ey gaflet uykusunnan yatan evlat. Selamın sesini eşidince Gurbanı gözlerini aşdı bahdı ki¹⁹, elbiseler yeşil dolahlar²⁰ yeşil ser-puşlar²¹ yeşil gırh tene²² muğanî pir²³ baba dervişler sakaldan üzünnen²⁴ gözünnen nur direh énmiş²⁵, Aleyküme selam derviş babalar hoş geldiniz sefalar getirdiniz. Bunlara eğilip hörmetle te'zim eyledihden soura²⁶ koskoca. –Otur, işde Gurbanı Allah'ın emriyle Resulün mucizatu bereketiyle sana aşgın badesini getirdik ama bu ne kadar bir yoldan üç ay üç gün üç saatdı²⁷ bir yoldan getirdik. Al

¹² *Derler*

¹³ *Kada, kişilikli*

¹⁴ *Şahsiyetli*

¹⁵ *Koku yayması*

¹⁶ *Hayâline*

¹⁷ *Böyle*

¹⁸ *Uykuya dalıp gitti*

¹⁹ *Açıp baktı ki*

²⁰ *Muhtemelen aba*

²¹ *Başörtüsü; aba*

²² *Kırk tane*

²³ *Pir-i muğan; Zerdüşt inancında olan ateşe tapan sufi dervişler ki, daha sonra kalender, derviş ve İslâmiyetle birlikte tasavvufi bir hal alarak mistik İslam düşüncesi olarak bilinen mutasavvuf dervişler haline gelmişlerdir.*

²⁴ *Yüzünden*

²⁵ *Direk inmiş*

²⁶ *Saygıyla eğildikten sonra*

²⁷ *Üç saatlik*

bu aşgın badesini içeceksin. Gurbanı elini uzadınca, -Dur evlâdım dur, bu annenin memesi değil hemen ala yapışasan. Bunnarın şartları usulları ganunnarı²⁸ var. Derviş baba öyle söylemiyin. Aşgın gadehini doldurdular. Bu aşgın badesi evvelce özü²⁹ bir ismi minbir³⁰ ismine içeceksen yavrum. Aşgın badasını Gurbanı pirinin elinnen nuşeliyince³¹ üçcüz altmış altı damarı, gırh sekgiz pare gemihlerine ateş tüşdü. Baba yandım bu nasıl badeyidi³². Evladım üş tene³³ hakkındı³⁴. İkinci baden yüz yirmi dört bin nebiler³⁵, Evvel-i Hezrat-ı Âdem, ahırî Muhammed el Mustafa'nın hürmetine içeceksin. Üçüncü bade ateş gene sönmedi ikinci badede. Üçüncü badeyi bilir mi sen kimin aşgına içeceksin yavrum? Üçüncü badede Gence Şahı'nın bacısı Perihan aşgına içeceksen. Üçüncü badeyi ağasının elinnen yâd edince ateş söndü. Ha evladım ne görürsen³⁶? Baba hiç bişey görmürem. İsmazen³⁷ duvasını³⁸ ohudu Pir-i muğan derviş. İki şahadet barmağını tutdu. Bu barmağımın arasınnan bah bahalım. Bah bahalım ne görürsen evladım. Ne gördü ki? Gence şeheri Allah'ın guvvet gudretinnen³⁹ İsmazem duvasının hürmetine Perihan'ın köşkü sarayları güllü bahçesi geldi düz Gurbanı'nın garşısına ve bahdı ki dokguz kat apartuman bile birbirinin üzerine setçekif etrafı güllü bahcalar bülbüller güllerin aşgına öter. Çeşitli rengi reng⁴⁰ havuzlar, mermerler boyanmış beyaz mermerler her taraf süslenmiş güneş gulle-yi gafdan⁴¹ baş gösdermişdi. Saraya vurunca bütün sahna⁴² sanki mücevher

²⁸ *Kanunları*

²⁹ *Kendisi*

³⁰ *Bin bir*

³¹ *İçince; içtiğinde*

³² *Bade idi; içki kadehi veya içki*

³³ *Üç tane*

³⁴ *Hakkındır*

³⁵ *Peygamberler*

³⁶ *Ne görüyorsun*

³⁷ *İsm-i Azam*

³⁸ *Duvasını*

³⁹ *Kudretinden*

⁴⁰ *Renkli renkli*

⁴¹ *Kaf dağından*

altına gablanmış⁴³. Bir nezani senem⁴⁴ garşidan çıhdı boyu uzun, beli ince, gaşı yay sanki doğdu ondört demiş bütün ay⁴⁵. Hökm-ü Süleyman mı, Yusuf-u Kenan mı, hurri-yi gilman mı, dertlere deva mı bir melek sima. On dört yasemen zülüfler dal gerdende⁴⁶ altın tepsi içersinde bir cariye tutur. İki cariye birisi sağda birisi solda yelpaze eder Peri Hanım'a temiz hava. Gurbanı böyle garşıya baxıp Perihan'ı görünce ahlı başınnan tegayil oldu⁴⁷. Üçcüz altmış altı damarı, gırh sekgiz tene gemih yerinnen ateş alıp yanmağa başladı. –Babacan yandım. –Yanma evladım. Seni ona âşuk onu sana mâşuk⁴⁸ etdim. Zehmet çekecene⁴⁹ muradına sonunda nail olacaksın inşallah. Çoh belalar gazalar çekeceksin. Yalnız sena⁵⁰ Allah tarafınnan yetmiş bin kelime yetmiş bin kelime suval⁵¹. Sorulan suvalların hepsine Cenabı Allah'ın emriyle guvvet gudretin yeteceh onnara cevap verecen pirin nüsretiyle⁵². Evladım nerde darda galsan çağır ağanı hazır-nazıram. Barmağını çekince Gurbanı o piçim⁵³ selvi ağacının altında galsın. Muhterem dinniyiciler biz kime dönelim şimdi? Perihan'a. Aynı gece aynı sahatda⁵⁴ Perihan'ın köşkü sarayında Ordubat şehesinde güllü bahcada selvi ağacının altında yatan Gurbanı'yı da Perihan'a gösterdiler. Perihan da Gurbanı'yı gösterip her iki sevgiliyi de birbirine âşık maşuk eylediler her iki sevgili birbirine bade işdihden soura⁵⁵ aradan bigaç saat geçdi⁵⁶. Gurbanı'nın annesi Gurbanı'yı aradılar. Gurbanı nerde galdı. Sağa bahdılar soğa bahdılar sola

⁴² *Sahne; alan*

⁴³ *Kaplanmış*

⁴⁴ *Nazlı put*

⁴⁵ *On dört gecelik ay; dolunay*

⁴⁶ *On dört yasemin gibi olan saç örgüleri dal gibi zarif boynunda*

⁴⁷ *Aklı başından gitti*

⁴⁸ *Sevgili*

⁴⁹ *Çekecek olursa*

⁵⁰ *Sana*

⁵¹ *Sual; soru*

⁵² *Pirinin yardımıyla*

⁵³ *O biçim; o şekilde*

⁵⁴ *Saatte*

⁵⁵ *Sonra*

⁵⁶ *Geçti*

bahdılar bi de güllü bahçıya gezmeye gétدی⁵⁷, köleler söyledi. Hizmetçiler⁵⁸ güllü bahçıyı aradılar ki, ne arasınlar. Bir selvi ağacının altında Gurbanı o vaziyet tüşmüş, ağzınnan gözünnen sadece köpüy⁵⁹ ahır. Hayvah! Bunu gören anne saçlarında⁶⁰ idare goymadı. Gözlerine yol verdi feryadına. Hemen Gılıç Bey'e haber verdiler amcasına. Bütün büyük insannar, generaller toplandı, geldiler. Gurbanı'yı kendi odasına aldı. Bütün âlimler, hocalar efendime, söylüyüm herkes bişey söyledi. Kimi dedi ferîştahlar tohunmuş⁶¹ kimi dedi toplu bir ferîştah yığınağına ras-gelmiş, kimi dedi artıh efendime söylüyüm cinner tohunmuş, mâlim ya muhteremner. Ha dediler ki, vallahi falan yerde bir güzel hoca var. Bu hoca çok bilgili çok derin okumuş, çok üç defa hac ziyaret etmiş ancak bunun bir hanımı var o çok âlim ve ermiş bi kimse, erenlerden birine benziyen kimse. Bu kadın olur olmaz şeylerin hepsine mana verir⁶² tabi. Pekâlâ, getirin bunu bahalım. Gétدiler bunu getirdiler. Nene gapıdan girdi bu hacı nene mubarek içeriye. Gurbanı'yı görünce böyle bir bahdı ki, üç metreden hemen dizin üzerine götdü⁶³, sürünerek geldi buna. Gırh bir kere maşallah olsun, dedi. On sekgiz bin âlemi var eden yüce zülcelala. Hiç merağ etmeyin bu ne bir delidir ne bir cinnerin toplumuna rasgelen bir şahıdır. Bu Allah'ın en sevgili bir kuludur. Bu aşg badesini işmiş, aşgın şarabını işmiş. Ey nene Cenabı Allah sennen razı olsun nene. –Ya buna ne yapacağız ki, ayılsın? Dedi ki, bu Allah-ı ekber sedasıynan ayılır. Bir ezan ohunsun Allah-i ekber sedasını duyar duymaz hemen ayılacag. Hakigaten enzi-besmele çekildi. Allahuekber sedasını duyan Gurbanı hemen gözlerini aşdı ki, gafası amcasının dizinin üzerinde. Bütün büyük insannar,

⁵⁷ *Gitti*

⁵⁸ *Hizmetçiler*

⁵⁹ *Köpük*

⁶⁰ *Saçlarında*

⁶¹ *Dokunmuş*

⁶² *Anlam verir*

⁶³ *Aldı; götürdü*

gomşuları, generallar hepsi toplanmış. Gurbanı neye uğradığını şaşırđı etrafa. Amcası bunun gözlerinnen öpdü. Eyyy benim gardaş yadigârım söyle bahalım sene⁶⁴ ne oldu. Amca başımın gözümün üzerine eğer müsaade edersen de ben ne olduğunu elimnen desem elim yanar dilimnen desem dilim yanar. Bana bir beş telli saz getir amca derdimi ne olduğunu sana telinen anlatacağam. Aferin benim evladıma aferin. Emr verdi hemen bir tene saz getirdiler. Gurbanı hiç hayatında ne saz yüzü görmüşdü ne sazın dersini görmüşdü ne ustadını görmüşdü efendiler. Gurbanı aşğının guvvetiyle saza öyle bir tagsim geşdi ki, orda dinniyenlerin⁶⁵ ruhuna işledi. Daha bu ana geder⁶⁶ böyle çalgı böyle saz böyle müzik dinnememişdiler. O zaman söylesin saziyla beraber Gurbanı Gılış Bey amcasına ordaki topluma Âşık Lütfi vekâleti olarak bütün dinniyicilerin sağığına söylesin. (saz girer)

Yareb yareb yareeeb eyyy

Gördüm aklım zayeyledi⁶⁷

Dedim bu insandı nedi⁶⁸?

Ay gabağı şöyle verip⁶⁹,

Mehr-i dürüfşandı nedi⁷⁰?

Yareb yareb yareeeb eyyy

Bahınca aldı canımı,

Adetdi, devrandı, nedi?

Halayımda geşt eyledi⁷¹.

⁶⁴ Sana

⁶⁵ Dinleyenlerin

⁶⁶ Kadar

⁶⁷ Zayii etti

⁶⁸ Dedim bu insan mıdır nedir?

⁶⁹ Önü alev saçmış

⁷⁰ İnci saçan güneş midir nedir?

Belki bu insandı nedi?

Bahınca aldı canımı.

Adetdi devrandı nedi?

Halayımda geşt eyledi.

Belki de bu insandı,

Ömrüm gel gel gel

Evet, muhteremler Gurbanı bir kıta divanını söyledihden soura bunnan bişey annıyamadılar ordakiler. Oğlum söyle bahalım, dedi. Sana ne oldu biz onu soruruh⁷². Amca söylüyüm. İkinci kıtasını söyler Gurbanı.(saz girer)

Yareb yareb yareeb eyyy

Nuş eylemiş aşğ badasın⁷³

Bahınca ucudan⁷⁴ gül düğmen üzünü

Görür görmez sanki bu derdimi bildi.

Gel ömrüm gel.

Yareb yareb yareeb eyyy

Dağların lalesi kimi⁷⁵ süsen sümbül sanki güldün

Ya hürüdü ya peridi ya melekti⁷⁶

Hürri-yi gilmandı lebin⁷⁷. Ömrüm gel gel gel.

Dağların lalesi kimi süsen sümbül gonca güldü.

⁷¹ Hayalimden geçti

⁷² Sana ne oldu, biz onu soruyoruz

⁷³ Aşğ badesini, kadehini içmiş

⁷⁴ Yüce; yüksekden

⁷⁵ Gibi

⁷⁶ Ya huridir, ya peridir, ya melektir

⁷⁷ Dudağın kılman hurisidir.

Ya hürüdü ya peridi ya melekdi

Hüri-yi gulmandı ey emi⁷⁸ ey canım eyy

Muhteremler tabi amcası annıyır meselem böyle güzel bir hürüdü, melehdi, neyidi böyle birisini gördüm. Oğlum daha ne gördün? Pekâlâ, söyler üçüncü kıtasını. Tabi bunun hepsini amcası annıyır, annamaz olur mu muhteremner ama iyice Gurbani'yı mesele aşglandırsın bütün derdini öğrenmey isdiyir⁷⁹ tabi. Gurbani çoh aşglandı zannetdi ki, bunnarın Türkülerini annamıllar⁸⁰ artıh dertdendi efkârlandı son kıtasını söyler. (saz girer)

Yareb yareeeb

Benim bu derd-i dilimi

Dosdarım eyan eyleyin⁸¹ eyyy

Aşg ataşı yahdı meni⁸²,

Derdime derman eyleyin

Aparın Gurbani'yı

Payında⁸³ gurban eyleyin⁸⁴

Belki de insaf eyliye

Deye bu gurbandı nedi?

Nedir nedir ömrüm nedir

Yavru yavruya elinde gül demeti

⁷⁸ Amca

⁷⁹ Öğrenmek istiyor

⁸⁰ Anlamıyorlar

⁸¹ Aşkar eyleyin; bildirin

⁸² Aşk

⁸³ Ayağında

⁸⁴ Gurbani'yı alıp götürün, ayağında kurban ediniz

Gül toplar gül demeti eyyy
Ele nasıl ki ben vay güleyim eyyy
Felek ki gül demedi vay demedi
Nasıl ki ben güleyim
Aman aman aman aman
Felek ki gül demedi demedi demedi
Oy ömrüm gel gel yarım gel.

Evet, muhteremler Gılış Bey dedi ki, evlâdım sen hürüdür melekdi, peridi böyle bişeyler söyledin onnan bişey anlamadım. Tabi annamaz olur mu efendim demin de söylediğim kimi⁸⁵. Yannız⁸⁶ eğer tafsilatdı⁸⁷ söylersense bişey annarım. Yani iyice bunun tam içersini öğrenmek. Aşgın badesini içmiş dedi ya bu garı. Tüm türkülerinde de hagigaten tam manasıyla bişey anlaşılmıyor. Böyle bir güzel gördüm deyip şimdi bahalım Gurbanı ikinci faslını nasıl söyler. Muhteremner bu da bir Sumanı Baba havasında. (saz girer)

Off elediler haram eyyy
Yatmışdım üsdüme geldi erenler
Yatan ne yatırsan⁸⁸, uyan dediler
Düldülün sahibi Gamber ağası
O durana Şah-ı Merdan dediler
Düldülün sahibi Gamber ağası

⁸⁵ Gibi

⁸⁶ Yalnız

⁸⁷ Tafsilatlı, ayrıntılı

⁸⁸ Ne yatıyorsun

Ağa gel efendim, ben hayran

O durana Şah-ı Merdan dediler heyyy

Hee “Düldülün sahibi Gamber ağası o durana Şah-ı merdan dediler”. Aferin oğlum be daha ne gördün dedi. İkinciye Gurbanı söyler muhteremler. (saz girer)

Off elediler hayran hayraaan eyyy

Uyatmışdım düşümde gördüm özünü

Dindirdiler⁸⁹ hak söyledim sözümü

Hakgın dergâhına sürtdüm yüzümü

Yetmiş bin kelmeye⁹⁰ beyan dediler.

Hakgın dergâhına sürtdüm yüzümü

Aman yüzümü, aman yüzümü

Yetmiş bin kelmiye beyan dediler ay canım ayyy

Yetiş bin kelmiye beyan dediler, ey dediler

Yetmiş bin kelme hakkında bayan oldu. Emisi bahdı ki ohoo. Evladım daha ne gördün söyle. Son kıtasını Gurbanı söyler efendiler. (saz girer)

Of elediler hayrannn

Gurbanıyı atdılar lil deryasına

Ahu kimi geldim dağ sahrasına⁹¹

Gurbanıyı atdılar lil deryasına

⁸⁹ *Konuşturdular*

⁹⁰ *Kelimeye*

⁹¹ *Ceylan gibi geldim dağına, çölüne*

Ahu kimi geldim dağ sahrasına

*Bir sığal ehdiler gönlüm pasına*⁹²

*Bu zarı gönlüme umman dediler*⁹³

Bir sığal ehdiler gönlüm pasına.

Bu zarı gönlüme umman dediler ay canım eyyy

Bu zarı gönlüme umman dediler ey dediler.

Sığal ehdiler gönlüm pasına.

Bu zarı gönlüme umman dediler

Ulan bu derya-yı umman⁹⁴. Hagigaten yledi möhteremner. Gurbanı hakgaşıđıdır⁹⁵. Hiçbir aşığın Tasnifi, Dzmesi değil. Allah rahmet etsin Femni babanın tam diline gider⁹⁶ intigal etmiş ki, Hasta Hasan’nan deyişdiği zaman, “Gurbanı hakgaşığıdır gay-ı makamnan söker; Destine⁹⁷ almış galemi hattine bir zat çeker. lll İsmeyil baş tacıdı kannan gasevet söker; Kerem ki yanında ateşe od da bildi kz nedir?”. Bu türkü Femni babanın diline gader gelen ki, Gurbanı’nın hakgaşığı olduğunu sylyer. Allah Femni babıya da rehmet etsin cümle aşığlara. Muhteremler amcesi peki evladım şimdi senin bu amcen ne gününe durur?⁹⁸ Benim gardaş yadigârım, evladım. Bütün amcenin varı devleti serveti hepsi sana gurban olsun. Söyle bahalım sevgilinin şimdi yeri memleketi neresidi? Senin bu amcan onun yoluna altın gümüş iek gl dşyb getireceh ey Gurbanı. –Amca.- -Buyur.- Eğer

⁹² *Gönlümün pasını temizlediler; parlattular*

⁹³ *Bu yaralı gönlüme Umman denizi dediler*

⁹⁴ *Umman denizi*

⁹⁵ *Hakk aşığıdır*

⁹⁶ *Diline kadar*

⁹⁷ *Eline*

⁹⁸ *Ne için var?*

yoluna altın gümüş döşedib getdiğini⁹⁹ de söylüeyebilir miyim? Elbet söylersin evladım elbet söylersin. Aldı sazı bahalım Gurbanı şimdi ne söyler muhteremner.
(saza girer)

Yar aman aman aman ayyy
Durdu köç eyledi¹⁰⁰ ay aman ay aman
Ay aman ay aman gönül kervaniyyy
Orda bir şehir var adı Gence heyyy
Gözelleri, mahubları, hubları¹⁰¹
Onlar batıb mala mülke sence hey .
Azizim sen gelene hey
Sene et verrem sen gel hele
Azrayıla can vermem
Behlerem sen gelene eyyy.
Azrayıl'a can vermem
Behlerem sen gelene hele
Aman aman aman aman yaaar

(1-B)

Evet, muhteremler yoluna altın gümüş döşedib gettiğim¹⁰² amcası söylüyünce haaa onnar batıf mala mülke sence hey. Dedi ki evladım mademki öyle ya sen deyirsen ki yani onnar parada devletde sennen çoh zengin. –Olur, herkese Cenabı

⁹⁹ *Döşeyip getirdiğini*

¹⁰⁰ *Göç etti*

¹⁰¹ *Sevgilileri, iyileri*

¹⁰² *Döşeyip, getirdiğim*

Allah bir mülk bir servet bir devlet vermiş, bir kısmet vermiş. Madem onnar parada bizden zengin ise ama senin bu Serdar emin¹⁰³ gılcının zoruna getirer onu¹⁰⁴. Amca gılcının zoruna getdiğine¹⁰⁵ de söyliyebilir miyim? Tabi söyler Gurbanı. Möhteremner Gurbanı da haklı çünkü şah oğlu Şah Abbas'dan fermanlı Celali Vezir var mayatında¹⁰⁶. En guvvetdi¹⁰⁷ orduya, asgere sahib olan Celali Vezir'i o zaman yani Gence Şahı, Gence Şahın veziri Celali Vezir de Şah Abbas'dan fermanlı bütün ordu gumandanlarının ser-veziri sadrazemiydi. (saza girer)

Yareb aman aman aman ayyy
Çihal asp atdarı, reht-i habı var
Döğüşmeye asgerinin tabı var¹⁰⁸
Herkesin de tay tuşu babı¹⁰⁹ var
Çehmey olmaz¹¹⁰ beylerinen pençe hem
Herkesin de tay tuşu babı var
Çehmey olmaz beylerinen pençe hem
Herkesin de tay tuşu babı var
Çehmey olmaz böylerinem pençe hem
Aman aman ay aman aman
Azizim a dağlar , o toprağ o dağlar
Dünya gine o dünyadı¹¹¹,

¹⁰³ Serdar amcan

¹⁰⁴ Getirir onu

¹⁰⁵ Kılıcının zoruna getirdiğine

¹⁰⁶ Elinin altında, yanında

¹⁰⁷ Kuvvetli, güçlü

¹⁰⁸ Savaşmaya askerin gücü var

¹⁰⁹ Dengi, eşi

¹¹⁰ Çekmek olmaz

¹¹¹ Dünya yine aynı dünyadır

Be görümmez o dağlar¹¹²

Ay dad¹¹³ ay dad ay dad-i bidad ayy.

Evet, amcası çoh üzöldü tabi. E peki evladım mademki gılışda da bizden guvvetdiyse öyleyse o gız bize yaramaz. Her guş enkifiyle uçar. Gılışda bizden guvvetdi parada bizden zengin. Mademki bu adam her şeyde bizden üstünse senin amcan onnan güzel bir gız alır sana. Amca onnan güzel olduğunu da söylüyüm? Söyle bahalım. (saz girer)

Yareb aman aman aman amaaan

Gurbaniyem ay aman ay aman

Muradıma ermedim üimmm

Süsen sümbül emicam¹¹⁴ gonca gülin

Dermedim, dermediim

İran gezdim Turan gezdim görmedim

Gözellihte, mahbubluhda onca hem¹¹⁵

İran gezdim Turan gezdim görmedim

Gözellihte, mahbubluhda onca hem

Aman aman aaaman aman

Azizim göğ¹¹⁶ bağlar, göğ bohçalar göğ bağlar

Felek güzellere hele adetdi,

Ağ altına göğ bağlar¹¹⁷. Aman ay daad

¹¹² Niye görünmez o dağlar

¹¹³ İmdad, aman

¹¹⁴ Amca

¹¹⁵ Güzellikte, incelikte onun gibisini de görmedim

¹¹⁶ Gök, yeşil, yeşillik

Ay dad ay dad-ı bidad

Her yerde söz tamama yetip muhteremner. Tabi her bakımdan amcasının sözünü yere saldı¹¹⁸. Amcası o zaman Gurbanı'yı o vaziyet birahtı ve lakin burdaki toplantı, divan da o vaziyet dağıldı. Gurbanı annesiyle beraber aynı vaziyet galsın. Evet, muhteremler aradan günner saatdar devamını¹¹⁹ gelip geçmedeydi. Gurbanı Peri Hanım'ın aşğ ataşıyla yanıp geceleri uyku gündüz gareli¹²⁰ yoh. Ya bunun annesi gece gündüz yavrumun sonu ne olacah diye ağlıyıp tüşünürdü. Bir gün canı sıhılan annesi cariyelerine dedi ki, kızlar çoh canım sıhıldı. Böyle bir şehere doğru çihacam gezmeye. Gurbanı güllü bahcadadı sakın başını boş birahtmayın. Baş üstüne hanım. Hanım şehere doğru ayrılırken Gurbanı oggader¹²¹ aşğlandı ki, Peri Hanımın heyali¹²² geldi tam gözünün önüne gırt dene¹²³ pir-i muğan dervişin başının üzünde gurduğu gırhların tahdı¹²⁴ aşğ badelerini verdihleri hepsi gözünün önüne geldi. Vücutunun üçcüz altmış altı damarı ateş alıp yanmaya başladı. Gurbanı'yı daha burda hiçbir guvvet eğliyebilmezdi¹²⁵. Bir küçük sazı varyıdı. Gapdı sazını¹²⁶ ver yolumu sahla yaradan gulunu deyip¹²⁷ gafiye guydu¹²⁸ direk nere gedir? Annesini görmeden annem beni görürse birahtmaz ver yolumu gence şeheri. Bahcadan çihınca kızlar buna çoh yalvardı. Gurbanı getme tutma annen gelir n'olar halı? Gurbanı'yı o

¹¹⁷ *Güzellerde bir adet var ak rengi altından yeşil bağlarlar.*

¹¹⁸ *Yere düşürdü; dinlemedi*

¹¹⁹ *Günler, saatler devamlı*

¹²⁰ *Sabri, kararı*

¹²¹ *O kadar*

¹²² *Hayali*

¹²³ *Kırk tane*

¹²⁴ *Kırkların tahtı*

¹²⁵ *Durdurabilmezdi*

¹²⁶ *Sazını kaptı; aldı*

¹²⁷ *Ver yolumu, sakla yaratan kulunu diyip*

¹²⁸ *Kafaya koydu*

kadar aşk ataşı ateş sarmış ki, artıh o vaziyet durdurmanın imkânı yohdu. Gızdar¹²⁹ bunu durduramadı. Gurbanı yola tüşdü aradan yarım saat geçdi hanım geldi. Gızdar hanı Gurbanı. Ana Gurbanı getdi vallahi. Meyler sanki dökülmüş sanki bahç veran olmuş¹³⁰ dünya hanımın başına uşdu¹³¹. Dokuz ay ciğar gannariyle besliyif¹³² dünyaya getirdiği evlat. Genç yaşını bunun için hayatını bunun için mahvetmişdi. Genç yaşında kocası vefat etmişdi efendiler hayatını Gurbanı'ya çürüdüf¹³³. Hey analar o zaman tahammül eyliyebilmedi. Çekin atımı, dedi atı mindi yola tüşdü. Hangi yolla getdi? –Bu yolla. Epey getdihden soura¹³⁴ bahdı ki, Gurbanı öyle gedir ki, atı yaydan çıhmış gibi. Seslendi. –Ey Gurbanı dur, südümü sana helal etmem. Gurbanı annesinin sesini eşidine o saat durdu. Ener enmez¹³⁵ on dört yasemen zülüflerini sardı boynuna dus kibi¹³⁶ yaladı yavrusunu. Ey benim vefasız evladım. Neriye gedirsen? Nasıl beni birahıp gedirsen? Seni ya beni geri dönürsen toprahda bulursan ya da gözlerim ağlamahdan kör olur, dünya gözüyle bir daha seni görmem. On dört yasemen zilfinin ikisini ayırdı sinesine. Dinle benim evladım. Bahalım annesi burda ne söyler. (Saz girer)

*Pervananem men başına dönerem*¹³⁷

*Yavrum getme sevdüğünü getirrem*¹³⁸

Hasretinnen oldum deli divane

Oğul getme sevdüğünü getirrem.

¹²⁹ Kızlar

¹³⁰ Viran olmuş, harap olmuş

¹³¹ Uçtu

¹³² Ciğar kanlarıyla besleyip

¹³³ Çürütmüş

¹³⁴ Gittikten sonra

¹³⁵ İner inmez

¹³⁶ Tuz gibi

¹³⁷ Pervanenim ben senin başına pervane gibi dolanırım.

¹³⁸ Getiririm

Ay gadan aliim

Gurbanı yaralandı muhteremler. Tabi annesinin ağlamasına aynı vaziyet yapmasına artıh o vaziyet söylesin Gurbanı bahalım. (Saz girer)

Başına döndüğüm vefalı ana

Anam izin versen özüm giderem¹³⁹

Emişem südünü aman ay aman

Zalım ay aman ay aman aman

Helal et payını anam izin versen

Özüm gedeyim ay gadan aliim

Muhteremner anası çoh dertlendi. Söyledi ki, gel yanı buna elçiyen¹⁴⁰ gönderim oğlum. Sen getme de elçi göndereh alah¹⁴¹. Ele bilir ki, bu köylü gızıdı ne var artıh. Söyler anası. (Saz girer)

Bir elçi gönderim ay balam Gence'de galsın

Onlar metah versin bizden gül alsın

Behle oğul Ezizhan emin¹⁴² gelsin

Oğul getme sevdiğüvü getirrem¹⁴³

Evet muhteremler. “Behle oğlum Ezizhan emin gelsin” , dedi. Hikâyemizin başında da söylemişdik Ezizhan emisi şah oğlu Şah Abbas generallarınnan İsfahan şherindeydi. Gurbanı çoh dertlendi. Söyler ikinci kıtasını. (Saza girer)

¹³⁹ Ana izin verirsen kendim giderim.

¹⁴⁰ Elçiyile; görücüyle

¹⁴¹ Elçi gönderip alalım

¹⁴² Büyük amcan

¹⁴³ Oğul gitme sevdiğini getiririm.

Ana müşgöldeyem yetmiyor elim¹⁴⁴

Aşgın ataşinnen gan ağlar gönlüm

Gel bağışla meni, eyleme zulüm

Anam izin versen özüm gederem

Ay gadan aliiim

Son kıtasını anası söyler muhteremner. (Saza girer)

Kâtipler oturuf ay balam derdimi yazar

Sevda çekenler de canınnan bezer

Sana gurban olsun, aman ay aman

Zalım ay aman ay aman aman

Anan Güllüzar

Oğul getme sevdiğüvü getirrem

Ay gadan aliiim

“Sana gurban olsun anan Güllüzar; Oğul getme savdiğini getirrem”. Gurbanı son kıtasını söyler muhteremner. (Saza girer)

Gurbanının başına gör neler gelib¹⁴⁵

Meni istemiyin şad olur güler¹⁴⁶

Ezizhan emim de yardıma geler

Anam izin versen özüm gederem

Ezizhan emim de havarıma¹⁴⁷ geler

¹⁴⁴ *Ana zordayım yetmiyor elim*

¹⁴⁵ *Kurbanı'nın başına bak neler gelmiş.*

¹⁴⁶ *Beni sevmeyenlerse mutluluktan gülüyorlar.*

Anam izin versen özüm gederem.

Ay gadaaan alım

Elli günnü bahdavar, vay gadan alım¹⁴⁸

Eller ölürem eyy.

Evet, muhteremler Gurbanı annesiynen söz yerde her yerde tamama yetdi. Annesiynen helal hümmet¹⁴⁹ etdi. Bennen gorhma¹⁵⁰. Mana¹⁵¹ hakgın emriyle aşgın badesi verildi. Ben getmesem bu aşg meni yahar, kül eder. Senin için de eyi¹⁵² olmaz. Eğer benim sana gavuşmamı hayatta galmamı istiyirsense bana müsaade et. Annesi südüüm sana helal olsun yolun açığ olsun get Gurbanı. Helal himmet edif annesiynen beraber. Annesi döndü ağılyarah Ordubat'a. Gurbanı hareket edip getdi. Hey efendiler biz gulluğunuza¹⁵³ kimnen heber verelim Peri Hanımnan. Peri Hanım o gece âlem-i rüyada sabbah bir diyene gader¹⁵⁴ Gurbanı'ynan uğraşmışdı. Utandıç bu aşg ateşi üzerine. -Gızdar¹⁵⁵. –Buyur. Baş cariyesi Ağca gıza dedi ki, cariyeleri topla güllü bahcıya çihacam. Cariyeler, Ağca gız, Perihan güllü bahceye çıhdılar. Dedi ki: -Gızdar. –Buyur hanım. İlkbahar mevsimi bağlar nasıl çiçey aşmış¹⁵⁶ nasıl güller reyha vermiş¹⁵⁷ bahın bunun bu güzelliğine ama güz mevsimneri üç-beş ay soura n'olur¹⁵⁸? Bu yeşiller pütün solacah, güller pütün tükülecek, yeşiller yaprahlar

¹⁴⁷ *Feryadıma, yardımıma*

¹⁴⁸ *Elli, günlü; halk sahibi, bahtlı*

¹⁴⁹ *Helallik istedi*

¹⁵⁰ *Benden yana korkma; için rahat olsun*

¹⁵¹ *Bana*

¹⁵² *İyi*

¹⁵³ *Hizmetinize*

¹⁵⁴ *Saham erken saatine kadar*

¹⁵⁵ *Kızlar*

¹⁵⁶ *Çiçek açmış*

¹⁵⁷ *Koku yaymış*

¹⁵⁸ *Mevsimleri üç beş ay sonra ne olur?*

pütün tüküleceh. Bu ağaçlar guru guru çöp galacah. Yani verane¹⁵⁹ bir hale gelecek. Benim gönlüm de aynı öyle verane bir bahçıya benziyir şimdi deyip. –Hanım merağ etme emrin başımızın üzerinde ne istiyirsen onu yapah. Seni neşelendirmek efendim ne yapmamızı istersen? Gızdar¹⁶⁰ biraz halay tutdular efendim nanay söylediler. Misal yanı eski usul nanay yanı şarkı türkü söylediler. Hanım bunnarın bu sedasına ürüyasının aşg tesirine Gurbanı'nın aşgına bir selvi ağacının altında uyudu. O zaman bahdı ki, Gurbanı gelmiş Gence şehrinin yakınlarındadı ama öyle suzuzmuş ki¹⁶¹, dil ağzında gupguru gurumuş. Elini uzadır ey vefasız Gence şehrin güllü bahcası mermer havuzların soyuh¹⁶² suları çeşmelerin soyuh sularını içif. Gence'nin narrarını yeyif güllü bahcada keyif eliyirsen. Men de senin için üç aydan beri bu tozdu¹⁶³ yollarda Ordubat'nan Gence arasında can verirem ama merhametin yoh mu bir bardah heç olmasa su getir diye elini uzatdı Peri Hanıma. Peri Hanım aman sen de gel diye sen de gel elini uzadınca ayıldı ki, bahcanın usdası. Selvi ağacı gızlar başındaydı bir tahım gülüşdü. Hanım kimi sesdedin kim gelsin dedi. Ha o zaman dedi: -Ağca hız. –Buyur hanım. Dedi: -Ağca giz babamın sayesini getir bana. Muhteremler saye deyilen yanı diz kapahlarını küçük yaşda çıkarıllar¹⁶⁴. Eski hükümdarların yanı sayeleri de buyudu.¹⁶⁵ Telsiz, telefonun olmadığı zaman elçiler elçilik vazifelerini efendim telefon gonuşmalarını bu vazifeleri de eski devirlerde sayeler yapardı. Bunlar ne kader goşsa¹⁶⁶ yürüse yorulmazdılar. Çünkü diz kapahları yohiydi.¹⁶⁷ O devirlerde öyle ki, yanı bunlar atnan¹⁶⁸ yarışsa yorulmaz yanı o

¹⁵⁹ *Virane*

¹⁶⁰ *Kızlar*

¹⁶¹ *Öyle susamış ki*

¹⁶² *Soğuk*

¹⁶³ *Tozlu*

¹⁶⁴ *Çıkarırlar*

¹⁶⁵ *Bu idi.*

¹⁶⁶ *Ne kadar koşsa*

¹⁶⁷ *Yoktu*

vaziyet. Bu Saye Babıyı bana sesle dedi. Saye Baba geldi. O zamanın usul ganunu yeddi yerde baş eğer, sekgizinci yerde eğiler. –Buyur sultanım. Dedi ki, Saye Baba Gence’ynen Ordubat yolunun arasında bir deliganlı oğlan gelir arkasında bir küçük sazi var. Gence’nin narrarından¹⁶⁹, güzel savuh sulardan¹⁷⁰ alırsan benim bu hatem yüzüğümü de götürür ona verir onun hatem yüzüğünü bana getirirsense para için bu dünyanı görüp ahiretine garışmam. Para ismini eşidende¹⁷¹ aah Gence’nin narrarinnan aldı Peri Hanımın hatem yüzüğünü aldı güzel sovuh sulardan alıp üç saatdih¹⁷² yolu bir saada katetdi. Hagigaten de bahdı bir deliganlı ki, Ne bahsın öyle bir deliganlı ki, Gahramannıhda¹⁷³ Zal oğlu Rüstem¹⁷⁴ e benzer güzellihte Yusuf-ı Kenan’a benzer. Ama dodahları patdamış. Selamünaleyküm evlat. Vay aleykümselam ey Saye Baba. Olan¹⁷⁵ ne bildi benim saye olduğumu. Vallahi bunnar pekiyi değil. Perihan hagigaten de bir zamannan beri çalıt çağırır. Demek ki beni de buraya göndermesinde hatem üzüğünü vermesinde muhakgak bunun ilham, vergisi olacag, oldu. –Saye Baba buralarda yandım baba. Allah aşgına n’olur hiç su yoh mu? –Ey benim evladım, bu yollar çoh susuz, bu yollarda gelen gafiye kervanı suyunu kendisiyle daşır. Narran aşdı belinnen¹⁷⁶ suların içersine sıhıp Gurbanı’ya takdim etdi. Gurbanı suları içif Allah’ına hamd-ü sena etdihden soura, şükretidihden soura, - Ey benim yüce Allah’ım sen her şeye gadirsen. O zaman hele bu sayeden babadan bu Saye Babadan da sor ki, Perihan’nan da sana bir haberi var mı yoh mu? Daha bilmir

¹⁶⁸ *At ile*

¹⁶⁹ *Narlarından*

¹⁷⁰ *Soğuk sulardan*

¹⁷¹ *İşitince*

¹⁷² *Üç saatlik*

¹⁷³ *Kahramanlıkta*

¹⁷⁴ *Zal oğlu Rüstem İran edebiyatında ilk defa adının Firdevsi'nin şehnamesinde geçen efsanevi bir kahramanın ismidir.*

¹⁷⁵ *Ulan; oğlan*

¹⁷⁶ *Narlar açtı belinden*

ki, Peri Hanım gönderdi suları heç hatem yüzüğünü hele vermiyif.¹⁷⁷ Alsın bakalım. Gurbanı Saye Babıya ne söyler? Vekâleti olarak Âşîh Lütî bir Hoş Damah havasında söylesin bunu da. Öndeki iki kısım türkü söyledik muhteremner. Birisi Çaridah, birisi de Erzurum divanında söyledik. Bu da bir Hoş Damah havasında olsun. Dinniyicilerin sağlığına. (saz girer)

Merhamet eylirsen ey Saye Baba
Gördün mü Peri 'yi gendi¹⁷⁸ köşkünde
Yeri göğü yaradanı seversen babacan
Söyle görüm bir Mevla 'nın aşgına
Yeri göğü yaradanı seversen
Gadan alım ay derdin alım
Söyle görüm bir Allah 'ın aşgına

Muhteremler Saya Baba bahdı bunun haline öyle ürehleri parça parça¹⁷⁹ oldu.

Eyy yüce Allah'ım cevap versin Saye Baba. (saz girer)

Başına döndüğüm ay güzel oğlan
Görmüşem Peri 'ni gendi köşkünde
Çoh niyaz eyledi¹⁸⁰ sevdüğüm gelir
Dedi gelsin yaradanın aşgına
Çoh niyaz eyledi sevdüğüm gelir
Ay gadan alım, ay derdin alım
Dedi gelsin bir Mevla 'nın aşgına

¹⁷⁷ *Vermemiş*

¹⁷⁸ *Kendi*

¹⁷⁹ *Yüreği parçalandı*

¹⁸⁰ *İstedi*

Muhteremler Gurbanı dedi ki, acap dünyada ne çohdur Peri ismi. Acaba söyle Saye Baba senin Peri'ni mi deyir? Belki bu başga Peri'yi söylüyür. Söyler Gurbanı. Aşgı çekenler bilir muhteremner. Üçcüz atmış altı damar ateş alıp yanır. Ya annesini aynı vaziyette goymas, yola düşmesi, tozdu yollar¹⁸¹, Perihan'ın hasreti bir an evvel gavuşmah isdiyir. (saz girer)

Gavvas¹⁸² olup deryalara dalıbsan¹⁸³, Babacan.

Saralıban¹⁸⁴ hayva kimi¹⁸⁵ solubsan¹⁸⁶

Peri çoh dünyada kimi görübsen¹⁸⁷

Söyle görüm bir Mevla'nın aşgına

Peri çoh dünyada kimi görübsen.

Ay gadan alım ay derdin alım.

Söyle görüm bir Allah'nın aşkına.

Söyler Saye Baba muhteremler. (Saza girer)

Gavvas olup deryalara dalmışam

Derd elinnen balacan saralıban solmuşam¹⁸⁸

Gence Şah'ın bacısını görmüşem

Dedi gelsin bir Allah'ın aşgına

¹⁸¹ Tozlu yollar

¹⁸² Dalgıç

¹⁸³ Dalgıç olup denizlere dalmışındır.

¹⁸⁴ Sarararak

¹⁸⁵ gibi

¹⁸⁶ Sarararak ayva gibi solmuşundur.

¹⁸⁷ Görmüşsün

¹⁸⁸ Dert elinden yavrum sararıp solmuşum.

Gence Şah 'ın bacısını görmüşem

Ay gadan alım, ay derdin alım

Dedi gelsin bir Mevla 'nın aşğına

Gurbanı dedi ki, acaba Peri yaylada mı yohsa şehirde mi? Hele bunu da sor babadan. Söyler Gurbanı. (saz girer)

(2-A)

Perime Gurbanı goyma dehriden

Baba ya geyibdi bizim teherden

Perim yaylada mı yohsa şehirde?

Ay gadan alım, ay derdin alım

Söyle görüm bir Mevla 'nın aşkına

Perim yaylada mı yoksa şehirde?

Ay gadan alım, ay derdin alım

Söyle görüm bir Mevla 'nın aşkına

Söyle görüm bir Allah 'ın aşkına

Söyler Saye Baba muhteremner. (saz girer)

Saye baban bilmez gışı ne yazı

Işıhtan kesilib Saye 'nin gözü

Güllü bahçadadı oturur özü¹⁸⁹

Dedi gelsin bir Mevla'nın aşkına

Güllü bahçadadı oturur özü

Dedi gelsin bir Mevla'nın aşkına

Dedi gelsin bir Allah'ın aşkına

Evet, muhteremler Saye Babaynan söz yerde tamama her yerde söz tamama yetdi. İşte Peri Hanımnan geldiğini söyledi. Peri Hanımın hatem yüzüğünü verdi senin de hatem yüzüğünü ver yavrum. Perihan'a götürürüm. Men de evel Allah sayenizde üç beş kuruş işde bahşişimi alım. –Oldu Saye Baba. Peri Hanımın hatem yüzüğünü alıp kendi yüzüğünü Saye Baba'ya verdi. –Yolun açığ olsun, Saye Baba ben Gence şehrinde Bademoğlu Sazbend Abdulla'nın saz tükânına gedirem. Orda bir amanetim var. Perim alam-ı ürüyamda¹⁹⁰ mana söylemişdi. Ha pirim Gence şehrinde Bademoğlu Sazbend Abdulla'da bir sazım var. Onu alacahsan demişdi. Bademoğlu'na da gırh gün evvelce ürüyasında Gurbanı'yı göstermişdi. Saye Baba Gurbanı'yı getirdi Gence şehrinde Bademoğlu'nun saz tükânını gösterdi. Saye Baba Peri Hanım'ın güllü bahçasına yetişip yeddi yerde baş eğip sekgizincide el pençe divan. Gurbanı'nın hatem üzüğünü de ona verdi. Gurbanı'nın da Bademoğlu'nun saz tükânında olduğunu söyledi. Peri Hanım iki kese altın Saye Babı'ya verdi. Saye Baba'nın yanınnan ayrıldıhdan soura biz Gurbanı'dan haber verelim. Gurbanı o zaman Bademoğlu'nun dükânına getdi saz tükânına. Bademoğlu çoh isim şöhret yapmışdı. Çoh zengin bir adamiydi. Bademoğlu gırh çırâh çalışırdı saz tükânında. İçeri girdi selam verdi. –Selamın aleyküm. –Vay aleykümselam aşığ evladım, hoş

¹⁸⁹ Kendisi (Peri) güllü bahçede oturuyor.

¹⁹⁰ Âlem-i rüyamda, rüya âlemimde

geldin safalar getirdin. Nerden gelip nereye gedirsen? Kân'dan gelip Mekân'a gedirem. Aferim evladım hepimizin en sonunda mekânı da orası. Çırahlar saz yendirin¹⁹¹ bu aşğ oğlana dedi. Çırahlar on tene tezgahın üzerine saz goydular. Beş yüz saz asılmış bütün sedefli medefli. Ey sayın üsdadım bu sazdarın hiç birisi mana yaramaz dedi. Nasıl evladım? Ben usdat sazı isdiyirem. –Bir usdat sazın var mı? – Sen usdat mısan? –Evet. Ha bahdı ki, aynı ürüyasında pirin gösterdiği adam. Tanıdı tabi. O zaman dedi ki: -Ben sana bir usdat sazı getirirem ama bir şartnan. Eğer o sazın akortunu yapdın ben gırh senelik ustadım. Bana üç kıta da eşitmediğim bir türkü söyledinse sazı da söz verirem ananın südü kimi parasız pulsuz sana helal edeyecem. Yoh eğer sazın akortunu yapamadın sazı çalamadınsa türküsünü de söylüyemedinse bu tut ağacı gırılana gider seni döğecem. –Gabul mu? –Gabul ustadım, dedi. Emir verdi. Getirin üçüncü odadaki sazı. Gününnen evvel demişdim efendim piri ürüyasında göstermişdi Bademoğlu'na. Saz gırh gün hizmet etmişler saza. Başdan sonuna gader yagut, zümrüt, altın bütün işlemeli nakışiydi. Sazın fiyatı o zamanın parası beş bin altın kırmızı madeni liraydı. Öyle bir giymetdi saz yapmışdı. Muhteremler sazı gırh tene İran ipeğine pühmüşdüler¹⁹². Aşdılar sazı ki, sazın ışığı tükanı aldı. Gurbanı sazı aldı, şaşırđı. –Al evladım, usdat sazı isdedin işde sana usdat sazı. Gene oggeder aşğlandı ki, bu aşğ üzerine bahalım bir Garaçı havasında eski hava Garaçı havasında Gurbanı Bademoğlu'na ne söyler. Vekeleti olarax Âşık Lütfi şerefli cemiyetinin sağlığına söylesin. (saz girer)

Yaaareeb eyyy

Usta bir gız sevdim sizin mahlede

¹⁹¹ İndirin

¹⁹² Bükmüşlerdi; sarmışlardı

Küllü mahlenizin ey barabarıdı¹⁹³

Aydı maşallesi ey gündü şöylesi¹⁹⁴

Bu sınıh gönümüüün vefadarıdı¹⁹⁵

Aydı maşallesi, leyli leyli leyli leyli

Leyli leyli leyli bala leyli, gündü şöylesi

Bu sınıh gönümün eyyy vefadarıdı

Muhteremler Bademoğlu'nun üç cüz atmış damarına işdedi saz. Öyle bir saz çaldı ki, hayatında artıh böyle birin görmemişti. –Oğlum aferim evladım, sözün çoh güzel sazın da çoh güzel oldu. Yalnız bizim bu ölkede sevdiğin gızdan çoooh çoh merağ etdim. Aferim evladım, kimiymiş bu ölkede bele bir bahdı açih şansdı şansı yüksek gız söyle bahalım. İkinci kıtayı söylüyey Gurbanı. Müsaaden olursa söylüyüm efendim. Müsaade senindi yavrum söyle. (saz girer)

Yaaareeyyy,

Bilse geldiğimi can gurban eyler

Onun müjganları yüz min gan eyler¹⁹⁶

Boyy yüz min gan eyler

Gözüm görse, ay babam,

Gönül beh sehran eyler

Güzeller şahının eyyy sitemkârıdı

Ay gadan alım

¹⁹³ Bütün mahallenize değer

¹⁹⁴ Meşalesi aydır, alevi güneştir

¹⁹⁵ Bu kırık gönümün vefadarıdır

¹⁹⁶ Onun kirpikleri yüz bin kan çıkarır

Gözüm görse, leyli leyli leyli leyli leyli

Leyli leyli leyli, bala leyli, bala leyli

Gönül eyy, beh seyran eyler

Güzeller şahının sitemkârıdı

Olan ne kadar da güzeliymiş be. Ama güzeller şahının da pütün sitemkâr güzeliymiş. Ey evladım kimin gızıdı. İsmi nedi söyle bahalım. Bu ölkeden mahalle gızı mı ağa gızı mı paşa gızı mı kimdi. Bunnarı söyle biz de bilelim artıh. Heyecanda bırahdın yavrum bizi. Söyler Gurbanı son kıtasını muhteremler. (saz girer)

Yaaareeyyy,

Gurbanı 'yam âşig olmuşam yara

Düşmüşem aşgınnan men nece dara

Ay baba men nece dara

İsterem düşmesin ey Ser-yaguplara¹⁹⁷

Güzeller güzeli ey ölke şahıdır ay gadan alım

İsterem düşmesin leyli leyli leyli leyli

Leyli leyli leyli leyli, bala leyli

Leyli leyli leyli leyli ser-yaguplara

Güzeller güzeli ayyy ölke şahıdır

Yaareeb,

Bilmirem ki, bu fanide halım nece ola

Hayıf döğül mü merd olanlar gocala, gocala¹⁹⁸

¹⁹⁷ *Metafizik varlıkların, cinlerin, perilerin eline*

¹⁹⁸ *Yazık değil mi ki, mert yiğitler yaşlansın.*

Namerdler de ay aman ay aman ay aman.

Namerdler de merd iğitden bac ala¹⁹⁹

Yanırsan yan üregim, dolub gan üregim

Namerdler de merd iğitden bac ala.

Yanırsan yan üregiim, dolub gan üregiim

İiiyyy aman

Evet muhteremler her yerde söz tamama yetir. Gurbanı'yı artıh orda basdı bağına Bademoğlu. Ey benim güzel evladım. Seni gırh gün bunnan önce senin ağan mana gösdermişdi. Bu sazın fiyatı beş bin madeni gırmızı liradır. Ananın südü kimi sana helal olsun. Çok yorulubsan bu gece benim eziz musafirimsen. Sabah olsun hayır olsun inşallah. Cümle mömün Müslümanlara, cümlemize. Sabahınan seni hökümet divanına götüreceim. Bilirsen ne var yavrum? Âşık Durahan isminde bir âşık gelmiş. Yeddi çirağı var. Bu âşığ ölkeden bu tarafa dolanıb tam son hökümet divanına geder intigal etmiş. Bütün afişleri vurulmuş her tarafa. Ya mana yirmi min gırmızı madeni lira vereciniz ya mana hesim²⁰⁰ çıkaracanız. Bu melmeketde derviş, âşuk, hoca, âlim galmadı bu zâlim herifinen başa çıhabilmedi. Bir tahımını pütün hapsetdirmiş, hapis edilmişler. Ha hükümdar da yirmi bin madeni lira bunun haznesine bir nugsanlıg getirmez. Yalnız bu ölkesinde böyle bir insan bu adamın garşısına çılmadığı için hükümdar da çoh iyi biri. Şimdi Allah izin verirse evel Allah'ın soura Resul'ün onnan soura pirivin sayesinnen ağanın sayesinnen sabahınan bu hökümet divanında sen ona garşılıh verecen ve onun hakgınnan gelecen işde iş de gendiliğinden çözelip gedeceh. Tamam. Evet, muhteremler gece istirahat etdi

¹⁹⁹ (Yazık değl mi*) Namertler de mert yiğitten haraç alsın.

²⁰⁰ Hasım, rakip

Gurbanı. Açıldı sabah. Hayırlı sabahlar. Cümlemizin üzüne nurla açılınsın. Perihan sabbah bir diyene geder yatmadı Allah'a niyaz etdi, duva etdi. Gurbanı'nın yollarını behliyir. Ey on sekgiz bin âlemi var eliyen Allah dünya gözüyle nasıl görüşüf gavuşacıyılı nasıl görüşebilecem bunu tüşünereh gahdı üst gatda yatdı. Evet, muhteremler Bademoğlu dedi ki, Gurbanı benim gırh çırağım var. Bir tahım da hısım, akraba, amcam, dayım, sülalem var. Bu sülalem evvelce batmadan ben onnan soura ölmeden bu bennen soura da bu gırh çırağımın heç birisi ölmeden sana ne idam ver ne ölüm var ne hepüs. Para için deyersense ağırlığın geder altın harcıyaram. Paradan da gorphma. Hiç gorphup o divanda çekilmiyecen evladım. Evel Allah'dır soura Resul ondan soura pirin ondan soura benim sana burda destek ve yardımcın. Sen munnardan merağ etmiyecen. Başımın gözümün üzerine ustad. Bu sazı da gılığa tahmiyacan çıplağ arhana atacan. O mücevher nakışlı sazı çıplağ arkasına atdı. Hükümdara haber getdi ki, Bademoğlu böyle bir aşık bulup aşıklardan imtahan edeceh. Mâlim ya möhteremner o zaman telsiz, telefon, televizyon, radyo bu kimi şeylerin kıt zamanı. Aşıkların o zaman daha dünyanın en üsdün adamları. Eski hükümdarları mayatında çalıp çağıran bütün âşıklariydi. Evet, muhteremler gökümet divanı guruldu. Âşıklar efendim hemen hazır oldular. Durahan yeddi çırağıyle beraber. Durahan çok kibirli meğrur bir insaniydi. Göğsü gabardı bir ıbrıh aldı tahammül eyliyebilmedi. Dışarı çıhdı ki, Bademoğlu'nun getdiği bu aşığı bir görüm. Öyle bir bahdı ki, olan bir deliganlı ki, Cenab-ı Allah gudret galemmini ilk yonanda bunun gaşına gözüne çehmiş. Gahramanlıhda Zal oğluna benzer güzellihte Yusuf-ü Kenan'a benzer. Öyle bir boy buhun böyle güzellik ama arkasında bir saz var sazın ışığı ceddeyi almış. Dedi ki, vallaha tamam. Yine kibirlendi orda. Çırahlara da lüzum görmiyecem. Sazın âşığı oldum. Üçce kıta ele hökümet divanında deyip hemen sazı

bunun elinnen alacam. Bu sazı alsam mana kafidi, dedi. Yirmi bin gırmızı madeni liradan da bu saz eyidi mana. Evet, muhteremner hemen içeri girdi. Hükümdardan müsaade isdedi. Bir devran etmesini isdedi. Hükümdar emir verdi devran edir hükümet erkânı gurulmuş. On iki tene han altısı hükümdarın sağında altısı solunda vezir-i sedrazemler, divan kâtipleri, ser-asgerler, kumandanlar, sir kâtipleri hepsi mevcut olarak cellâtdar sağda solda hepsi o piçim meclis deyirsen divan kaliplen piçilmiş, artıh o vaziyet yerli yerinde oturmuş. Bademoğlu hükümdar divanına girdiler Gurbanı'ynan beraber. Yeddi yerde baş eğdiler. O zamanın usul ganunu. Sekgizinci yerde el pençe divan-eteğ öpdühden sonra yer gösterip demiş ki, efendim Bademoğlu da isim şöhet yapmışdır. Hem sayılır hem çoh sevilirdi. Gösterilen yere oturduhdan sonra âşık Durahan birez devran etdikden soura merhaba felan hiç bişey yoh. Ha muhteremler dedi ki, hükümdarım, baş eğdi hükümdara, eğer izn-i müsaiden olursa bu yavru âşıknan bir konuşma müsaadesi isdiyirem. Oldu dedi tabi, âşıkların işi. Dedi ki, yavrum deliganlı inşallah sen irelide büyük âşık olacahsan sazın, özün çoh güzel. Şimdi hükümdarımızın müsaadesiyle bize çirah olmağa mı geldin yohsa bu meclisde birgaş gıta şiir, türkü söylüyüp de para mı topluyecez sana bir yol harşlığı mı yapalım? Gurbanı dedi ki: -Benim sayın usdadım sen benim büyüğümsen büyük Allah'dı. Sana hörmetlerim sonsuzdu büyüklere bütün büyüklere. Beni on sekgiz min âlemi yohdan var eden yüce zül-celal yaradan Allah ırızgımı beni yaratmış benim ırızgımı da kaydetmiş. Ben hiçbir divanda el açıp dilenci değılem. Ne para toplamağ için geldim ne bişey. Allah'ın verdiğı rızgı çoh şükür çoh çoh başımın üsdüdedi. İkincisi sana çirah da olmam, olmaya gelmedim. Evladım işde âcizane bu küçük tohlu gafamı bu goç gafana vurmağa geldim. Allah utandırmasın. Durahan bir güldü ügsehden. –Aferin evladım aferin, ben irelice de söyledim sen

büyük aşığ olacan inşallah iredde. Pekâlâ oldu. Hükümdarım müsaade edersen. Tamam, müsaade edirem, dedi. Ancak ki, aradım ancak buldum işde. Kendiliğinnen Allah yetirdi, dedi. Şimdi garşılaşın. Dedi ki, söyle yavrum şimdi sen söyle ben senin yalan yannişlarını sazın telleriynen düzenniyim. Sen daha böyle hükümet divanlarına böyle divanları görmemişsen. Haa amca demin dedim büyük Allah'dı. Sen benim böyügümsen ama benim dilim önce fırsatı hasime vermişdir. İlk önce benim âdetimdi. Önce sen söyleyecen. Oldu, tamam dedi fırsat elime geçdi daha ancak ben demişdim ya çırahlara felana lüzum görmeden kendim söylüyürem. Dedi ki, yavrum seni çoh sevdim. Benim yeddi çırağım var. Evvelce gelen âşıklar bu çırahlardan söylüyüredi. Ama bu çırahlardan alt etdihden soura bana sıra gelerdi. Ama ben seni çoh sevdim. Şimdi bah kendim garşılıklı olarak seninen söylüyürem görürsen mi? Söyler Durahan muhteremler. (saz girer)

O nedir ki, birden yohsul, birden bay?

O nedir ki, yeryüzünü alar hey?

O nedir ki, eser eser savurur?

O nedir ki, melmeketi talar hey?

Cavab verir Gurbanı muhteremler. (saz girer)

O gönüldü birden yohsul, birden bay.

O sudur ki, yeryüzünü alar hey.

O yeldir ki, eser eser savurur.

Azrayıl'yı melmeketi talar hey.

O yeldir ki, eser eser savurur.

Azrayıl'dı melmeketi talar hey.

Durahan dedi ki, gel buna Şimdi derine daldın bir de bir ufak yarı dayaza²⁰¹
çih dayaza. Hemen bir kelmede gapansın galsın. Söyler Durahan muhteremner. (saz
girer)

O nedir ki, gece gece çoh olur?

O nedir ki, gün deĝmemiŐ yoh olur?

O nedir ki, yonulmamış oh olur?

O nedir ki, elledikçe dolar hey?

O nedir ki gün deĝmemiŐ yoh olur?

O nedir ki elledikçe dolar hey?

Dedi ki, âşig Durahan benim bir ihdiyar ninem varyıdı. Bazı bu çocuklara
kürsü başı söyliüyüdü. Sen ne tez hakigati, tarigati, marifeti birahdında kürsü başına
tüşdü. Ya ben sana söylemedim mi oĝlum sen söyle ben senin yalan yanniŐdarını
düzeltilim işde gapandın galdın. Yoh dinne cevabını, dedi. Gurbanı söyler
muhteremler. (saz girer)

FeriŐdahlar gece gece çoh olur.

O yıldızdır gün deĝmemiŐ yoh olur.

O kirpihdir yonulmamış oh olur.

O gözdü kü, ellendihce dolar hey.

O kirpihdir yonulmamış oh olur.

O gözdü kü, ellendihce dolar hey.

²⁰¹ Yüzeye

Durahan dedi, gene buna derine dal gel galbimde de bir de buna bir imtihan tut. Benim bunnan bahsim olduğunu bilsin. Eğer bunu bilirse hakgaşığıdı. Çünkü bu geder âşığ, derviş benim garşımda böyle serbest gonusamadı. Muhakgah bu hakgaşığıdı. Söyler Durahan. (saz girer)

O kimdir ki, birbiriyle behsi var.

O nedir ki, şaddığı var yası var.

O nedir ki, canı yohdur sesi var.

Gece gündüz mezerinde meler hey.

O nedir ki, gece gündüz sesi var.

Gece gündüz mezerinde meler hey.

Gurbanı cevap verir muhteremler. (Saza girer)

Durahan'dı Gurbaniyle behsi var.

O gönüldü şaddığı var yası var.

O Loğmandı canı yohdur sesi var.

Gece gündüz mezerinde meler hey.

O Loğmandı canı yohdur sesi var.

Gece gündüz mezerinde meler hey.

Gurbanı söyler muhteremler. (saza girer)

Durahan'dı Gurbaniyle bexsi var.

O gönüldü şaddığı var yası var.

O gönüldü şaddığı var yası var.

O Loğman'dı canı yohdur sesi var.

O Loğman'dı canı yohdur sesi var.

Gece gündüz mezerinde meler hey.

O Loğman'dı canı yohdur sesi var.

Gece gündüz mezerinde meler hey.

Durahan'dı Gurbaniyle behsi var.

O gönüldü şaddığı var yası var.

O Loğman'dı canı yohtur sesi var.

Gece gündüz mezerinde meler hey.

Evet muhteremler Hazret-i Loğman ölüme çare buldu. Cenabı Allah dedi: -Ya Cabrail Lokman ölüme çare buldu ama insanı yaşadacah ama irizki kim verecek. Vurun o kitabı elinnen...

(2-B)

Muhteremler, Âşık Durahan her taraftan müteessir olup, o zaman Bademoğlu dedi ki, hükümdara baş eydi: -Hükümdarım, dedi âşıklıhda usul ganun var. Benim aşığım ona cevap verdi, Durahan söyledi , şimdi benim aşığım söyleyecek Durahan cevap verecek. Gurbani, Perihanım'ın hayali geldi gözünün önüne ya annesinin yolda ağlıyıp buna sarıldığı, ya amcalarının bunnan acığ eliyip²⁰² getmesi, Gılış Bey

²⁰² *Küsüp, darılıp*

emcasının daha gelmemesi, Ezizhan amcası de İsfahan şehrinde, ya babasının olmadığı Allah hiçbir evladı babasız etmesin. Bir Zarıncı havasında söylesin bahalım. Şimdi Gurbanı söyler, Durahan cevap verecek. (saza girer)

Deyir gel ağla belalı gönül

Mennen selam olsun usdad olana

Ya bu gizli sırrıma nece yetersiz aman eyyy

Eliniz bağlıdı, aman aman aman

Ay aman aman aman dilimiz açığ

Hem ordaki sazları neynen tutarsız eyy

Ben de dada; kime gedim ben de dada

Erişir Mevla yerişsin; erilmez bende dada

Menden selam olsun usdad olana

Bu gizli sırrıma nasıl yetersiz

Eliniz bağlıdı diliniz açığ

Ordaki sazları neynen tutarsız?

Durahan ses gelsin. Dedi ki, bunun deminnen bana efendim kürsü masalı söylüyüdü. Şimdi kendisi söyledi. Bu söylesin bunun topuna cevap verecem dedi. Hee annaşıldı. Söyler Gurbanı ikinciye kıtayı: (Saza girer)

Gel ağla belalı gönüüül eyy

Acep yeldensizz o guşsuz alayiii

Eşg ucundan men çekirem belayi ii

*Gırh sekgiz şeheri,
Ay aman aman aman, ay aman aman aman
Ay aman aman aman, on iki galayuu
Ele zincirsiz, Gambersiz nece dartarsan eyyy
Eyy
Ey göllendirir, su gelir göllendirir
Dertliyi dillendirme derd onu dillendirir
Ay aman ay aman aman
Gırh sekgiz şeheri, on iki galayı
Zincirsiz, Gambersiz nece dartarsız*

Durahan, üçüne bir cevap verecem. Son kitayı Gurbanı söyler muhteremner.

(saza girer)

*Ele gırhlar meclisinde cemal din ehlim aman eyy
Göğdeki guşların, ay aman aman aman
Ay aman aman aman aman, hesabsız malın
Ele onların sayıları nece yetersiz eyy ey
O güneyler, o guzey o güneyler
Dost dosdunu görende bayramını o gün eyler
Ay aman aman aman , aman aman aman
Dost dosdunu görende bayramını o gün eyler
Aman amaaan aman*

Her yerde söz tamama yetdi muhteremner. Durahan galdırdı sazlarını yedi çırağıynan beraber. Gurbanı'nın önüne goydu: "Sahlıyarsan gulun olaram, azad etsen şerefinedi". Sen hakgın aşığı, hakgın guvvet gudretinnen ohuyursan. Men ise toplama bir aşığam men ne bilirem. Gurbanı bunun ellerinden öptü: -Baba sen benim büyü Allah büyümsen, usdadımsan gine ama sana bir tavsiyede bulunum. Tek adam tekin olmaz. Gurbet ölkede eğer kimsenin her nerde olursa olsun, her nerde olursa olsun ekmeğinnen oynuyursansa; Allah senin ekmeğinnen oynıyacaq. Herkesin rızkın veren yaradan Allahdı. Benlik ancag şeytana mahsusdu, afedersen usdadım. Kibirlik ona mahsusdu. Buggeder insannara, efendime söylüyüm, zulüm etmek halk ozannığına, âşıklığına yakışmaz. Yalnız bi daha böyle şeyleri yapma. Benden büyüsen, büyü Allahdı. Sena hörmetlerim gine sonsuzdu, gine benim usdadımsan. Ahan sazların da gene olsun. Yirmi bin gırmızı maden lirayı hükümdar emir verdi acele getirin. Getdi, bunnarı Gurbanı'nın önüne goydu. O toplumda hükümet divanında bunnara baxış olara neçe bin lira yığıldı. Bunların hepsini de Gurbanı'nın önüne goydular. Gence Şahı dedi ki: -Evladım Gurbanı, seni Allah mı yetirdi, Hızir mı getirdi? Sana da gurban, ağana da pirine de. Bu aşık beni çileden çıharmışdı. Bu bana deyirdi ki, eğer benim burda hasim bulunursa idam edin, öyleyse buriye idam edecem bunu, sen ne diyersen buna idam edim mi şimdi? Bu ele söylüyüdü. Bissürü adamı efendim hapse etdirmiş, bunnarı hapsedecem neye geldiler benim şeyime? Mukaveleyi öyle yapmış. Gurbanı baş eğdi yeddi yerde baş eğip sekgizinde el bağladı. Ey edalet hükümdarı, bağışlamah hükümdarların şanına layıhdı. Hükümdarların hükümdarı en büyü Allah'dı. Bağışlamak da Allah'ın şanına mahsusdu. Siz de edaleti tatbik edersenizse bunnarı bağışlamanızı isdiyirem. – Aferim evladım zekâna, gafana gırh bir kere maşallah olsun, dedi. Toplanan paranın

ve yirmi bin madeni lira verilen Gurbanı'ye onların hepsini gırh dene derviş, aşig bağılyıp hapsetmişdiler o divana. Bunnarın hepsini çıhardılar. Gurbanı, bu gırh derviş, âşig, iki tene de derviş var idi içersinde hakiki yani kendilerini Mekke dervişleri. Yeşil sarıh, yeşil papah²⁰³, yeşil dolah²⁰⁴, hacı dervişler, Mekke dervişleriydiler gelip oraya girmişdiler. İki tene de bunnardan varyıdı. Altı çırağı varyıdı yedi çırak, gırh yedi bir de Gurbanı gırh sekiz. Toplum paranın hepsini gırh sekgize taksim etdi. Kendi hissesini mendilin arasında aldı. Ordakiler hepsi şaşırđı, bu kader parıyı ne diye dağıtdı ırızgısını. –Evlat niye dağıtdın parıyı? -Amca rızkı Allah üzerindedi, bunnar da rızgısı var bunnarın. Bu kâfidi mana. Allah bereketini nazıl etdiğı bir rızk ömür boyunca bitmez. Allah'ın bereketi olmuyan rızkı da dağlar büyüürlüğünde olsun, gar suyuna benzer, erir gedir. –Aferim evladım. Hükümdardan müsaade isdediler. Bademoğlu, efendim hükümet divanının çihınca Bademoğlu'nu geri seslediler. Celali Vezir dedi ki: -Ey Bademoğlu, şimdi işin tehlikesi burda möhteremner, Gurbanı'nın vergili olacak gızı Celali Vezir üç ay bunnan evvelce nişannamış oğluna. Celali Vezir şah oğlu Şah Abbas'dan fermannı, bütün ordular bunun emrindedi. Hısım, akraba taallugatı hepsi hükümet erkânında. İkinci vezir, general, ser-asker, divan kâhyası, bütün hükümet divanının yarısı bunnan ibaretdi. Muhteremler Şah Abbas'dan fermannı, kendisi çoh zengin, sözü ötgün²⁰⁵, her şey bunnan başlar, bunnan biter. Haa, şimdi Bademoğlu'nu seslemesinde sabahınan bu aşığı getirecen hemen benim düğünüm başliyyir. Perihanınan oğlumun düğünü, nişanı artıh burda bugünnen itibaren düğünner başlıyacak. Üç aydı, nişannılıydı, bu aşığı da düğününe getireceksen. Ona oggeder halet, para, altın, para yıgdıracam ki, atı da melmeketine götümiyicek. Başüstüne, deyip Bademoğlu tışarı çıkınca gözleri doldu,

²⁰³ Şapka

²⁰⁴ Şal

²⁰⁵ Geçerli, nüfus sahibi

yaş geldi. Gurbani şaşırđı: -Baba neden böyle tüşündün²⁰⁶? Aceba ben orda bir bişey mi söyledim? Aceba bir tüşünmez söz mü gonusdum ki, sana böyle bir tesir geldi, tenkit geldi, dedi. –Hey benim güzel evladım Gurbani, hiç sen, sennen kötü söz, hiç sennen tenkit gelir mi mana. Ya, -Çarelerimiz her taraftan kesildi, sana deme mecburiyetinde galıram şimdi. Nedir? Şimdi senin işin bilir misen kime galdı? Sana hiçbir yardım söz vermişdim, bütün hısımmım, taalugatım, akrabam da hepsi altınnarım, param senin peşindeydi. Senin işin bütün seni, beni, bu göğleri direhsiz tutan on sekgiz bin âlemi var eyliyen yüce zül-celala galdı yavrum. –Neden baba? Evet, Celali vezir bu gızı oğluna üç ay bunnan evelce nişannamış. Seni de âşığ olarak yarın düğün başliyir düğüne davat etdiler evladım. Gel gedek şimdi benim evimde galacağsan. Ben lüzum görülecek şeyleri sana söyleyecem. Gurbani üçüz altmış altı damarına ateş tüşdü aynı vaziyet geldi, yemeden işmeden o geceyi iple çekdi. Açıldı sabah hayırlı sabahlar cümlemizin yüzüne açılınsın. –Evladım Gurbani, şimdi sana dün de söyledim. Ancak senin işin on sekgiz bin âlemi bir lahzede var eyleyen yaradana sığın. Onnan soura sana badeyi veren pirivin sayesinde gedecksen hükümet divanının önünde iki daş var: Elçi daşı, murad taşı. Murad taşında oturan para isder, murad isder. Elçi daşında oturan hükümdarın gızını isder. O zaman seni hükümet divanına götürür, doğrudan doğruya söyliyersen. Evvel Allah'ını çağırır, sana aşğ badesini içeren pirivin hürmetine sana hiç bişey yapamazlar onnar. –Oldu. Gurbani gene sazını atdı arhasına Bademoğlu'yan halal hömmet eliyip, görüşüp doğrudan hükümet divanına. Önündeki gelmeye hareket etsin biz gulluğunuza kimnen heber verelim? Dün Durahan'ın zindana hapsettiği iki tene derviş bu âşıkların içerisinde. Bunnar da bahdı ki, Gurbani gelir. Bunnar dedi ki, olan tamam Allah bize verdi

²⁰⁶ *Efkarlandın*

bilirsen ne var? –Ne var? Dedi. Dedi: -Bunda dün bir mendil arası para, altın galdı. Bir de arkasındaki saz kaç bin altın eliyir bilir misen? Ge bunu gandırak , götüreh, öldüreh. Sazı da bunun elinnen alah, altını da bu bize yeter. Öteki arkadaşı dedi ki: - Ya merhamet et be doğru mu bu? Dünen biz kaç gün orda zindanda hapis çürüyürdük, bu adam bizi zindandan gurtardı, insannıh yaptı. Kendisine geder para aldısı bize de bu geder para verdi. Peki, biz de üsdelik gelek bu garibi öldürek, bunun sazına puluna. –Ya burak be. Sen de ne cahil adamsan, dedi. –Be elin adamınnan bize sayıynan mı veripler? Bilir misen, dedi. Gosgocaman onun o saznan parayı aldih mı köşüyü dönürüh, ömrü hayatına geder zengin oluruh. Efendim iki arkadaşın birbirine başlayıp böyle kötü zihniyeti tüşündü mü şeytan üçüncüsü de hemen yoldan atır. Şeytan tekrar peyda oldu. –Yahaa, durmayın tabi doğru söylüyür bu arkadaşın. Deyince tamam bunlar vesvese birbirine köşenin başında otular. Gurbanı geldi hemen ayağa gahdılar. Sarımsak soğanı vurdular gözlerine öyle mi ağlıyrlar. Hey Gurbanı. –Selamunaleyküm derviş babalar, -Aleykümmeleam benim sadık evladım –Ya nedir halınız, nedir bir derdiniz mi var? –Derdimiz yohdu yavrum. –Neden ağlıyorsunuz? Sevinç gözyaşlarımız. Seni gördüh de onun için sevişden ağlıyoruz. Bizi götürüp hapsedmişdi Durahan. Biz de garibiz. Türküstan Turan şehrinnenik. Burda bir gayve aşmışdih. Gariplerin mekânı nere olar, gayveler hannar. Bu paralı tellalları eşitdik, böyle paranın sesini eşidince biz de geldik bu adamla güya imtaham olup da fazla para alıcıyih diye. Hapse girdik aksine. Cenab-ı Allah sennen razı olsun. Sen geldin onun elinden bizi kutardın. Şimdi geldiğini gördüh de gene gitdih senin o verdiğin parayla gayvemizi aşdih. Eski dostlarımız, müşterimiz ene bizi yâd etdiler, devam ediller gelmeye. Senin burdan geldik ki, âcizane sen de garip biz de garip birazcık gahvemizi içip savışasan, bizi girma.

Muhteremler, hikayemizin başında demişdih. Pir badeyi verince evladım Gurbanı yetmiş bin kelme sena hakkında beyan olacah Allah Resul tarafinnan. Yani yetmiş bin kelme hakkında sorulan ve kötülükler sana heberdar olur Allah terefinnen. Gurbanı bunnarın galbini anladı ki, bunnar kötü niyetde geldiler. O zaman çoh müteessir oldu. Ey yohları var eden yüce zül-celal insannarın galbini nasıl çevirirsen. –Alsın bakalım derviş babalar. Siz de garip men de garip. Ama ben de çoh efkarlandım. Olur mu üç kıta Türküme müsaade edin, onnan soura gedek. –Tamam, söyle Gurbanı. Aldı sazını bahalım burda dervişlere ne söyler. Vekâleti olarah Âşık Lütüfi söylesin cemiyetinin sağlığına. (saza girer)

Derdin söyle bilenlere

İş başına gelenlere

Her yüzüne gülenlere

Gülenden eytibar olmazz

Gülenden eytibar olmaz

Dervişler müteessir oldu haddinden ziyada. –Evladım Gurbanı acaba bizden yoxsa darıldın mı bize? –Yoh, babalar he dinneyin ikinci kıtasını ne münasebet size darılım, dedi. (saza girer)

Derviş ol dervişlerinen

Hakg alan yiyişlerinen

Tersin anlamışlarinan

Beh-bazar²⁰⁷ eylemeg olmaz

Beh-bazar eylemeg olmaz

Tersin anlamişlarınınan

Alım gadann yârim gadan

Vefadarım senin gadann

Beh-bazar eylemeg olmaz

Beh-bazar eylemeg olmaz

Evladım müsaade et biz gedek. Derviş baba siz de garip ben de garip.

Yaraladınız beni içimden, can evimden vurdunuz. Dinleyin son kıtamı. (saza girer)

Gurbaniyem getir meze, eyyy

Derd üsdünden derdim teze

Derd üsdünden derdim teze

Dert bileni dert bilmeze

Girifdar eylemeg olmazz

Girifdar eylemeg olmazz

Dert bileni dert bilmezee

Alım gadan senin gadan

Vefadarım senin gadann

Girifdar eylemeg olmazz

Girifdar eylemeg olmaaazz

²⁰⁷ İyi pazarlık

Evet, muhteremler, Gurbanı dervişlerden ayrıldı, parayı onnara verdi. Benim sazım da parasını size ödiyerem, dedi. Bu benim derd ortağım, buna da göz tihmişdiniz. Dervişler haddinden ziyade, fazla üzüldüler, mahcup oldular. Kötülüğün sonu nedir? Mahcup olmah. Evet, dervişler yerine döndü, Gurbanı hükümet gonağına doğru hareket etdi. Doğrudan doğru geldi, elçi daşının üzerinde oturdu. Celali Vezir, hükümet erkânı seyridirdi. Bahdılar kı, o dünkü âşık geldi elçi daşının üzerinde otdu. Davul da başlamış, çalgı başlamış, düğün devam edir. Divanın iki kâtibi vardı: Erep kölesi, Hökmengulu. Celali Vezir emretti bunnara: -Get, o dünkü âşık geldi, daşı yanlış otdu. Elçi dışında oturan hükümdarın gızını ister. Murad daşında otusun muradı neyse vereceğim. Kendisini de getirin buraya, zaten düğüne davat etmişdim onu, o benim düğünümün âşığı olacah. Onu çoh sevdim. Erep kölesi, Hökmengulu geldi. -Selamınaleyküm ey âşık oğlan. Cenab-ı Allah'ın en şanslı insanı sensin. Zöhr ıldızı senede bir defa doğar o da senin gafına gondu. Celali Vezir'in düğünü başlamış, seni düğüne devat edir. Yalnız bu daşda oturmag, hükümdarın gızını isder, elçi olur. Murad daşında otu, muradın neyse altın mı, para mı, devlet mi artıh daha sen çekip. -Ancak benim muradım bu daşdadı beyler. Ben elçi daşınan murad daşını bilirem. -Öyle mi? -Evet. Tekrar geri döndüler aynı cevabı Gurbanı deyir ki: - Benim muradım ancah bu daşdadı. Elçi daşınan murad daşını bilirem. Vezir düğün merasimi başlamış halda bunun da hakgaşığı olduğunu gördü, kalbine bir gorhu tüşdü. Tahammül edemedi, gendisi geldi. -Selam evladım. -Aleyküme selam. -Seni çoh sevdim. Daşın yanlış oturdun. Murad daşında otu, muradın neyse verelim. - Benim muradım bu daşda efendim. -Pekâlâ, dedi. -Bu cevabı yok kelmede bana hiç kimse söyliyemezdi ama dedim ya seni çoh sevirim. Benim bi gızım var Memmet beyim var, Möhbalı hanım var. Bunnar han, bakan, mepus gızlarıdı. Bunnarın

hangisini beğenersen birini de saa verecem. Çünkü çoh sevdim seni. –Hayır efendim. Onnar benim annem bacımdırlar ve ben vergilimin, ilhamlının peşine gelmişem. – Senin ilhamlın kim oğlum? –Gence Şahı'nın bacısı Peri hanım. –Ulan bu ne demek? O benim gelinim, evladım. Bah düğünü başlatdım. Bademoğlu'na söyledim, seni âşık olarak davat etdim ve şimdi de gendim geldim. Bu çalgı onnara çalınır. Üç ay bunnan evvelce onu nişanlamışdım. O benim gelinimdi. Nasıl o senin maşugan olabilir? –Efendim senin gelinise mukadderat tagdiri benim de maşugamdır. Vezir tahammül eliyebilmedi. Elinin tersiyen bunun ağzına bi tokat vurdu. Hökümet erkânı emir verdi. –Getisin âşığı. Gurbanı'yı götürdüler. Yeddi yerde baş eğip sekkizinde el pençe divan, hökümet divanı gurulur. Vezir geçdi bir tarafda sinirli olarak oturdu. Çoh sinirlenmiş ama. Hükümdar dedi ki: -Yavrum, seni çoh sevdik Gurbanı, cemiyetimiz sana âşuk. Bigaç gıta söyle dinnesin cemiyetimiz. Alsın bakalım Gurbanı dertli olarak vezirin tokatı bir taraftan çalgı başlıyır bir taraftan Peri Hanımı görmedi bir taraftan. Bu aşğ bu derd üzerine Gurbanı ne söyler? Vekâleti olarak Âşık Lütfi şerefli dinniyicilerin sağlığına söylesin. (saza girer)

Geldim gurbet eli Gence şehriniiii,

Yaylalardan gar almaya gelmişemmm

Arıyı ahtarıf bey beçesini²⁰⁸

Zambur kimi²⁰⁹ bal almaya gelmişemmm

Ömrüm gelmişemm

Şahım gelmişemm eyyy

Nece eyleereem, gündüzü gece eyleereem

²⁰⁸ Bal arılarını beyini, beçesini (kraliçesini) arayıp

²⁰⁹ Bal arısı gibi

Sen bensiz dolanarsan

Ben sensiz nece eylerem

Gel ömrüm gelll gel gel gel gelll

Hükümdar dedi ki: -Evladım ben dedim ki, bennen gıymetdi bişey isdiyeceksen. Gence'nin neyi meşhurdur, balı. Ne gader götürürsen götü. Tabi bu diyor ki: “Arıyı ahtarif bey beçesini, Zambur kimi bal almaya gelmişem.” Ne kadar bal götürürsen götü. Zannetdi ki, hükümdar annamadı. Gurbanı ikinci gıtasını söyler. –Benden gıymetdi şey iste evladım. Gence'nin balı her tarafda meşhur, dilediğin gadar götü. İkici kıtayı Gurbanı söyler, dertli Gurbanı.

Terg etdim vatanım, ulusum, varım

Dedim gedem görem o nazlı yariii

Menim derdim çohdu yok bafadariim

Hasda tüşdüim nar almağa gelmişemm

Ömrüm gelmişeem

Gülüm gelmişeem eyy

Galıyan²¹⁰ var çehmeğe galıyan varr

Öz başımaa değıleem beni oda galıyan varr

Gel bafali yariim gelll gel gel gel gel iiiyyy

²¹⁰ Nargile

Hükümdar dedi ki: -Yavrum Gence'nin bilirsen narı her tarafda maşhur. Sen en fazla bol olan madeni bol olan şeyleri isdiyirsen. Ne gader isdersen o gader nar götü. Gurbani dedi: -Ulan ne işin, gel kesesini söyle buna. (saza girer)

Sana sığınmışam şahların şahı

Bu aşgın elinnen çekerem ahi

Gurbani'yam budur sözüm kütahi²¹¹

Muhteseri yar almaya gelmişem²¹²

Şahım gelmişem

Ömrüm gelmişem eyy

Gurbani'yam budur sözüm kütahiii

Muhteseri yar almaya gelmişem

Gel ömrüm gelll gel gel gel gelll gelll eyyy

Sen gelene eyy, seni at verim sen gelene

(3A)

Muhteremler Gence Şahı, Gurbani sözünü tamama yetirdikten soura Erep kölesi, Hökmengulu dedi. –Götürün âşık evle yemeğini yesin evleden soura gene gelsin cemiyetimizi dinneteceh. Gurbani'yı götürdükden soura, -Vezir. –Buyur hükümdarım, dedi. Dedi ki: -Vezir sen bu aşığı neden öyle tokatladın, dedi. Dedi: - Af edersen hükümdarım eğer bana söylediği kelmeyi sana söyleseydi ben bir tokat vurdum belki de sen cellât emrini verirdin. –Vezir, ne söyledi ki sana? -Elçi daşına otumuşdu, hükümdarım. Kâtipleri gönderdim ki, belki elçi daşınan murat daşını

²¹¹ *Sözün kıtası*

²¹² *Kısacası yar almaya gelmişim*

bilmezse murat daşında otusun. Ben de onu çoh sevdim muradı neyse verelim. Kâtiplere demiş ki, -Efendim ben okur yazaram. Elçi daşınan murad daşını bilirem. Yalnız benim muradım bu daşdadı. Bu sefer kendim getdim. –Oğlum murat daşında otu. –Efendim benim muradım, dedi, bu daşda. –Peki, Gurbanı, ben seni çoh sevdim. Mademki senin muradın da bu daşdan murad isdiyirsen; benim bir gızım var, Memmedalıbeğim var, Möhbalı Hanım var. Bunnarın hangisini Eziz Hanım var. Hangisini beyenirsen bah bunnarın bi tenesini de saa verecem. Çünkü seni çoh sevdim. –Efendim onnar benim annem ve bacımdırlar. –Pekâlâ, öyleyse oğlum. – Öyleyse ben vergilimin peşine gelmişem. –Senin vergilin kim? –Gence Şah'nın bacısı Peri Hanım. –E oğlum bah bu düğün onnara çalınır. Üç ay bunnan evvelce ben onnarı nişannadım. O benim gelinim. Seni de buraya âşığ olarak davat eledim. Hiç çekinmeden dedi ki: -Senin gelinise benim de vergilim. –Vezir öyle mi? –Evet – Peki vezir, seni beni on sekgiz bin âlemi yohdan var eden kim? –Allah hükümdarım. Çoh güzel. Bu ne diyor, hakgaşığı. Eğer hakiki hakgın âşığıyse eğer buna hak vermişse; benim bacımıymış; hükümdarın bacısı; vezirin geliniymiş bunu hak dinner mi? –Dinnemez. Hakgaşığına ne yapallar? Askılar asallar, imtahamlar tutallar, muammeler tutallar. Eğer bu hakgaşığı olduğu gerçehse zaten buna hak vermiş. Hak insanın başına öyle bir değirmen daşı goyar ki, gahmasına imkan yoh. Hakgın guvvet gudretine gücü yeter mi? Çünkü hükümdarlar hükümdarı odur. Öyleyse şimdi ben buna bir imtaham tutarım. Ben bir imtaham söylüyüm, eğer cemiyed de münasip görürse, siz de kabul edersenizse gelsin Gurbanı. Bu imtahamnarı açarsa demek ki, hakgın aşığıymış. Eğer açmazsa; erkeh işde deligannıdır. Bir hükümdarın da lâig değil ki, bir aşığı hükümet divanında cellât etsin; şiiriyenen, türküsüyenen. Hükümdarlar, hannar, büyük insannar âşıkları; haletle, parayla bunnan yolçu eder ki,

çünkü âşık bütün dünyayı gezir. Sözleri dillerde destan edir. İnsannarın iyiliğini ve methiyesini söyler. Kötülük gördü; kötülük söyler. İyilik gördü iyilik söyler. Bu da geder bizim iyiliklerimizi söyler. Eğer hakgaşığı değilse şehrimizden çıhardır, bigaç guruş da harşlıg verir çeker çeviririz. Bu kadar işlere ne lüzum var. Bütün divan hakemi gabul etdi hükümdarın sözünü. –Öyleyse dinneyin. Kâtipler gelsin yazsın, dedi. İki kâtip hemen galem defterini aldı, hazır oldu. Hükümdarın tutduğu imtahamnarı kâtipler yazır muhteremner. –Benim bacımın ismi ilk dünyaya geliş ismi dedim Nazlı’dır. Anadan dünyaya geldiği zaman ismini Nazlı goyduh. Birez daha büyüüp güzelleşdikden soura ismini değiştik bu sefer Zöhre goyduh. Zöhre yıldızına benzedi. Daha tam on dokkuz yirmi yaşlarına girince Peri goyduh ismini son ismini ki, perilerin güzelliğinde olan Perihan son ismi Peri’dır. Eğer Gurbanı hakgaşığıysa Nazlı, Zöhre, Peri ismini söylesin. Onun bu sinesinin tam ortasında bir ben var. Onu bir Allah bilir, bir annesi bilir, bir de ben çocuk zamanı gucağımda sevdiğim, zaman ben görmüşem o sinesinde. Ordubat buraya üç aylık yoldu. Gurbanı bugün bu saade geder bacımın yüzünü gördüğü yok ki, daha ne insan olduğunu. Onun göysündeki beni söylesin hakgaşığıysa. Perihan, on dört yasemen zilifleri tarıyar, gerdanı açığ töker. Üzerinnen kemer bağlar. Farsça ona kenterkes diyer. Zülüflerin dal gerdanda olduğunu, üzerinnen kemerin kenterkes olduğunu söylesin. Her iki tarafına pirçek goyar. O pirçehleri de goç buynuzu kimi halga yapar böyle. Her iki tarafın pirçehlerinin halka şıklında olduğunu söylesin. Zerde min tene geyiner etlazdan Çerkezi, gollar düğmeli. Farz bilehden düğmeli, umuzdan çarpazlı. Zerden min tene etlazdan Çerkezi geyimini bulsun. Başına iki cuna örter; cunanın birisi gırmızıdır, birisi yaşıldır. Cunanın, başındaki cunanın gırmızı ve yeşil olduğunu söylesin. Gurbanı hakgaşığıysa eğer bunnarı bilerse demek ki, hakgın aşığıdır. Yoh,

bilmezse şehrimizden çihar geder. Münasıp mi beyefendiler? –Münasıp. –Perihan’ı hemen getsin imtaham heyeti olarak kim imtaham heyeti olacahsa o görsün. Bunnarı da vezirin tarafinnan olmasını dilerem, dediler. Vezirin on dokuz yirmi yaşlarında tahsilini bitirmiş ahlaklı, zekâlı Mine Hanım isminde bir güzel gızı varyıdı. Zaten bir oğlu bir gızı varyıdı. Emretdiler, Mine Hanım’ı imtaham heyeti olarak hükümdar tarafinnan tayin edildi. Aynı gızın vaziyetini, elbisesini, geyimini, durumunu, hepsini, tutulan imtahamların hepsini gızın orda gördü geldi, olarak tamam olduğunu söyledi. –Öyleyse getirin Gurbanı’yı. Gurbanı’yı getirdiler hükümet divanına. O zamanın usul ganununu yeddi yerde baş eğip sekgizinde el pençe divan. –Evladım Gurbanı, bilirsen seni çok sevdim. Şimdi söyle cemiyetimiz dinnesin. Söyler Gurbanı bahalım bu aşk üzerine. Burda bir Altüstü makamında söylesin Lütfi Aydın efendiler. (saza girer)

Ayyy balam

Bir nazlı adında, humar canında

Sinede halların siyehlanıdı

Halga halga gıvrım gıvrım,

Çiğyin be çiğyin²¹³

Zöhre ziliplerin burgalanıdı

Ölürem ala göz vay ala göz

Gözleri göğ alayı göz, ayyy balam

Apardı boz at meni,

Sahlasın sayad seni²¹⁴

²¹³ Omuzdan omuza

²¹⁴ Alıp götürdü boz at beni, saklasın avcısı seni

*Baş goyum dizinn üsde,
Çoh yatsam uyat menii
Ölürem ala göz vay ala göz
Gözleri göğ ala göz*

İkinci kıtayı Gurbanı söyler. Ordakiler imtahamı pütün dinnediler tabi muhteremler. Şaşırdılar tabi. (saza girer)

*Ayyy canım
Siyah zilfin ay aman
Dal gerdende kenterkees
Geyif zermin tene etlazi Çerkez
Yeşile müyesser cevahir Gülgez
Bütün astin ucu sirmalanıpdı
Ölürem ala göz, vay ala göz,
Gözleri göğ ala göööz
Ayyy balam
Nece yaareem sızillar gece yaareem
Düşünsen vefasizz yar
Ölürem ela göz vay ala göz
Men sana nece yaram
Ay gadaan alım vay gadaan alım*

Vezir de şaşırđı muhteremler. “Siyah zilfin dal gerdende kenterkes; geyip zermın tene etlazı Çerkez. Yeşile müyesser Cevayi gülgez; Cunasının ucu sırmalanıfđı”. Galdı son Perihan’ın ismi. (saza girer)

Ay yârim

Gurbaniyem kime edem hikâyet

Kim elinnen kime edem şikâyet

Görüm o perimin edem ziyaret

Canım yar yolunda cefalanıfđı

Ölürem ela göz vay ala göz

Gözleri göy ala göz

Ay gadayiın alım

Ayy yârim, ölke sennenn

Gorhuram yol kesennen

Küsdüm daha galmam,

Ayu aman ay göz ala göz

Gederem ölke senen

Bay gadayiın alım ay gadayiın alım

Evet, muhteremler her yerde söz tamama yetip. Hükümdar dedi ki: -Vezir ihtirazın var mı? –Evet var. Gurbanı’yı hapse atın, ben bunnarı gabul etmirem. Götdüler bunu güllü bahçada. Sen bacını, efendime söylüyüm, Gurbanı’ya gösder; saçını bulsun bilmem halını bulsun, bilmem elbisesini geyimini bulsun ben bunnarı gabul etmem. –Olur, bu da gabuldur. Pekâlâ, bu sefer sen imtaham tut. Gurbanı’yı

cellatdar hapsediler muhteremner. Demişdih Celali Vezir umur, gullar bunun elinde, vezir-i sadrazam şah oğlu şah Abbas'dan fermannı hükümdar erkânında, o zaman seksen, şimdiki nasıl millet vekiller meselem beş yüz, dört yüz her neyse o zaman da divan ahg mı seksen dört kişiden, b y kden, handan efendime söylüyüm generaldan, k tipden meydana gelirdi. Sir kâtipleri, divan kâhyaları efendim on iki handan, hükümdarın sağında solunda oturan laleler, vezirler, g zareler, sedrazemler. Haa, bütün divan ahkâmı yarısınan  ohu vezirin kendi ahrabalarıydı. En yakın kardeşinden tut da amcası oğlu, dayısının oğlu bilmem efendime söylüyüm say da say. şah Abbas'dan fermannı h k met divanı bunun tarafını tutur, ordular bunun emrinde Vezir-i Sedrazem şah Abbas'dan fermannı gız da gelini. Hükümdar yalnız galmış. Muhteremler Gurbanı haps olduhdan soura vezirin gızı dedi ki: -Baba şimdi bana müsaade et güllü bahçada  k kıta imtaham tutum getirim. Bunu imtaham heyeti tanımişdılar ya muhteremler Mine Hanımı, vezirin gızını. –Oldu gızım, dedi. –Get. Gurbanı hapis. Vezirin gızı imtaham heyetini cariyelerin yazarlarını aldı yanına iki k tip Perihan'ın mayatına. Perihan güllü bahçede on dört yasemen, zilifler perişan dağılmışdı zilfler yüzüne. Gözyaşlarına yol vermişdi. Sanki bülbüller de gan ağlıyrdı. Sanki meyer şikest olmuş, sanki g ller de ağlıyrdı. Sanki bahçada da bir s n kl k, s k tl h varyıdı. Mine hanım geldi. Tabi ne de olsa bir grali edir, prensesdir muhteremler, baş eğdi buna. –Perihan bilirsen ben imtaham heyetiyem hükümdar tarafınan. Yannız sana  k kıta imtaham tutacam. –Oldu, dedi. Perihan'ın beline bir han al bağladı. –Tut bu han alın desdesinnen, dedi Perihan'a. Perihan han alın desdesinnen tutdu belinde de han al bağlı. Vezirin gızı dedi ki: -Yazın bu kitaba, kâtiplere. Perihan bu han alınan Gurbanı'nın gasdindedir. Eğer Gurbanı hakgaşıysa bunu bilsin. Peri Hanımın güzelliği Yusuf'da, ahlağı Zileyha'dadı.

Güzelliği Yusuf'da, ahlağı Zileyha'da olduğunu bilsin, yazın. Yanağının dört etrafına Perihan'ın, vezirin gızı gendi eliynen hal düzdü, galeminen rehli galeminen. – Perihan'ın yanağının dört etrafının hal olduğunu söylesin. Peri'nin güzelliği Yusuf'da, ahlağı Zileyha'da olduğunu bilsin. Boyunun uzunluğunu belinin inceliğini bilsin. Kâtipler yazır tabi. İki cariyeyi sesledi. Cariyenin birisinin ismi Gamer, birisinininki Güneş, bu gızdarın Gamer, Güneş isminde olduğunu söylesin. Birine mum verdi, birine kirpit. Dedi ki: -Sen üfür söndür Gamer, sen yah Güneş sen de söndür. Gamer mumun yahlıdığı Güneş'in söndürdüğünü bilsin. Güneş, Gamer gızların ismi. Muhteremler iki tene baş bardah getdi, bir bardah su getdi. –Bu suyu bardahda ikisini birbirine devreleyin, suyun bardahta biribirine devr olunmasını bilsin. Bunları yazdı kâtipler, getirdi babasına verdi. –Buyur baba, dedi. –Götür eğer Gurbanı hakgaşığysa bunnarı bilsin bahalım. Vezir bahdı ki, olan gaybı illallah, gayıb Allah'ın zatına mahsusdu. Amennah ve seddah. Bir de gendi galbinde dedi ki: -Olan bu geder işe sen ne meydan verirsen? Bir âşık parçası şu geder işe meydan. Al iki tene cellât vursun boyunu dünyanın gasevetinden sen de kurtul dünya da kurtulsun. O zaman iki cellât sesdedi. Sizin herenize²¹⁵ yüzer altın verecem, gılıçları zehirleyeciniz, dedi. Benden bi saat soura hükümet divanına geleciniz. Ne bahtınız ki, bennen Gence Şahı'nın sesi galabalıhdı, fazlalaşdığı zaman gılışdarınan içeri girer o Ordubat'dan gelen âşığı onların gözünün önünde kafasını hemen vuracınız, parça parça eliyersiniz. –Baş üsde vezirim, dedi. Bunu da gendi galbinde tutdu. Dedi ki: -Eğer Gurbanı hakgaşığysa cellâtların orıya gelmesini de söyler. O zaman geri döndü. Getdi aynı imtaham kağıdını divan kâhyasına verdi. Divan kâhyası sir kâtiplerine verdi. Sir kâtipleri okudu hükümdara verdi. Hükümdar cemiyete söyletdi.

²¹⁵ Her birinize

–Söyleyelim bakalım. –Vezirin gendisi imtaham tutmuş getirmiş. Pekâlâ efendiler, herkes otursun. İmtaham heyeti de oturdu. İmtaham heyeti guruldu oraya otağa. – Getirin Gurbanı’yı. Gurbanı’yı getirdiler. –Yeddi yerde baş eğdi, sekkizinde el pençe divan. –Evladım Gurbanı, bilirsene seni çoh sevirih. Sazına sözüne aşığıh. Seni sevdiğimizden bu kederler senin başına gelir. İşde senin hakgaşığı olduğunu iyice tespit etmey için seni bu zorlu işlere bırakırh. Söyle bi cemiyetimiz dinnesin. Gurbanı bahdı ki, hakkında büyük imtahamlar var. Alsın bakalım şimdi burdaki Türkülerini ne söylüyür. Vekâleti olarak Âşık Lütfi bütün dinniyicilerin sağlığına söylesin. Var olsun Türk orduları. Bunu da bir Dilgam havasında söylesin muhteremler. (saza girer)

Ağa de deyir bele a derdin alım

Ele cellât kimi düşmüş benim gastime

Onun her muyunda yüz bin gan olur cananım iyy

Ahırı seni derde girifdar eylerr aman

Ayy aman ammann ay aman amman

Ay amman aman, amman aman

Bilmey olmaz gabzesinde el olur

Ay gadan alıım

Neden yana pervanam neden yana

Yaman günde yahcı dostlar

Kenar gezer neden yana, aman eyy

Muhteremler bütün generallar, ser-asgerler, sir kâtipleri, divan hannarı hepsi toplu dinniyirler tabi. “Ahırî seni derde girifdar eyler; Bilmey olmaz gabzesinden el olur”. İmtaham tabi bunnarın gözünün önündedi. Gurbanı öyle efkârlanmış ki, ikinci kıtayı söyler. (saza girer)

Ağa da deyir bele a derdin alım

Ele kemal da Zalı zanını belgi yusufun

Âlemi yandırır zerresi hubun cananiim

Boyun uzun, aman ayyy aman Amman

Ayyy aman amman aman ay amman aman

Belin ince mahbubun yanağının

Dört çehresi hal olur bayyy

Gadan aalımm eyyy

Senem senem, seslendi menem menem

Dedim lebin kim emsin,

Dedi ki sen em sen em eyyy

Muhteremler vezir demişdi ki: -Cellâtlar oraya gelmesini de biler tabi da. Söyler üçüncü kıtayı Gurbanı. (saza girer)

Deyir bele a derdini alım

Ele ulu divanında ey söylenir adım

Bir yana çatmıyor feryadım dadım

Cananiim

Su yerine, aman ayy aman ay amman
Ay amman aman ay amman aman
Gan içirir cellâtın elindeki gılıçları dal olur
Bay bay gadannn alım eyy
Harayımnan²¹⁶, su gelir harayımnan
Günde bir kerpiş düşer, ömrümün sarayınnan

Çoh efkârlandı sonunda son kıtasını cellâtlara garğış edir muhteremler. Vezir şaşkırdıları. Peki, gızın dediğini ya gendi dediğini vurdu.

Ulu divanında söylenir adım
Bir yana çatmıyor feryadı dadım
Su yerine gan içirir cellâdın elindeki gılıçları dal olur.

(saza girer)

Eyyy Gameri ne yandırır en Güneşi ne yaharr
Oynaşar gatresi ummana ahar oananiim²¹⁷
Her kim Gurbani 'ya , amman ay aman amman
Ay aman ay amman ay aman ay amman aman
Deymi kem bahar onun ömrüne de tez ferman olur
Gel gel a başına men durum men dolanım
Sona ey men dolanım eyyy, ağa men dolanım eyyy

²¹⁶ Feryadımdan

²¹⁷ Ayı ne yandırır, güneşi ne yakar? Oynaşayarak damlaları Umman denizine akar.

Çen gele duman gede çen gele eeyy

Yazıh bu garip canımm gör ne düşdün çengele

Ey bay ayy gadan alım eyyy

Evet muhteremler her yerde söz tamama yetip. Vezirin gendi yazıp getirdiği imtahama hükümdar dedi ki: -Peki vezir gine itirazın galdı mı? Ben bacımı götürüp gösdermişdim, şimdi ne diyersen? Vezir dedi ki: Gence şahı, ya senin neslin yaşar ya benim. Benim gelinimi bir aşık parçasına mı lâyh görürsen sen. Darağacı gurulsun, Gurbanı darağacına, dedi. -Cellâtdar götürün bunu şimdilik hapse, dedi. Gurbanı darağacına hazırlansın. Gurbanı'yı hapsediler tabi. Vezirin gızı imtaham heyetiymiş tabi, geldi babasının yanına. -Babacım seni ne geder sevirim bilirsen tabi. -Tabi ki. -Bu dava hepimizin davası bu ama bu dava hahlı hahsız hakga uymak lazım. Bunun bu durumda hakiki hakgaşığı olduğu tasdik oldu. Şah oğlu Şah Abbas sana ferman verdi, hahsız yere adam asdır, hahsız yere efendime söylüyüm adam öldür, demedi. Bu ganun seni de dünya mahkemelerine yol eder, seni de cezalandırır. Şah oğlu Şah Abbas, böyle olmaz ama yalnız bunun bir çaresi var, bir golayı var. Tabi bu kız benim de gelinimdi. Ben senin gızınam. -Nedir gızım golayı? Golayı bu; kâtiplere biraz para verecen. Bu oğlanı de gırh gün güllü bahçada Perihan'ınan mana verecen. Ben bütün tuttuğum imtahamları kendi defterime yazacam. Kâtipler de Gurbanı'nın söylediği ve imtahamlara cevap verdiği kelimeleri yazacah. O zaman kâtiplere para verdin mi onun bütün imtahamlarını yanlış yazacahlar. Sen o zaman bunun bir yalanı hakgaşığı olduğu için, ben hakgaşıklarını severim hakga inancım var. İmtaham heyeti huzurunda bunu imtahama davat etdim sadece efsanevinin delinin biri, hiçbir hakgaşığında buyurun imtahamları, kelimeleri hiçbir hakğı olmadığı için tekrar

gendisine ısrar etdim. Sözlerinde ısrarına devam etdi, o zaman da cellât etdim. Ganun pençesinde bir tutanağ olur, kendini kurtarırsan, dedi. Vezirin mantığı kabul etdi. – Oldu, dedi. Emir verdi, kâtipler geldi. Evet, bunların heresine iki kese altın verdi. – Gurbanı'nın bütün türkülerini, şiirlerini yanlış yazacaksınız. O zaman sizi vezir yapacam, ser-asker yapacam, divan kâhyası yapacam, memuriyetdinizden başka da iki kese altın şimdi verirem, o zaman Gurbanı cellât olduhdan soura da bu işi bacardığdan soura iki kese altında o zaman verecem. – Oldu efendim. –Tamam. Mine Hanım, vezirin gızı yani güllü bahçıya. Gurbanı'nın imtahamlarımı yazacaklar. İlk...

(3-B)

Vezirin gızı gine dedi ki: -Perihan sana imtahan tutacam kendi ellerimle. Kâtiplere dedi yazın. Perihan gendi eliyle bir elma bağı yetiştirmişdi, yedi seniye. İsmi Perihan bağları. Gurbanı hakgaşığıya Perihan'ın gendi elmalı bağında olduğunu söylesin. İkinci Perihan'ı tam gapı istigametinde getdi elma ağacının arhasına tihdi. Gurbanı gapiye gelince gapının ağzına bağa girecek zaman Peri'nin tam karşısında olduğunu söylesin hakgaşığıya. Avşar isminde bir kuşun yuvasını getdi perinin goynuna goydu. Avşar kuşunun yuvasının Peri'nin goynunda olduğunu söylesin. Otuz dokuz cariyeye hepsine erkek kıyafeti geyindirdi. Cariyelerin hepsinin oğlan elbiseside olduğunu söylesin haggasığıya. Kâtipler bunları yazdı. Gurbanı da geldi. Gapiyi örttüler. Haydı Gurbanı bir âşık da söyle cemiyetimiz dinlesin. Vekâlet olarak Âşık Lütfi söylesin cemiyetinin sağlığına bir Süsenberi havasında muhteremler bunu da. (saza girer)

*Perinin bağına zöhrem ayiii vardır
Ölem ay elmanın bağına iys geldi²¹⁸
İstedim almasın derem deyişirem!
Gördüm o istediğim yarı reyis geldi iiiyy
Ay gadını alım, belalii yarım iiiyyyy*

İkinci kıtayı Gurbanı söyler muhteremler. (saza girer)

*Güzeller güzeli güzellerin hası
Gamlasın gönlüm gubarı, pası
Peri'nin goynunda Avşar yuvası
Oğlan paltarında düzüler üz gelin
Ay gadaaan alım, ay yaaariim*

Son kıtasını söyler muhteremler. (saza girer)

*Gurbaniyem men de hezar eylediim
Bahdım güzellere nazar eylediim
Yeddisin yâriyle bazar eyledimm
Yanıldı hesabın düz rasgeldi
Ay gadan alım, gadanı senin*

²¹⁸ Elma bağının kokusu geldi

Evet, muhteremler burda da söz tamama yetdi. Vezirin gızı dedi: -Kâtipler. – Buyur. –Ayrı yazın, dedi. Gurbanı dedi ki: -Hanım neden ayrı yazsın? Sen dedin ki, “Bahdım güzellere nazar eyledim; yeddisin yâriyle bazar eyledim. Yanıldı hesabı düz rasgeldi”. Yani kızlar otuz dokguzdu. Düz demek çift rasgeldi demekdi. –Hanım özür diliyirem. Hele gir bah dedi. Girdi bahdı ki, muhteremler, gırh dene cariyedi tabi, otuz dokguzunu bahçiye getirmiş bunların içinden bir tene cariyeyi de saray bekçisi goymuş orda. Bu da olan ben deri goftarı miyim bütün cariyeler, kızlar gedir bunların hepsini yapan Ağca gız diye sarayı bırahdı bu da güllü bahceye arka gapıdan girmesin. Efendim öyniyin arasına bir hokgalıh daş goyuf hanımı, Ağca gız yanı, baş cariyeyi arhadan vurmağ istiyirdi. Ağca gız annadı. Artıh Gomğının boynuna sarıldı. Artıh bunu sevdi ohşadı. Barın başınnan da tutdurdu. Gurbanı o zaman dedi: “Gurbanı’yam men de hezar eyledim; Bahdım güzellere nazar eyledim. Yeddisi yar ile bazar eyledim; Yanıldı hesabı düz rast geldi.” Yani sen otuz dokguz idi çift oldu şimdi gırh rasgeldi demeh istedim. Vezirin gızı girdi kızları görünce hakigaten doğru oldu. Onan soura ikinciye imtahamlarına gene yeniden başladılar muhteremler. Dedi ki, üç ay yaz ayları geçif mi güz mevsimleridi. Almanın tam yerişif daha putahdan tökülecek zamandır. Yani mesdolur bayılır düşür kendinnen. Gurbanı hakgaşığıysa bunu bilsin. Bir oduya almayınan narı başdan başa düzdü. Almayınan narın bir odaya düzülüğünü söylesin. Bir elma verdi bir tek cariyenin eline. Otuz dokguz gızı oturtdu. Bir tek birisine bir elma verdi. Otuz dokguzunuz da bu elmayı elden ele gezdirin, dedi. Eğer Gurbanı hakgaşığıysa elmanın elden ele gezdiğini söylesin. Gapyı örtüdü, imtahamlar yazıldı, kâtipler yazdı. Gurbanı birgaş kıta söyle cemiyetimiz dinnesin. Muhteremner şimdi söyler Gurbanı. Yazsın kâtipler.

Âşık Lütü şerefi cemiyetinin sağlığına bir Güzelleme makamında söylesin. (saza girer)

Ağa gel eyy ay aman
Üç aydan geçip payiz²¹⁹ olanda
Mest olar mı tanesini işmez alma
Garadan goy ince beller tiğ değilsen
Versene hey sine gardan gan almadan
Almadan derdin alım boy boyy
Versene hey sine gardan alma

İkinci kıtasını Gurbanı söyler muhteremler (saza girer)

Ağa gel eyyy ay aman
Seni helg eylemiş cerihli cebbar²²⁰
İsmi kitabında beni kildi eyy
Kendi bir hirdadı denesi günde²²¹
Düzülmüş oyy daneleriden alma
Den alma der den den alma derdin alım boy boyy
Düzülmüş oyy daneleriden alma

Son kıtasını Gurbanı söyler muhteremler. (saza girer)

²¹⁹ *Sonbahar*

²²⁰ *Seni tanrı yaratmış*

²²¹ *Kendisi ufacak çekirdeği, tanesi büyük*

Ağa gel eyy ay aman

Gurbani'nin canını nece üzersen?

Bu canım cefaya nece dözersen?

Âdetindir elden ele gezersen

Âdetindir elden ele gezersen

Yohdu sana goruh gadan almaydan

Dan alma derdin alım derdin alım boy boyy

Yohdu sana goruh gadan alım alma

Evet, möhteremler burda da söz tamam olduhdan soura vezirin gızı dedi:

Gızlar. –Buyur. Dedi gedin bir gasapdan bir goyun cemdeğini bütün getirin., dedi. Goyun cemdeği bütün geldi. Cariyelerin bir tahımına dedi ki, bir tahımınız et doğrayın elmas piçahları verdi. Bir tahımınız bağdan meze topluyup getdi. Meze tutun. Gurbani hakgaşığıysa etin doğranıp mezenin tutulduğunu söylesin. Muhteremner Fars geniye engel diyer. Bu arka genihlerin ikisi baş başa çarptı. Gurbani hakgaşığıysa bu iki engelin birbirine çapıldığını söylesin. Peri Hanımın gendi köşkü sarayında gendi odasında yaptığı bu işleri, bu iş gendi odasında Peri'nin, Peri Hanım gendi köşkü ve gendi odasında olduğunu söylesin. Cariyeleri oturtdu Peri Hanım'ı sâgi yaptı, sâgi yani garson; hizmetçi. Cariyelere sâgi olup sâgi dağıtdığını söylesin Gurbani hakgaşığıysa. Evet, muhteremler bu dediklerini bütün kâtipler yazdı. Haa sâgi masası içki, efendime söylüyüm masasının Perihan'ın odasında goyduğunu söylesin. –Kâtipler yazdınız mı? –Evet hanım. Getirin Gurbaniyi bahalım. Gurbaniyi getirdiler. Bahalım beçâre Gurbani, bunnarı nasıl

açacak? Söylesin Âşığ Lütfi vekâleti olarak Merdanoğlu havasında dinniyicilerin sağlığına. (saza girer)

Ay var mı meni kimi bir garip ölüm

İşte buyy o tay ümme sagilim!

Çalığımı²²² bir birine çalıcı

Gannar oynar ocağında sâginin

Ay gadan alım, elli günnü bahdavar²²³

Bay gadan alım, ey eller ölürem eyy

Vezirin gızı dedi: -Hanım, Ağca gız. –Buyur. –Söyle kâtipe ayrı yazsın.

Gurbanı dedi: -Hanım niye? Dedi sen dedin ki: “Çalığımı birbirine çalıcı”. Çalığ Fars piçağa diyer. “Gannar oynar ocağında sâginin”. Onnan da bizim ocahda gan işi yoh ki? –Hanım özür diliyirem hele gir içeri bah. Girdi ki, cariyeye kızların bir tahımı meze topluyip meze tutur. Bir tahımı da elmas piçahlarınan eti doğrarken bir iki tanesi barmağını kesmiş. Et gan ile garişmiş birbirine. O zaman haa Gurbanı ne dedi? “Gannar oynar ocağında sâginin”. Hanım bahdı ki, doğrudur. Dışarı çıldı. Gurbanı ikinci kıtasını söyler muhteremler. (saza girer)

Aman ay aman zalım ay aman ay aman aman

İki engel birbirine çatıldı

Çeşmim yaşı deryalara gatıldı

Dorğam dorğam oldı, aman ay aman

²²² Bıçak

²²³ Mutlu mesut insan, halk arasında sevilen

Zalim ay aman ay aman aman, meze tutuldu

Gara bağrım pıçağında sâginin ay gadan alım

-Kâtip. –Buyur. –Ayrı yaz bunu. –Niye? Sen dedin ki, “Gara bağrım pıçağında sâginin”. Yani sâginin pıçağı benim gara bağrımına değsin, demey istedim. Sâgıda bişey yok ki. –Hanım dur bah hele. O cariyeler ki, elini kesdirmişdi muhteremler, ağladılar. Anım da vay nazik evlatlar ne var bunda, az pıçah biraz kesmiş deyince, elmas pıçağı alınca baş parmağını öyle derinden kesdi ki, iki ipeh mendil sardılar. Gan bunnan dışarıya çıhdı. Haa o zaman Gurbanı yani dedi ki, keşge Peri’nin başbarmağına değen pıçağ benim gara bağrımına değse.

İki engel birbirine çatıldı.

Çeşmim yaşı deryalara gatıldı.

Dorđam dorđam oldu meze tutuldu.

Gara bağrım pıçağında sâginin.

Yani perinin başparmağına değen pıçağ keşge benim gara bağrımına değseydi. O zaman Türkünün üçüncü kitasını tamam etmeden bayıldı muhteremler. Gurbanı bayıldı. Oggeder aşıklandı ki, vezirin gızı ne imkan etdise bunu ayıldamadı. Hemen babasına bir mehtup yazdı. Baba Gurbanı’ye bu geder imtaham tutdum türkünün ikisini dedi üçüncünde şimdi bayıldı ayılmasına imkân yoh. Celali Vezir emir verdi. Eyvah gelir bi tahım vezirler, seraskerler, sadrazamlar bitene de güzel hoca aldılar muhteremler. Geldiler güllü bahçiyeye, sandalyalar goyuldu herkes sırasına geçip otdu goltuhlarına sandalyasına efendim yerine. Vezirin ne kadar sesledi, bağırır çağırır

ayılmır. N'olacax hoca bu, dedi. Hoca akıllı hoca. Hoca eğer dese ki, bu bir ezan sesine oyanır. Hag ilhamlıları, hag vergileri ezan sedasına oyanır muhteremler. Hoca öyle demedi. Dedi ki, efendim doğruyu söylesem acaba sizin gazzabınızdan gorhuram. –Hoca yoh söyle doğruyu, dedi. Dedi ki, bu ilhamlı âşıgdır. Bunun sevgilisi gelip elini eline alacah, gafasını da göğsüne alacah. Onun gohusunu almadan ayılmasına imkân yoh. E ne geder yatar? Bu dedi ki, üç saat beş saat mesela diyeceğine dedi üç gün de yatar belli olmaz. Vezir deli oldu. Başga yeri yurdu yoh mu hayatda fazla? Yoh başga heş yeri yurdu yoh. Mejbur galdı. Allah sennen razı olsun ay bele güzel hoca. Muhteremler mejbur galdı. Gelsin baxalım Perihanım dedi. Celali Vezir'in emri üzerine yeddi gat İran gumaşına belend olan Perihan o geder ağlamış gözyaşları al yanahlarında iz burahmış. Perihan içeri girende yeddiden yetmişe geder gözler çevrildi bu tarafa. Sanki buludun altında on dört vermiş bir ay doğdu. Yeridihçe yer minnet ederdı bu hanım bi daha bassın ayağın üzerime. Hökm-ü Süleyman mı, Yusufu Ken'an mı, huri-yi gılman mı dertlere deva mı, bir melek sima mı? Muhteremler geldi vezirin emriyle. Tabi gelini yani, Celali Vezir'in emriyle Gurbanı'nın gafasını dizine goydu e elini de eline aldı. Usuldan tekrar yere goydu, getdi. O zaman hakikaten de Gurbanı gözlerini aşdı ki, bütün divan ahkâmı etrafında. Celali Vezir, bütün vezirler, sadrazamlar, hannar o zaman vezirin gızı dedi ki: -Eğer Gurbanı hakgaşığıysa Gurbanı'nın eli elinde olduğunu da söylesin başı da dizinde olduğunu söylesin. Söyler Gurbanı son kıtasını da muhteremler. (saza girer)

Yar aman aman amannn eyyy aman amamm eyy

Göğde bulud oynar arş-ı feleh de

Gözüm galdı şahlar şahı melehde eyyy

Bir elim elinde, eyyy a balam, dilim direhde

Başım gördüm gucağında sagının

Ay aman ay aman ay aman aman

Azizim güle naz, bülbül eyler güle naz

Felek gene gaydadır ağılıyan çoh gülen az

Aman aman aman aman ay dad

Evet muhteremler.

Göğde bulud oynar arş-ı felehde

Gözüm galdı şahlar şahı melehde

Bir elim elinde, dilim direhde

Başım gördüm gucağında sagının.

Son kitasını Gurbani söyler. Vezir-i sadrazam Celali Vezirler bütün

Ser-askerler dinner. (saza girer)

Yar aman amannn Gurbani 'yem

Gurbani 'yem müselliye varınca

Canım çıhdı yarın gönlün alınca eyy

Geceler yanaram, ay aman ay aman

Ay aman ay aman, ta süph olunca

Çeşmim yaşı çirağında sâginin.

Aman aman amann aman amannn

Azizim nergizler, balam oy nergizler

Esnemiş maya²²⁴ gördüm goynunda ner²²⁵ gizler

Esnemiş maya gördüm goynunda ner gizler

Aman aman aamann amannn

Evet muhteremler;

Gurbaniyem müselliye varınca

Canım çıhdı yarın gönlün alınca

Geceler yanaram ta sübh olunca

Çeşmim yaşı çırağında sâginin

Her yerde söz tamama yetip. Celali Vezir. Hemen gız dedi ki: -Baba daha gedin bunu kaç defa böyle bayılıp ayıldacam. Sen merağ etme daha yeni imtahamlar başladı daha. Celali Vezir, vezir-i sadrazamlar, ser-askerler tekrar olarak hükümet divanına döndüler. Gurbani güllü bahçıya. Vezirin gızı ara bele sükütdi tabi. Dedi ki: -Gızlar. –Buyur. Dedi Gurbani'nın tam haggasığı hakiki hakgın âşığı olduğuna inandım kanaat etdim. Gerçehden hakgın aşığıdır. Her ne kadar benim gardeşim bu gızınan nişanlandısı amma hag Gurbani'nındı Allah'ın hakgı böyledir. Yannız işde âdet yerini bulsun. Mejbür babamın efendim söylüyüm emri, hükümet divanının emri, bu teşkilata tüşdüm Gurbani'ya hagsız yapığımı ben de bilirem amma Allah affetsin. Yannız son imtahamımı burda tutacağam eğer Gurbani bunları da açarsa bizzat gendi elimle Peri Hanım'ınan kendim görüşdürecem, söz verirem. Tabi Perihanım güllü bahçasındadı. Perihan'ı galdıracam gedip Gurbani'yı davet edecek. Eğer Gurbani Peri Hanım'ınan geldiyse söylediklerinin hepsi de yalanymış. Eğer bu sefer de gelmediyse söz verirem Gurbani'yı Peri Hanım'ınan gendim görüşdürecem.

²²⁴ *Dişi kurt*

²²⁵ *Erkek kurt*

Hakigaten de geldi Perihan'ın yanına. Perihan her ne geder de benim gelinimsen bizzat ben imtaham heyetiye ama sizin hakgaşığı olduğunuzu gerçek hakkın aşığı olduğunuza inandım. Bizzat şimdi ben de birez rahatsızam gedirem istirahata çekildim kendi sarayıma çekilecem. Sen de get Gurbani güllü bahçadadı. Get Gurbani'yı getir. Bu gece söhbet edin bizzat ben izin verirem imtaham heyeti olarak kimse sana garışabilmez. Mine Hanım döndü cariyelerini aldı getdi Gurbani'nın oturduğu bahçanın arkasındaki ağaşların arhasına sahlandı. Perihan gendisi verdi beden-nema aynasının garşısına yeddi gat elbiseyken kendisine bir naz-ı gamze verdi ki, gel beni gör, derdimden öl. Hükm-ü Süleyman mı, Yusuf-i Kenan mı, huri-yi gılman mı, dertlere deva mı bir melek sima mı? Yeriende yer minnet çekerdi bu hanım bidaha bassın benim üzerime. Buludun altından on dört...

(4-A)

Kehlih kimi hareket etdi güllü bahçaya doğru. Geldi güllü bahçiya. Gurbani bahdı ki, gapıyı aşdı böyle Gurbani öyle efkârlıdı ki, hiç dünyadan haberi yohdu. Tabi vezirin gızı, kâtipler imtaham heyeti gırh dene cariyeye Gurbani'nın oturduğu çeşmenin arhasında orda bekliyiller aceba Gurbani Peri Hanım'ınan gedecek mi gedmiyecek mi? Eğer gederse bütün söylediği emehler de boşa geçdi. Yoh getmezse tamam son gararı gız söz vermişdi artıh ikisini birbirine gavuşturacah. O zaman Peri Hanım Gurbani'ye böyle bir bahdı ki, dağılmış Gurbani, elin yüzüne goymuş, sazını çekermiş yanına mermer havuzun başında o vaziyet galmış. On dört yasemen ziflin ikisini çihartdı beyaz sinenin üzerine aldı saz taklidi. Muhteremner sine beyaz, zilif siyah (mini gaytanı!) saran timsali aldı bakalım. Burda Gurbaniyi nasıl davat edir?

Vekâleti olarak âşık Lütfi şerefli cemiyetinin sağlığına bir İran koç damağında
söylesin. (saza girer)

Ne yatırsan esmer oğlan
Di, gel goynuma goynuma
Her ne gelse şart gardaşdan
O da boynuma boynuma
Oğlan boynuma boynuma
Her ne gelse şart gardaşdan
Alım gadan senin gadan
Vefadarım senin gadan
O da boynuma boynuma
Di, gel goynuma goynuma

Gurbanı gafasını kaldırdı ki, ne kaldırsın sanki kavran (ıray!9 yıldızı kimi
Allah'ın dağında doğdun be zalım oğlu gızı. Peri Hanım bahdı ki, heç bişeyden
heberi yohdu Peri'nin. İmtahannan heberi yoh. Gurbanı bildi imtaham olduğunu.
Çünkü biri söylemişdi yetmiş bin kelme hakkında beyan olacah. Söyler Gurbanı
bunu muhteremler. (saza girer)

Canım Peri, gözüm Peri
Canım Peri, yârim Peri
Get canım gelebilmenem
Sana gurban canım Peri

*Sana gurban canım Peri,
Get canım gelebilmenem
Sana gurban canım Peri,
Get canım gelebilmenem
Alım gadan senin gadan,
Ala gözlü senin gadan.*

Perihan, ulan ben bu adama ne yaptım acaba? Ben neydedim şimdiiyene geder? Benim suçum günahım ne ki acaba? Bana bu gasdı yapır. Ele bilir ki, gasd yapır amma bilmir ki, imtaham heyeti orda oturup. Evet, muhteremler bu da ilhamlı ama buna piri yetmiş bin kelme böyle bir şeyler söylemedi çünkü. (saza girer)

*Ne dedim ki? Neden küsdün?
Ne dedim ki? Neden küsdün?
Aceb nedir bana kasdin?
Sevgülü yarımsan dosdum
Sevgülü yarımsan dosdum
Dur gel goynuma goynuma,
Di, gel goynuma goynuma
Her ne gelse şart gardaşdan
O da boynuma boynuma
Oğlan boynuma boynuma,
Vallah boynuma boynuma
Di, gel goynuma goynuma*

Gurbanı bahdı ki, gafadan atır muhteremner. Söyler ikinci kıtayı Gurbanı:

(saza girer)

Badeyi veren Alidi,

Madeni gelfelidi!

Bu bir erenler yoludu,

Get Perim gelebilmenem

Bu bir erenler yoludu,

Get yarım gelebilmenem

Get yarım gelebilmenem

Alım gadan senin gadan,

Ela gözlü senin gadan

Ela gözlüm yârim gadan,

Get Peri'm gelebilmenem

Son kıtasın Peri Hanım söyler. Çoh efkârlandı hem de ağlar. Men de yaptım

ki buna? (saza girer)

Bülbüller geşt eyler bağı,

Sinem vurdun sen dağı

Bülbüller geşt eyler bağı,

Sinem vurdun sen dağı

Perinin çeşm-i çirağı

Di, gel goynuma goynma
Oğlan goynuma goynuma
Her ne gelse şart gardaşdan
O da boynuma boynuma
O da boynuma boynuma
Her ne gelse şart gardaşdan
O da boynuma boynuma
Oğlan boynuma boynuma

Son kıtayı Gurbanı söyler muhteremler. Bahdı ki annamadı. Son kıtasını
Gurbanı söyler. Gurbanı çoh aşglandı muhteremler. Son kıtasını söyler Gurbanı.
(saza girer)

Özün gördün erenleri eyyy
Özün gördün erenleri,
Bize bade verenleri
Gurbanı'nın nadan yâri,
Gurbanı'nın nadan yâri
Get Peri'm gelebilmenem
Gurbanı'nın nadan yâri
Alım gadan senin gadan
Ela gözlü senin gadan,
Get Peri'im gelebilmenem
Get yârim gelebilmenem

*Ela gözlüm senin yârim,
Vefadarım senin gadan
Ela gözlüm senin gadan,
Get Peri'm gelebilmenem
Alım gadan senin gadan,
Get yârim gelebilmenem
Get yârim gelebilmenem eyyy
Yareb yareeb,
Harab olasan zamane seni
Ay zamane seni,
Goymadın gonusam yârimle
Deyem gülem eyyyyy
Deyem gülem gonusam birce öz yârimle
Goyanda mezare beni,
Beş gedem kenare durun
Göyyyyün ne yıhdi
O güne decen! Menim mezarimle
Ölürem ayy dada ayy daadi bidaaad*

Evet, muhteremler her yerde söz tamama yetip “Özün gördün erenleri, bize bade verenleri; Gurbani'nın nadan yâri, get Peri gelebilmenem” deyince vezirin gızı, imtaham heyeti şapalah çaldı arhadan çıhdi. Perihan gafasını galdırdı ki, ohoo bütün imtaham heyeti bahçada demek ki, burda büyük imtaham varyımiş, vezirin gızı beni gandırdı. Vezirin gızına ne kadar kızdı bişeyler söyledi ama fayda vermedi. Hanım

ben burda gezinti için gelmişdim burıya biz gezirdih burda sizden heberimiz yoh. Siz gedin. Ben gene söyledim dedi. Fayda verir mi? Peri Hanım çoh mütessir vaziyetde döndü Gurbanı'dan geriye, geldi köşkü sarayına. Gızlar, buyur. Gurbanı nasıl olsa bugün muhakgah saraya gelecek dedi. Ben gendi odama çıhıram sakın uyumayın gecenin hangi saati olursa olsun Gurbanı muhakgah gelecek, yatmayın. –Baş üste hanım. Gendi odasına çıhdı somyalı garoylanın üzerine uzandı. On dört yasemen ziliflerin yarısı sağ gola, yarısı sol gola bölündü. Bu gaflet, bu derin, bu vezirin yaptığı efendim bu kötülöhlere, bu aldatmıya o geder canı sıhıldı, o vaziyet garolyasında yuhuya tüşdü. Dumur-dumur terk etdi yazık. Biz gulluğunuza kimnen heber verelim muhteremler? –Gurbanı'dan. Gurbanı dedi ki, ulan ölümün o terefine bir köy, kaza, kasaba var mı? Yani bunun sonu daha nedi yani? Öürsem de ölürem artıh. Bunu ki, bu geder küsdürdüm şimdi de gedip bunun gölünü alacam ne olur olsun. İsterse benim son günüm olsun. İlla ısrar. Dedim ya ölümün o terefine ne köy var ne gaza ne de gasaba. Gahdı müddet çoh geşti. Bahdı hiç kimse gelmedi sazın atdı bele köşkü sarayına. Cariyeler zaten behliyirdi hanımdan tenbehlidi. O saat Gurbanı'yı aldılar içeri. Peri Hanım'ın odasına, içeri girdi bahdı ki, somyalı karolyasının üzerine uzanıp ziliflerinin yarısı bölünüp sağ goluna, yarısı sol goluna. Sine beyaz Sefalan'ın garına benzer. Kervan aray! Yıldızısan doğmuşsan Allah'ın dağında. Dumur dumur ter töhmüş. Ahlı başınnan tegayil oldu. Ah al sazı bahalım bunu böyle seslenip bağırmağ çağırmağla gelmez, incitmeye gelmez. Ufahtan saz sedasıyla uyat bahalım sevgilini. Bahalım Gurbanı burda ne söyler. Vekâleti olarak Âşığ Lütfi şereflı cemiyetinin sağığına söylesin. (saza girer)

Ay durum başıina dolanım,

Aşınasından küsen dilber
Ay aman amman ay aman
Amman ay aman amman
Üzüm goyım üzün üsde
Sen dillen ne men dilber
Ay aman amman ay aman
Amman, ay ala gözlüm
Ne sen dillen ne men dilbeeer

Perihan ayımadı muhteremner. İkinci kıtayı Gurbanı söyler. (saza girer)

Mime değsiin zeberceddim,
Ne desen cana minnetdi
Ay aman amman ay aman
Amman ay ala gözlüm
Ne dersen cana minnetdi,
Söyle gözyaaş! Bu halvetdi
Di, dur alım buse dilber,
Ay aman amman ay ala gözlüm
Ay gızıl gül, di dur alım buse dilber iyyy

Muhteremler Perihan da uyandı. Gurbanı'yi gördü tabi güzellerin cilve nazı çoh olur. Bahdı ki, uyandı mı? Şimdiki, sonki yâri naz-ü cilvedi. Üçüncü kıtasını Gurbanı söyler. (saza girer)

*Gurbani'nın üzüne değdi,
Naz-i gamzen belin eğdi
Ay aman amman ay aman
Amman alım gadaaan
Ne dedim hetirine değdi,
O sen dilber bu men dilber
Ay aman amman ay aman
Amman ala gözüm
O sen dilber, bu men dilber eyyy*

Evet, muhteremler her iki sevgili birbirine sarmaş-dolaş oldu. Perihan aşdı gulaş kollarını aldı Gurbani'yi göğsüne. Sandal sala, yeşilbaş sona guru göle, ac arı çiçeğe, deve gangala, Garapapah hengele, İrigöz pambuğa, efendim Gağızman pesdile, Posok kartola, Şöre lavaşa, Kürt çelih çombağına sarılan kimi sarıldılar. Canab-ı Allah cümle hasretleri birbirine gavuşdursun. Ama biz gelelim kimlere? İmtaham heyeti gene meydandadı. Vezirin gızı hakikaten sabaha geder gelmedi. Gurbani'nın getdiğin de bildi. Kimsiyi de bırahmadı. Kâtiplere de müsaade etdi yatmasına. Açıldı sabah. Hayırlı sabahlar cümlemizin günü açıla. Kâtipler Celali Vezir para sözü vermişdi. Herenize şu kadar para verecem. Son zamandır Gurbani'nın üç kese altın verdiler. Bayıldığı zaman Gurbani'nın başına Celali Vezir'i geldiği zaman tekrar kâtiplere para verdi. Kâtipler galbini çevirmişdiler. Gurbani âlem-i rüyada piri geldi gözünün önüne eyyy Gurbani hiç merağ etme. Nerde darda galsan çağır ağanı. Hazır nazirem. Kâtipler gönlünü birez çevirdi. Üç kıta Türkü

söyledi ona. Açıldı sabah, hayırlı sabahlar. Cümlemizin üzüne nurla açılınsın. Gine divan ahkâmı geldi. Muhteremler o zaman kâtipler bunu imtaham heyeti götürü. Vezirin gızı, birkaçı imtahamları tutur. Bir tabut getirdiler. Tabutun üzerine bir kötük goydular. Kötüğü bir ağa tüttüler. Ağda tabutun gezmesini, kötüyün ağa bükülü olduğunu, iki tenesi de tabutda gezdiğini bilsin. Gurbanı hakgaşığysa bunu bilsin, dedi. Vezirin gızı tutdu tabi imtahamı. Peri Hanım o gün oggeder Gurbanı'dan ayrıldı. Efkârliydi ki, gene imtaham heyeti başlıyanda n'olacah. Bu ömrümüzün sonu böyle mi geçecek artıh diye, gamgin olup ağliyirdi bahçede. Cariyeleri başınnan dağıtmışdı. Hiç kimseyi bırakmamışdı. Güller açmış, reyha vermiş, bülbüller gülün aşgına öter, mermer havuzların ahma sedaları, yeşillik her tarafdand heyey etrafa ziya vermiş, çiçehler etrafa ziya vermiş, bülbüller dertli dertli öter. Peri Hanım öyle efkârlanmış ki, gözlerine yol vermiş. Muhteremler Peri Hanım'ın gamgin oluf ağliyip bağda dolandığını bilsin Gurbanı, dedi. Gurbanı'ye ki, imtaham tutdun Türkünün ikincisini dedi, üçüncüsünde niçin bayıldı ondan mene heber lazım. Vezirin gızı bu imtahamda kâtiplere dedi ki, gedin Gurbanı'yı alın gelin. Kâtipler gelip Gurbanı'yı götüründe o zaman dedi ki, -Kâtipler. -Buyur Gurbanı. -Olur, mu, sineme burda üç kıta Türkü geldi diyebilir miyem? -Tabi ki söylersin. Alsın bahalım kâtipler ki, parayı aldı. Paranın ocağı batmasın. Para, para gönülleri ne yapmaz ki. Kâtiplerin gönlü çevrilip parayı görünce, altını görünce bunun defterine galem gatmag istediler. Gurbanı burda üç kıta kâtiplere yolda söyliyir. Söylesin Gurbanı bir Divan-i hümmam magamında Âşığ Lütfi şerefi cemiyeti sağlığına söylesin. (saza girer)

Eheyy kâtiplerin başı, mürüvvet kâni,

Mürüvvet kâni

Sözlerim gerçekdi deyim bir de yaz
Ey vah eyyy, oy divana gönlüm
Bir ohu, bir dinne eyle mülhaza,
Ömrüm mülhaza, canım mülhaza eyyy
Çohdu derdim, dermanını bir de yaz
Ey vah eyy, oy divana gönlüüüm
Azizim halı solmaz,
Gülü solsa halı solmaz
Ne belalı oldum,
Dert menden halıs olmaz

Kâtipler o geder müteessir oldu ki, Gurbanı senin ağana da gurban, sana da.
Beyle bir şey düşünmedik. Hele dinneyin. O geder yaralandı ki, ikinci kıtayı söyler
muhteremler. (saza girer)

Yar yaaar,
Bülbüller gülünü zara getirmez
Ömrüm getirmez, gülüm getirmez
Lazın deresini sara yetirmez
Ey vah eyyy vay divana gönlüüüm
Elbet hakg eyleyin zara yetirmez,
Ömrüm yetirmez, beyim yetiirmez
Bin derdim var, deyin yara bir de yaz
Ey vah eyyy, vay belalı gönlüüüm

Azizim ona damlar, o torpah ona damlar

Dünya gene aynı dünyadır,

De görüm necür adamlar eyyy

Felehh heç gülmedi üzüm

Sinem dağlar, aman sinemde dağlar

Gözyaşlarım deniz, sel olup çağlar

Ey vah eyyy divana gönlüüüm

Gurbaaani ah çeker derinnen ağlar

Ağam derinnen ağlaaar

Dur bah yârim! Ah-ü zârim bir deniz

Ey vah eyyy, belalı gönlüüüm

Azizim neden ağlar,

Ser-balığ! Neden ağlar

Talanmış gafle enim,

Kiradar neden ağlaaar

Talanmış gafle benim,

Kiradar neden ağlaaar

Evet, muhteremler Gurbani her yerde sözlerini tamama yetirip. Kâtipler tabi haddinnen ziyade üzöldüler. Gurbani, cellâtdarın gılışlarının dal olduğunu görmedik mi? Onnarın yanf kül olduğunu görmedik mi? Evet Allah ırzası için sen haklısan. Para birez bizi atdı ama gine gendimizi topladıh. Söz verdi ki, hayatımız pahasına cellât da olsah, idam da olsah sen bizden çekinme. Senin defterine asla gelem gatarıhsa gollarımız gurusun. Tamam. Beraber geldiler. Vezirin gızı

söylediğim kimi muhteremler ağanın, gulun, hizmetkarın üçünün bir odada olduğunun bilsin hakgaşığisa Gurbanı? Bir kötük beyaza tütdü. Bir tabutun üzerine goyuldu kötüğün tabutun üzerinde dolandığını söylesin. Peri Hanım gamgin oluf, bahçada ağladığını söylesin. Gurbanı Türkünün ikisini dedi üçüncüne gelende niye bayıldı beni onnan heberdar etsin. İmtahannar tamamlandı. Kâtipler Gurbanı'yı getirdi. Söylesin Gurbanı bu türküleri. Bahalım Âşık Lütfi cemiyetinin sağlığına söylesin. (saza girer)

Kimi guldu kimi ağa,

Bütün mihlar bir mutağa!

Tabut üste büküp ağa,

Ağı dolana, dolana

Tabut üste büküb ağa,

Ağı dolana, dolana

Kimi ağa kimi nöker

Nöker olan cefa çeker

Peri'm ağlar gan yaş töker

Bağı dolana dolana

Peri'm ağlar gan yaş töker

Bağı dolana dolana

Gurbanı'nın gara gaşınnan,

Yandım eşgin ataşından

Ahlımı aldı başımdan,

Sağı dolana dolana

Ahlımı aldı...

(4-B)

Evet, muhteremner niçin türkünün iki hanesini dedi. Neden türkünün iki xanesini dedi ve üçüncünde bayıldı demişdi vezirin gızı. Onu söylesin beni heberdar etsin. O zaman.

Gurbani'nın gara gaşından,

Yandım eşgin ataşından

Ahlımı aldı başımdan sâğı

Dolana dolana.

deyirem. İşte bu türküler de burda tamam oldu. Biz gulluğunuza kimnen haber verelim muhteremler? Celalı Vezir'den. Gece sabbah bir diyene geder yatmadı. Olan deli olmuşdu ya. Ben ne ahil eliyirem? Böyle de ahlahsızlık olur mu? Sen gızı ver güllü bahçada oğlanla yesin işsin, kef çeksin gırh gün. Nedi? Ben imtaham tuturam. Bu benim şöhretime şânıma yakışacak bişey mi? Emr verdi darağacını gurulsun hemen. Yeddiden yetmişe kadar bütün her tarafa eylan etdi. Tellallar bağırdı etrafda. Darağaçdarı vezirin emri hemen yerine geldi. Darağacı guruldu. Meydanniında efendim o saatda dörd dene celled derbest Gurbani'yı getirdi. Gurbani aynı bağın içerisindeki imtahamda hebersüz, teşkilatsız etraf sarıldı hemen. Derbest Gurbani'nın gollarını bağladılar. Nereye götürüller bunu? Darağacına götürüller. Hee vezirin tarafdarları, imtahan heyeti bir terefdan neye uğradığını şaşırıldı. Herkes, yollar, bütün teşkilat Gurbani'nın golları aniden bağlanıp getmesi

üzerine darağacı huzuru gurulmuş, tellallar bağırır. Gözün dolandırdı, gurbet, Allah hiç kimseyi sahipsiz etmesin arkasız etmesin muhteremner, Gurbanı'nın emileri geldi gözünün önüne. Gurbet melmeket daha hiç bişey, her şey gözünnen çıhdı. Heey o zaman okul tarih olurdu tam talebelerin tam evle zamanı yahlaşır tarih. Bahdılar ki, Gurbanı'nın golları bağlı. Möhbalıhan'ın gızı Döner Hanımınan da çoh samimi gonuşardı Döner Canım. Bu da han gızıydı tabi muhteremler. En sevdiği sirdaşı Döner Hanım idi Perihan'ın. Onun için de Gurbanı'ynan bacı gardeş olmuşdu. Bahdı ki, Gurbanı'nın golları bağlı, cellâtdarın önünde gedir. O zaman tabi bu bir han gızıdır. Cellâtdara dedi: -Durun bahalım. -Buyur Hanım: -Nereye götürsünüz bunu? -Darağacına. -Açın bunun gollarını. Dedi ki, -Hanım açamazıh emir başgan Celalı Vezir'den. -Gurbanı nereye gedir? -Gurbanı darağacına gedir. Ayvah! Döner Hanım da şaşırđı. Dedi ki, bacı gollarım bağıldı, açmasınnar. Belki bunnara da benim üzümnden bişey gelir. Yannız sennen bir arzum var. -Buyur gardeş, dedi. Dedi ki, benim gollarım bağıldı. Benim babam yohdu ama benim amcalarım aslandı, kahramandı. Kahraman amcalarım var. Şimdi üç kıta bir türkü diyecem sen yazacahsan. Bacı gardeş olarak Allah amanına da bu türkülerimi hemen yazıf gönderirsen amcalarıma. Gızın birez de tuhafına getdi. Yani içerisinden birez de yani hem üzöldü ama üzölmeyin haricinde de birez gülümsiyen kimi geldi. Ordubat burıya üç aylıh yoldu. Ceddenin ortasında, gollar bağılı, cellâte mehtup yazır emilerine göndercek. Kim götüröf yetireceh bunu? Daha de bunu cellâtdan gurtaracah. Gurbanı tabi bunu annadı. Dedi ki, -Bacı sen kâğıdı yaz götüröni tüşünme. Yeter ki, kâğıdı yazırsan mı amcalarıma. -Baş üste kardeş yazım. Vezirin tarafdarları, her taraf okul talebeleri, bütün tahsilli insannar hepsi toplandı onun başına. Şimdi yazar Döner Hanım, söyliyör Gurbanı muhteremler. Âşık Lütü vekâleti

olarax bir Zarıncı havasında söylesin. Dertli Gurbanı amcalarına ne deyir? Döner Hanım ne yazır? Var olsun Türk orduları, sağ olsun dinniyciler. (saza girer)

Ağa da deyir bele gel,
Ağla belalı gönül eyyy
Lala teki bağruum başuu de dağlu
Ha Serdar emi bil ki,
Yaman günümdü aman eyyy
Nama yazabilmem,
Ay amman aman aman
Ay amman aman aman,
Bolum bağlıdı eyyy
Ay Serdar emi
Bil ki, yaman günümdü eyyy
Odu geşdi, galyanın odu geşdi
Kör olasan ay avcı marallar odu geşdi
Aman aaaman aman eyyy

-Bacı yazdın mı? –Yazıran gardaş. İkinci kıtayı Gurbanı söyler. (saza girer)

Deyir gel ağla yaralı gönül eyyy yaaar
Ben gelende bizim eller yazıdı
Gel Abuzer bu can onnan azıdı
Nama yazan, aman aman aman,

Gurbaniyem men de bilmem çerasın

Neçe dağlar alıp yollar arasın

Söndürüller Hacı İrbaham çirasın

Serdar emi bil ki, yaman günümdür

Bacı yazdın mı? Yazdım. Dedi ki, -Kafamın üzerine bah bahalım. Kafası üzerine bahdı ki, on sekgiz bin âlemi var eden yüce zül-celalın hekmetinnen bir beyaz güverçin bekliyr gafası üzünde dönür. –At kağıdı gafamın üzerine, goy dedi. Goydı güverçin kağıdı alınca hemen gitdi. Döner Hanım elini toprağa sürdü evet hakiketen daha da inanmam Gurbanı senin öldüğüne dedi. Gurbanı dedi ki, olan Eziz Han emim bekârdı acaba bu Döner Hanım buggeder güzeldi. Bu da senin Eziz Han emine gelir mi? Hele gel bu fırsatta ele geçen ancah fırsattan istifade bunnan bir söz al. Her ne geder darağacına gedirsen, gedirsen. –Bacı. –Buyur. –Üç kıta bir türkü gene var onu da yazar mısan? –Elbetde yazaram gardaş, bunnan bele elli kıta türkün olsa yazaram da. Çoh galbim çünkü müteessiriydi. Kâğıt ki, getdi artıh gorhum galmadı. Her şeyine inandım seni asamazlar. İnşallah evel Allah sonra pirimin sayesinde. Söyler Gurbanı. Yazsın şimdi Döner Hanımın gendisi. (saza girer)

Ne galıbsan yana yana,

Yandı bağrım döndü gana

Sen lâyıhsen Eziz Hana,

Sen lâyıhsen Eziz Hana

Döner Hanım yandı canım,

Döner Hanım yandı canım

Döner Hanım yandı canım

Bele deyince vezirin tarafı da bütün talebeler toplum tabi gülüşdü. Dedi ki, Döner Hanım var yirmi yaşında emcasının kim bilsin elli yaşındadı, atmış yaşındadı. Buna lâylıh gördü Gurbanı. Gülüşdüler. Döner Hanım da Gurbanı bahdı ki, birez müteessir oldu. İkinci kıtayı Gurbanı söyler muhteremler. (saza girer)

Galem onun gaşındadı,

Polad geyim döşündedi

Yirmi dokuz yaşındadı

Yirmi dokuz yaşındadı

Döner Hanım yandı canım,

Döner Hanım yandı canım

Yirmi dokuz yaşındadı,

Döner Hanım yandı canım

Döner Hanım yandı canım

Döner Hanım yandı canım

Döner Hanım yandı canım

Döner Hanım yandı canım

Polad geyim döşündedir, haa bu general imiş mesele. Bunun amcası demek yirmi dokuz yaşında general olmuş. Döner Hanım güldü. Son kıtayı Gurbanı söyler. (saza girer)

*İğitdi onnar hamısı,
Çekeller arı namısı
İğitdi onlar hamısı,
Çekeller arı namısı
Goşdu Gurbanın emisi,
Döner Hanım sona hanım
Goşdu Gurbanın emisi,
Alım gadan, yarım gadan
Ela gözlü senin gadan
Goşdu Gurbanın emisi,
Döner Hanım sona hanım
Döner Hanım yandı canuum*

Evet, muhteremler her yerde söz tamama yetdi. Döner Hanım dedi ki, hoşuna getdi. –Gurbanı söz verirem sen ne zaman Allah izin verib Peri Hanım’ı burdan götürdüğün zaman ben de söz verirem senin Ezizhan emine gedecem. Bu kâğıdın altına böyle bir imza atdı. Yazdı: “Gurbanı ne zaman Peri’yi burdan götürürse ben de bunun Ezin Han emisine gedecem.” Dedi. Nasıl olsa gedir cellâta da burda bunun başı vurulacah. Bunun galbini niye gırım. Evet tarih, imzayı atdı kâğıdın altına, goydu cebine. Gurbanı’nın gollarını bağladılar. Geldi darağacına muhteremler. O zaman darağacına çoh süketler asardılar. Darağacı asılmış, ipler yağlanmış, bir at eyerliyip getiripler. Eyerin üzerine çıhardıp atı çekdiyleri zaman düşecek atdan. Yeddiden yetmişe seyirden kim gaçar? Darağacı, o zamanın işde bu ibret olsa diye bütün milleti de serbest edipler. Tellallar bağırır, bunu görsünler yani bu adamın

cezasını. Muhteremner Gurbanı gözünü dolandırdı yuharıda Allah'dan başka heç kimse yohudu. Hey on sekgiz min âlemi yohdan var eyliyen sana sığındım ne de olsa bu can meselesi muhteremner dodahları patladı. Öyle efkârlandı ki, Perihanım yirmi dört saat baygın bahçadan nasıl aldılarsa öyle baygın yatır daha ayıldığı yoh. Gurbanı baş eğdi hökümet erkânına. Üç kıta bir türkü istedi. –Eğer müsadeniz olarsa üç kıta bir türküm var, son arzım. –Oldu. Herkez gabul eyledi. O zaman dedi ki, Gurbanı bunnan dar gün var mı? Her zaman ağan badeyi verirken dedi ki, nerde darda galsan çağır ağanı hazır-nâzirem. Aldı sazını bahalım burda ağasını nasıl çağırır. Cümle darda galannarın dâdına yerişsin. Söyler Âşık Lütfi möhteremner. (saza girer)

*Meded meded ayyy yaradan,
Görünmez yerlerde görüken Ali,
Haçan zilfigarı, çehdi gınından
Dinsizleri dine dönderen Ali,
Vay gönül gönül, belalı gönül,
Çekerim elinden sevdayi gönül
Ay gönül gönül, vay gönül gönül*

Orda bahannar bahdı ki, havanın üzü garaldı, şimşek çahır, bulud oynadı. Akıllı insanlar bildi ki, burda gıyammat gopacah. İkinci kıtayı Gurbanı söyler. (saza girer)

*Bildiler onlardı gırhlar cemine,
İlah hökm eyledi arş-i zemine*

*Arş-i zemiine,
İşaret eyledi göğdeki güne,
Günü günortadan dönderen Ali
Vay gönül gönül, belalı gönül
Çekerim elinden sevdayi gönül*

Üçüncü kıtasını Gurbanı söyler muhteremner. (saza girer)

*Güneşe “dur” dedi, yerinde durdu,
Neçe peygamberler ondan ders aldı
Gırhlar terefinen bir Arap geldi
Özü öz tabutun götüren Ali
Gırhlar terefiden bir Arap geldi
Özü öz tabutun götüren Ali
Vay gönül gönül, belalı gönül,
Çekerim elinden sevdayi gönül*

Son kıtayı söyler muhteremler. Vezir de bildi gıyametin gopacağını. Zimrik yendi, karanlık basdı, şimşek oynur, yağmur başladı. (saza girer)

*Ab-u kevser üüüsde, Ali sâgidür
Sekiz cennet onun sehrengahıdır
Yazıh bu Gurbanı 'nın müşgül çağdı
Özünü müşgüllere yetiren Ali*

Gel ağam ağam, vay canım gurban

Vay gönül gönül, belalı gönül,

Çekerim elinden sevdayi gönül

Evet, muhteremler; Ab-u kevser üüüsde, Ali sagıdır

Sekiz cennet onun sehrengahıdır

Yazık bu Gurbanı'nın müşgül çağıdır

Özünü müşgüllere yetiren Ali

Dediği zaman Allah'ın guvvet-gudretinnen, pirinin sayesinde bir rüzgar, ıdır, yağmur, dolu efendim şimşek çahdı. Bir gıyamet gopdu ki, rüzgâr her tarafı gopartdı. Darağacı da kayboldu. Yarım saat çehmeden yarım metreden fazla kar, ıdır, sel bir terefden oynadı. Bir tarafları yıhdı. Artık o vaziyet ordaki insannarın hepsi baygın vaziyetde. Söyleller ki, Gurbanı o zaman ayıldı ki, bahdı ne darağacı var ne heç kimse var dağılan dağılıp galan öylece ağzı üsde gar, yağmur, pis sarıp etrafını her taraf bütün. Yanındaki ağaşları da söhmüş rüzgâr galdırıp atıp. Dedi tamam ancak fırsat bu fırsattı. Perihan'ı baygın bırahdım şimdi gedim Perihan'ın yanına. Döndü güllü bahçiyeye. Muhteremler Gurbanı biraz devam etdihden soura gar ıdır dedik izi belli ediyor tabi. Celalı Vezir o zaman uyandı ki, hiç kimse yohdu dağılan dağılıf, galan galıf. Yalnız bir tahım ama bir tek iz var heç kimse getmir daha. Hele burda aynı vaziyetdedi. Dedi tamam Gurbanı. Hemen bunu Gurbanı'dan başka geden olmadı. Ne darağacı var ne de heç bişey. Bunun bir tohmahçısı varyıdı. Bu tohmahçıya dedi ki, sene yüz altın, bu izi takip et. Muhakkak bu Gurbanı'dı, dedi. Güllü bahçiyeye Gurbanı'yı nerde bulduysan arhadan hemen vur öldür. Eğer öldürebildinse sene beş yüz altın daha verecem, dedi. Tohmahçı bunu devam etdi.

Muhteremner o zaman Perihan hele o baygınnihınan yatırdı. Âlem-i rüyasında görür ki, Gurbani'yı öldürdüler. Cemiyet toplanıp, Gurbani'ye mezar gazıllar. Kimi efendime söylüyüm nazarradılar deyir bir sürü sözler gonuşullar, bu hayal rüyasında. Gurbani da tam güllü bahçenin kapısına yerişince tohmaççı da arhadan yerişdi. Dedi ey on sekgiz bin âlemi bir lehzedede var eliyen Allah, çilim çocuğum periye ehtiyacım var, bir sürü ajdı. Celalı Vezir'den üçcüz altın aldım. Eğer bunu yalan olursa beni cellâd eder. Hem benim çilim çocuğuma acı. Ama ben Gurbani'ye kötü niyetli değılem. Para için tohmağı atmah bennen sahlamah sennen. Tohmağı bir elden goydu tohmağın üç misli boşa. Az misli uzunluğu Gurbani'nın gafasına isabet etdi. Gurbani bayıldı tüşdü. Tamam dedi bu tohmahnan Gurbani ölmez yaradan inşallah sahlıyar. Benim de yeminim yerini bulur, dedi. Perihan bu uyhuynan ayıldı. Aman gızlar noldu bir sıçrıynca cariyeler toplandı. –Hanım geçmiş olsun. Dedi, -Acele bir gapıya hiş bahdınız mı? Tadil etdiniz mi bir ses sorah kimse var mı? Geldiler kimsiyi bulamadı. Gurbani köşede selvi ağacının arhasına tüşmüş. Peri Hanım tahammül edebilmedi rüyasının tesiriynen bahalım burda cariyelere ne söyledi. Vekâleti olarak Âşık Lütfi dinniyicilerin sağlığına söylesin. (saza girer)

Yarım gelir Ordubat'dan

Artı bâzarı deyiller

Yığılıbdı beş on adam, gurbanım,

Ölim bâzarı deyiller

Yığılıbdı beş on adam,

Ölim bâzarı deyiller

Hem söyler hem ağlar Peri Hanım muhteremner. Cariyeler hanım sabr eyle.
Allah var, Allah kerimdi. İkinci kıtayı Perihan söyler. (saza girer)

*Çıkar eğnimnen ağları,
Getir geyim garaları
Kim sayacak yaraları,
Elin nazarı deyiller
Gurbanam elin nazarı deyiller
Kim sayacak yaraları, gurbanam
Elin nazarı deyiller
Gurbanam elin nazarı deyiller
A bala neynim bala neynim?
Uzun ömrü şara neynim,
Gurbanam etibarsız yara neynim?
A bala neynim bala neynim?
Üzü dönmüş yara neynim,
Gurbanam etibarsız yara neynim?
Gurbanam etibarsız yara neynim?
Bağında nar açıb güller,
Lal olub ötmez bülbüller
Peri'yem başıma küller,
Gazın mezeri deyiller
Peri'yem başıma küller,
Gazım mezeri deyiller*

A bala neynim bala neynim?

Üzü dönmüş yara neynim,

Gurbanam etibarsız yara neynim?

Gurbanam etibarsız yara neynim?

Evet, muhteremler her yerde söz tamama yetip cariyeler çıhdı dışarıya.

Gurbanı'yı selvi ağacının altında gördüler. Gurbanı'yı getirdiler içeri. Perihan şaşırđı. Ayna tutdu göğsüne bahdı ki, nefes çalışır. Heyy on sekgiz bin âlemi yohdan var eden yüce zül-celal öldürmiyen bir gulu gul öldürebilir mi? Hâşâ, astağfurullah. Cenab-ı Allah cümle hasretleri gavuşdursun. Gurbanı tekrar gine Peri'sine gavuşdu. Bu sefer Perihan Gurbanı'yı kadın elbisesine, kız elbisesine saldı. Cariyelerin içerisinde rivayet edeller ki, Gurbanı galsın Peri Hanım'ın yanında. Biz gelelim kimnen heber verelim gulluğunuza? Celali Vezir'den, tohmaçı geri döndü. Yemin şer Gurbanı'yı öldürdüm, dedi. Gendisini de suya atdım. Tohmaçı parasını aldı vezirden çekildi. Gurbanı kadın elbisesinde Perihan'ın yanında gırh gün galdı. Aradan bir zaman geçdi muhteremler. Nene var ki, iman, Guran nesib olsun. Nene var ki, ilan vuran nesib olsun. Bu câzu neneler, bilirsiniz câzu neneler her tarafda at oynadır. Bunların at oynağı serbes...

(5-A)

Evet, muhteremler câzu nenelerden bahsetmişdik. Nene var ki, iman Guran nesib olsun. Nene var ki, ilan vuran nesib olsun. Nene var ki, cehennemın nari üzüne yansıyıp. Bu câzu nene tabi Celali Vezir, Gurbanı'yı aradılar suya atdım diye sudan hiçbir taraftan çıhamadığı için, bu suya atılsa mesela bunun ölüsü çıhardı bir

tarafdan. Hiçbir taraftan çıkmadığı için gene şübhelendi. Muhakgah Gurbani ölmedi. Gene bir tarafa getdi. Tellallar dağıtdı, her kim ki, Gurbani'dan bana bir heber getirirse bir yerde öğrenirse yerini yurdunu bilirse şu kader altın, bin tane altın mukâfat alacah. Bu câzu nene altının hevesine tüşmüşdü gece, günüz mehle mehle dolaşırdı. Evet, yeşil elbise, yeşil dolah, yeşil çarşaf güya üş def'e haca getmiş, hacı ziyaret etmiş hacı nene elinde üç el tebeh sübehan Allah, sübülüm teke, çüllü horuz çift ülke deyip zikreliyirdi. Sarımsah soğan cebinde her zaman mevcut olurdu. Gün o gün oldu ki, bir gün Peri Hanım köşkü sarayına güllü bahçiyaya tesadüf eledi. Perihan, cariyeler, nöbeççiler, deviyeler, divan kâhyaları saray bekçileri tabi nenenin önünü kesdiler. Hacı nene ne istisen kimsen? Kırالیçeni görecem. Haber verdiler Peri Hanım'a böyle bir hacı nene senin bir ziyartine gelmiş, görmey istiyır. Bırahn gelsin. Hacı nene deyince, hacı neneler Allah adamları, beş vaxit namazını geçirmez, hacını ziyaret etmiş, Allah'a yakın bir adam bunnan bize ne zaval gelecek? Nene içeri girdi sarımsah soğanı gözüne vurdu belim ağrıyır sanki yani ne bilim? Artıh yüz sene bunnan evvel eski kertövlülerini!de bilir. Sarıldı Peri Hanım'ın boynuna. Celali Vezir'in yurdu yuvası tar-u mar olsun evladım. Senin başına neler getdi. Ciğerlerim paramparça oldu. Eşitmişdim bunnarı. Sağdan soldan bir sürü laf, onnan soura güzel bilmeceler, tapmacalar Peri Hanım'ı güldürdü, neşelendirdi. Perihan bunu o geder sevdi ki, bu hacı neneyi. Böyle bir güleş yüz nene, öyle bir güzel nene. Her gün her hafta gelsen çoh memnun galaram nene. Gözünü bir dolandırdı. Gurbani'yı bir iki sefer seyredip görmüşdü, darağacına da görmüşdü. Kadın elbisesinde Gurbani'yi de tanıdı. Tamam. Muhteremler, hemen nene müsaade alıp getdi. Bir kaş tane tavuğum, mısırim var içeri kapatıp gelmişem. Hiç kimsem yohdu Allah'dan başga yavrum. Neniye bir kader altın hanım hediye eyledi elbise, öteberi. Nene yolçu oldu. Geler

gelmez başına bir dolah od doladı doğru hükümet divanı Celali Vezir'in mayatına. Hey vezir misen nesen? –Tahtın taht, bahtın baht olsun. Yeherin gahr iler dolsun. Kirbidi verdi oddara. Başına bir dolah od dolamışdı, demişdih. Ateş yandı. Bırahmayın bu adam niye kendisini yandırır yahır? N'oldu buna? –Söyle nene, sana kim hagaret yaptı? –Heç kimse. Senin vezirliğin yere batsın. Nene n'oldu? –Söyle şimdi seni cellât ederem. –Et bir kere, zaten cellât etmey için layıg olmuşam, beni gurtarasan dünyanın gasavetinnen. Ne oldu nene? –Sen gosgocaman bir Celali Vezir bir insanın hakkınan gelebilmedin. Ya sen o buriya gelen aşığı öldürmüşdün. Benim düğün derneğimi bu vaziyete, bu duruma getirdin bugüne geder. Bu âşık Perihan'ın darağacınınan ayrılannan beri kadın elbisesinde Perihan'ın yanında yaşıyor. Deli oldu. Nene etme, eleme. Tohmaçı onu öldürdü. Yapma, tutma bugüne geder böyle bir şey yohiydi. Bu saat gedersem eğer Perihan'ın sarayında Gurbani orda olmazsa herhangi ceza hakkında verilse, yapın, der. Emir verdi aniden istihbarat polisi, askeri, teşkilatı böyle sardı ki, sarayın etrafını kimse bilmeden üzük taşı gibi. Hemen sarayın içerisine girdiler. Cariyelerin içinden ani olarak Gurbani'yı yahaladılar. Ama Celali Vezir emretmişdi ki, Gurbani'ye tohunmadan benim mayatıma getireciniz. Vurmadan, döğmeden bişey demeden düz yakalıyıp hükümet divanına getireciniz. Çünkü cellâddarın gılışdarının dal olması, darağacının aynı vaziyete gelmesi, tohmaçının bunu öldürememesinde vezirin kalbine de bir iman nuru yenmişdi. Muhteremner ama iş işden geçmişdi. Bu zülüm arşa dayanmışdı. Aylar evvel. Gurbani'yı yahalayıp getirdiler. Peri Hanım aynı hareketde, aynı görünce aniden aynı vaziyeti, o vaziyet bayıldı. Gurbani'yı doğru çihartdılar hükümet divanına, Celali Vezir'in gulluğuna. Evladım Gurbani şimdi olannarı da bırahalım, geçdi getdi, şimdi seni saniye berat edirem. Seni idam etdim olmadı, cellâta verdim olmadı, tohmaçıya

vurdurdum olmadı, Şimdi ne istersen bennen? Yalnız divan-ı melmeketimnen ıh get. Hkmet divanının emri de bu. Hepsi bu. Nereye gidersen git. Dedim sana yazığım geliyor, son bađıŐlıyırım ikinci bir daha buralarda seni bularamsa son gendin tŐn. Gurbanı son isteği üzerine üç kıta trkme müsaade et, bunnarı söylüyüm onnan soura asla burda durmayacam. Başım alıp bu diyardan söz verirem, gedecem. Söyle bahalım. Söylesin bahalım Celali Vezir'in hkmet divanında. Gurbanı ne söyler? Vekâleti olarak Őıg Lütfi Şerefli cemiyetinin sağlığına söylesin muhteremler. (saza girer)

Allahdan direh diledim,

Ehdiceğim bitirmesin

Göğden minbir bela yensin

Gyden minbir bela yensin,

Biri senden trmesin

Allah'dan dileh diledim,

Ehdiceğim bitirmesin

Göğden minbir bela yensin,

Biri senden trmesin

Canım, olsun pekâlâ senin dediğin kimi olsun. Hadi, başga, tamamla sözünü.

İkinciye Gurbanı söyler efendiler. (saza girer)

Oturasan ağ otahda,

Gan gusasan ağ tarahda

*Seni görüm ölen vahda
Dilin kelme getirmesin
Seni görüm ölen vahda,
Alım gadan, yârim gadan
Vafadarım senin gadan,
Dilin kelme getirmesin
Dilin kelme getirmesin.*

Gence şahı yine heç unutmadı efendi ne yapsın? Eli golu bağı hiç bişey yapamadı ki. Bütün höküm Celalı Vezir'in elinde. (saza girer)

*Hak sahlasın Ziyad Hanı
Eyyyyyy
Hak sahlasın Ziyad Hanı,
Artırsın şevketi, şanı
Yandım oddara Gurbanı,
Hakg emeğin itirmesin
Yandım oddara Gurbanı,
Alım gadan senin gadan
Ela gözlüm senin gadan,
Hakg emiğin itirmesin
Hakg emiğin itirmeesin eyyy*

Evet muhteremner. –Bağlayın Gurbanı'nın gollarını, dedi, söz tamama

yetdihden soura Gurbanı'nın golları tekrar bağlandı. Benim hükümet toprahlarıman gırh günnüh bir mesafe çıkarıp biraşacınız getsin. Gullara ve cellâtlara emr verdi ki, bunu götürürsünüz gırh gün mesafe çıhardıhdan soura öldüreciniz, gömleğini, elbisesini bana getireciniz, herenize bin dinar altın vereciyem. –Baş üstüne. Golları bağlandı. Muhteremner Gence şehri diyeller ki, bütün bağlıh, bahçalıhdı. Yollar bahçaların altından geçer. Elma bağları, meyva bağları gafa gafıye almış bele. Altınnan yol geçir. Gurbanı'yı birkaç kilometre hükümet divanınnan Gence şehrinin kenarına atlıyarah ayrıldıhdan soura gollarını aşdılar. –Gurbanı canımız sana feda olsun. Merağ etme ki, biz dünya kulu bir milyon altında gözümüz var. Senin pirine de gurban senin gendine de. Senin ağana inancımız, Allah'a, peygambere inancımız var. Biz Müslüman insannarıh. Senin hakgaşığı olduğunu biliyoruz. Sen bu canı da doğrudu, bütün sülalemizi yer üzünnen kesse Celalı Vezir senin teline bizden bir heta gelmez. –Sağ olun var olun, yalnız sizden bir ricam var. –Buyur. –Sizden ricam bu ki, son olarak beni Perihan'ın köşkünün altından götürün ben orda onnan helallaşdıhdan soura doğru İsfahan, nisf-i cahan şah oğlu Şah Abbas diye gedecem. Bu melmeketde de durmıyacam. Size de bennen hiçbir hata gelmez inşallah. –Oldu. Gurbanı'yı doğrudan doğru aldılar muhteremner Perihan'ın köşkü saraylarına, tam sarayın altına geçmişti. Peri Hanım o vaht o gader ağlamışdı ki, ela gözlerinnen gelen yaşlar al yanahlarında iz biraşmışdı. Ne bahdı ki, Gurbanı gine cellâtdarın önünde gelir. Üç cüz atmış altı damar ateş alıp yanmağa başladı. Altın nalınları aldı eline merdivan basamahlarını ne piçim yendiğini bilmedi. O zaman sarıldı Gurbanı'nın boynuna, on dört yasemen zülüfleri sardı. Alsın bahalım Gurbanı hanım. Söyler Gurbanı möhteremner. Bunu bir Hoşdama havasında söylesin. (saza girer)

*Bana gismet değil Gence toprağı
Yarım gezen yerler imen oldu çay oldu
Ağlama yar ağlama ala gözlü yar
Bu gün ahır zaman oldu, ay oldu
Ağlama yar aman ala gözlü yar
Bu gün ahır zaman oldu, ay oldu*

Perihan on dört yasemen ziliflerinin ikisini ayırdı sinesine muhteremner.
Baxalım Şimdi Perihan ne söyler. Al cevabı bennen dedi Gurbanı. (saza girer)

*Gerçek âŐiglar da olmaz ki yalan
Gönlüm veran oldu, ömrüm de talan
Sensiz bu dünyada ben neye galam
Hak var adalet var, divan ordadı
Sensiz bu dünyada ben neye galam
Ay gadan alım, ay derdün alımmm
Hak var, adalet var, divaaan ordadı*

Evet, muhteremler, “hak var adalet var divan ordadı”. Şah oğlu Şah Abbas’ı
goruyur bu da, yani münasib gördü. Gurbanı da bunu fikrine goymuŐdu. Yani bu da
orıya get demey istiyir. İkinci kıtasını Gurbanı söyler. (saza girer)

*Ser-yakuplar dutup bizimle nesi
Aılıfdı beyaz göğsün düğmesi*

Sen ağlama geder gözün sürmesi

Bu ayrılıh bize haktan pay oldu

Sen ağlama geder gözün sürmesi

Gadan aluum, derdün aluum

Bu ayrılıh bize haktan pay olduuu

Perihan söyler muhteremler. (saza girer)

Gara vezir bizimle girifdi bese

Şah diken gönlümü batırıp yasa

Bir arz-u hal yazım o Şah Abbas 'a

Bir nama yazım o Şah Abbas 'a

Gadan alım ay derdün alım

Höküm verir, gatl-i ferman ordadı

Höküm verir, gatl-i ferman ordadı

Gadan alım ayy derdün aluum

Gurbani söyler muhteremler. (saza girer)

Felek goyuf meni zülümünde darda

Felek goyuf meni zülümünde darda

Men gederem sevgim galdı o yarda

Bir garib anam var bilmem o harda?

Gurbani 'nın ömrü tar-ü mar oldu

Bir garib anam var bilmem o harda?

Gadan alım, ayyı derdün alım

Gurbani'nın ömrü tar-ü mar oldu

Son kıtayı Perihan söyler muhteremler. (saza girer)

Peri diyer eyvana bah, bağa bah

Duman çöküf yollara bah, dağa bah

Ged ordaki sultana bah, hana bah

Ged ordaki sultana bah, hana bah

Elbet bir adalet divan ordadı

Yarım bir adalet divan ordadı

Gadan alım, derdin alım

Elbet bir adalet divan ordadı

Evet, muhteremner her yerde söz tamama yetdi. Cellâtdar dedi ki, -Gurbanı bilirsen Celalı Vezir belki de peşimize adam goyar. He biz de çil çocuk sahibiyih. Fazla gecikmiyelim bir an evvel buriyü savuşah. Bilirse, biz gendi gafamızdan getdih bu sarayın altına. Celali Vezir peşimize takipçi goyar, bizi buriya görür, bizi gördüse hemen cellât etdirir, hepimize de soyar. –Oldu. Peri Hanım'ı baygın vaziyette cariyeler aldı yuharı. Gurbanı ağılyarah düşdü yollara. Neriye gelir? Ordubat, Gence'ye gelir. Başına bu işler burdan da Gence'de hareket eliyir İsfahan, nisf-i cahan şah oğlu Şah Abbas'a. Muhteremner şehirden bir kaç kilometre çıhdıhdan soura cellâtdar Gurbanı'yan görüşdü. Gurbanı elbiselerinnen bize bir tahım ver. Biz

bunu bir gutdan guşdan bir kana bulıyf işde Gurbanı'yı öldürdüh, al elbiseleri kusurumuza bahma. Cenab-ı Allah yolunu açığ elesin. İşin rasgetisin. Senin pirine de gurban, kendine de. Biz senin yolunda ölseh de gam yemezih. Allah işini rasgetisin. Get selametle. Biz de gırh gün sağda solda dolanır, öldü söylüyerik, öldü daha bu da elbiseleri. Evet, muhteremner Gurbanı elbiselerinin bir tahımını cellâtdara verdi. Onnarınan helal-i himmet eliyip öpüşüp görüşdü. Allah sizden razı olsun deyip Gurbanı nereye gelir? İsfahan nisf-i cahan diyip hareket etdi. O zaman ayınan günnen o zamanda muhtesar-i dilnen at ayağı küle olur, âşık dili uzun, hikâye çocuğu tez yürür, tez büyür. Malum ya muhteremner. En nihayetinde bir şehere geldi çatdı muhteremler ama tozdu yollar, yorulmuş hele annesinin yolda buna dediği ey Gurbanı ya gelir beni toprağında ziyaret edersen ya da ağlamahdan kör olar bir de dünya gözülle seni görmem. Hiçbir zaman ahnından çiharmı. Peri Hanım aşğı, gurbetdiğın aşğı, başına gelen gazalar, belalar, neler yapdı Celali Vezir?! Tozlu yollar, az galdı şehre. Bahdı ki, bir kulübe gördü. Meğer bu şehrin beş kilometre kenarında bir heyir saabı şah oğlu Şah Abbas generallarınnan Allahverdi isminde bir general muhteremner kendisine bir ihsaniye yaptırmış beş kilometre şehrin kenarında yeddi yol geçir. Susuz, ıssız, ısıtacak sahipsiz bi yer. Herşeyi mevcud olarak goymuş burdan gelif geden yolculara bütün ihsaniyat suyu, yatağını, ekmeği Allah ırızası için Allah yolunda. Bu general ihsanıdır. Bu yazmış yazınan da burası ihsanhanadı. Her gelen parasız yatağı, yemeği, işmesi, hanı. Gurbanı geldi burdan geçerken hiç yazıya gözü ilişmedi. Oggeder efkârlarıf ki, hiçbir an evvel şehere yenmey istirdi. Burda galmağ isdemirdi. Sakin geçirdi böyle. Allahverdi bey kendisi de tabi emehliliğe ayrılmışdı, yaşlanmışdı tabi. Kendisi de otururdu sandalıyada bahdı ki, bir deliganlı geldi ordan sovuşdı hiç eğlenmedi aceba bu yolçu nasıl

olabilir? Muhakgah susuzluğu olur, ajdığı olabilir ama nasıl buraya uğramadan getdi, dedi. Hizmetçisine dedi ki, -Evladım bah bu deliganlıyı sesle. Muhakgah yazıları ohumadı. Meğer bunun ohur yazarı yohudu. Her ne geder ihtiyacı da olmazsa da burasının parasız olduğunu bilmedi. Yazıyı ohumıyınca. Git onu sesle. Gendinin de öyle efkârlı zamanıdı hem de âşıhdı diyesen hem de arhasında bir sazi var. Güzel deliganliye benziyir, gelsin burda garnını doyursun, benim de gönlüm efkârlıdı, birez dinnetsin beni. Üş beş kuruş da yol parası harşlığı alar. Hizmetçi geldi. –Deliganlı, âşık oğlan yazıları ohumadın mı? Burası ihsanhana. Allahverdi beyin ihsanhânesidir. Bu geder yol geldin, buralarda su yoh. Şehere çoh yol var. Epeyce de yolun var. Hava çoh sıcah, buyur, bey seni sesliyir gördü orda. Hem garnını doyurarsan arz edersense burda galırsan yatdığın geder, yiyip işme hepsi parasızdır. Gel, bu bir generaldır hem de beydir. Sene de çoh bahşış çihar. Gurbanı geri döndü, o zamanın usul ganına göre generala selam verdi. General azlı kemal, böyle bir bahdı ki, ne bahsın Cenab-ı Allah o piçimde yaratmış, sevmiş yaratmış. –Gırh bir kere maşallah olsun evladım, otur. Merhebe, şoh sefadan soura, -Nerden gelip nereye gidirsen yahu? –Kândan gelif mekâna gedirem beyim. –Aferim evladım, hepimizin mekânı sonunda orası, garnını doyur, birkaç kıta çoh efkârlı zaman söyle. Gurbanı'ya yemek, kavesini yedihden soura aldı sazını bahalım. –Oğlum sen debeni kimi çoh efkârlı, dertdisen. Nedir derdin yavrum? Üzdün beni ruhun böyle beni çoh üzür. Alsın Gurbanı bahalım burda ne söyler muhteremler? Âşık Lütfi şerefli cemiyeti sağlığına söylesin, bir Hicrana makamında. (saza girer)

Yareep, yarep yaareep

Ne müddetdi bu dağlarda gezerem

Dağlar esirgedi garı da mennen
Seryagubun تنها تنها sözleri
Ahır ki, da saldı yarı da mennen
Ömrüm gel eyyy
Seryagubun تنها تنها sözleri
Ömrüm geel,
Ahır ki, da saldı yarı da mennen
Ömrüm, ömrüm, ömrüm geeel eyy
Azizim ben de dada
Kime gedim ben de dada
Yerişir Mevla erişsin
Yerişmez ben de dada
Ömrüm gel, gel ey, gel ey, gel ey
Zalım gel ey, gel ey, gel eyy gel, gel, geel
Ne müddetdi bu dağlarda gezerem
Dağlar esirgedi garı da mennen
Seryagubun تنها تنها sözleri
Ahır ki, da saldı yarı da mennen

Evladım ben bildim senin benden daha dertli olduğunu. Seryagublar narı esirgemiş, yarı esirgemiş, dağlar garı esirgemiş. Neden söyle bahalım kimsin? İsmi nedir? İkinciye dinne bey efendi. (saza girer)

Onnar da iştahdı sedr-i otağa

*Bah sinem de vurdu yine budağa
Ne müddetdi bağbanıdım o bağa
Bağlar esirgedi narı da mennen eyy
Ne müddetdi bağbanıdım o bağa
Aman amman aman, ömrüm, gel eyy
Bağlar esirgedi narı da mennen
Mennen, mennen eyy
Bağlar esirgedi narı da mennen
Mennen, Azizim bir de men
Doldur içim bir de men...*

(5-B)

*Bu dünya dediğin bir boş elehtir
Hakgın bir bir ismi ömre gerekdir
Gurban'im bu ne çarh-ı felekdir?
Ömrüm gel, gel ömrüm, gel ömrüm geeel, gel
Eyyy Gurban'im bu ne çarh-u felekdir?
Zulumnan aldılar yarı da mennen eyyy
Eyyy Gurban'im bu ne çarh-u felekdir?
Zulumnan aldılar yarı da mennen
Aziziiim bele bağlar
Yar kemer bele başlar
Ele guş uşmaz, bülbül ötmez
Verandır bele bağlar, bağlar*

Guş uşmaz, bülbül ötmez

Verandır bele bağlar.

Evet, muhterener her yerde söz tamama yetip general da ağladı. Evladım ne dertli, belalı guliydin. Beni de dertlendirdin zaten dertliydim. Söyle kimsen? Başına geçenlerin hepsini annatdı. Ben Ordubat'da Hacı İbrahim'ın oğluyam. Ezizhan, Gılıç Bey amcalarımdı. Efendim Celalı Vezir başıma bu, bu, bu felaketleri getdi. Onun bacısı, Gence Şahı'nın bacısı Perihan'a âşık oldum ilhamlı at verdim. İşte yolum böyle tüştü. İsfahan, nisf-i cahan şah oğlu Şah Abbas'a geder gedirem. –Evladım babana Allah rahmet etsin, dedi. Baban da benim okul arkadaşımı. Sen benim kardeşimin oğlusan. Bir amcan da benem, kal benim yanımda, bütün mayatımda çoooh çoooh askerim, goşunum var. Ben de şah oğlu Şah Abbas generallarındanam her ne geder şimdi emehiğe ayrıldımsa bütün ölkelerde sözüm geçerlidir ve şah oğlu Şah Abbas meni çoh sever. –Çoh sağol, çoh var ol bey. Gence şehrinen çiharken şah oğlu Şah Abbas'ı artıh dilime alıf getmişem. Doğrudan doğru son mekânım oradı. –Peki. Üç gün Gurbanı orda dinlendihden soura yoluna devam etdi. İsfahan nisf-i cahan diye yol aldı. Muhteremler general Gurbanı getdihden soura tahammül eliyebilmedi vijdan azabınnan. Bunun mayatında bulunan asger, ordular, teşkilatı tabi ayrılmışdı. Bunun sözünün geçdiği generallara, şah oğlu Şah Abbas'ın emirlerini, efendime söylüyüm, bulunan, emrinde asger olan ordularla da aynı Gurbanı'nın hareketine artıh anlatmaya geldi, beylere anlatdı.

Bir tahım mayatına asger, goşun alıf Gurbanı'nın bu acısına dayanamıyarah Celalı Vezir üzerine hareket etdi. Allahverdi Bey burdan hareket etsin. Biz gulluğunuza kimnen heber verelim. Gurbanı'dan. Gurbanı Ordubat'dan birkaç kilometre

ayrıldıhdan soura yolu bir ormana tüşdü, şaşırđı yolu. Üç gün üç gece ormanda döndü, dolaşdı. Yuharıda Allah, göğden başga, yerde de ormandan başga ne bir iz buldu ne bir yer. Döndü, dolaşdı geldi aynı yere. Döndü, dolaşdı geldi aynı yere. Öyle duman, öyle çen basmışdı ki, benimki de burıya gederdi artıh daha yoruldu, istigah kesildi, aj galdı, ac susuz, tozlu yollar ormanı bi tarafa çıhabilmir. Alsın bahalım burda bu efkâr üzerine üç kıta ne söyler? (saza girer)

Yarep, yarep, yareeep

Yohdan var eyledin bu âlemleri

Çıhar bir kenara yarep meni

Gözü yolda, eyyy ay aman ay

Amman ay aman, intizarım var benim

Daha salma derde belaya meni

Gözü yolda intizarım var benim

Daha salma derde belaya meni

Aman aman aman amaan

Azizim bir emmeni

Ohu dersin bir emmeni!

Eyyy feleğe çoh yalvardım

Öldürmesin biren meni

Aman aman, aman aman

İkinci kıtasını Gurbanı söyler muhteremler. (saza girer)

Gapandı yollarım, görünmür göze
Bir benettim yohdu çıha düze
Kimin gücü yeter ay aman,
Ay aman, ay aman, dumana sise
Möhtac etme meni gula, çırağa
Aman aman aman amaan
Azizim güven gez
Dağ defter! Güven gez
Ne dünyaya, derd alım,
Ne devlete güven gez
Ölürem ayyy daad, ayy daad-ı bidaaad

Üçüncü kıtasını Gurbanı söyler muhteremler. Ne sis çekildi ne de duman.

(saza girer)

Gurbanı 'yam galdım göğlü garalı
Ayrılmışam, ay aman ay aman
Ay aman ay aman, yardan gönlüm yaralı
Heç bir yer görünmür yollar aralı
Yetir bir menzile durağa meni
Aman aman, aaaman aman
Azizim minen gelsin
Düş atdan minen gelsin
Cümle müşgül işlere

Düldül'e minen gelsin

Ayy daad, ay daad-ı bidaaad

Evet, muhteremler sis birez çekildi. Bahdı ki, garşıdan bir garaltı gelir. Dedi: tamam. Vallahi benimki burıya gederiydi. Şimdi de bir aslanın, bir gaplanın payı oldum. Ulan Gurbanı bunnan dar gün olur mu daha pekâlâ? Çağır ağanı demişdi sana dar gün gelecek. Bunnan dar gün olur mu? Şimdi bir aslana, gaplana mı pay olacan? Alsın bakalım son kıtalarını üç kıta daha ne söylüyür muhteremler? Garaltı tam yahlaşır. (saza girer)

Ay aman amaan, baz alıb dert

İçmişem aşk badesini,

Derdim dermandı di gelen

Müşgülleri halleyliyin

O şah-ı merdandı gelen

Vardır onun birçok ismi,

Peşten! Alâdı cismi

Ohuyur ayat-ı kürsü,

O şir-i yazdandı gelen

O şah-ı merdandı gelen,

Aman o adamdı gelen

Bela verdi muradımı,

Öldürmedi bu canımı

Bağışladı Gurbanını,

Merd-i meydandı gelen

Bağışladı Gurbanını, gurbanam,

Ol şah-ı meydandı gelen

Bağışladı Gurbanını, gurbanam,

Ol şah-ı meydandı gelen

Evet, muhteremler çünkü garşıdan sis çekildi. Gurbanı bahdı ki, gelen bir ahudur. Arkasında bir yavrusu var. Yavrusu bunun memesini emir. Bir bahdı ordan bir ses geldi. Eyy Gurbanı! Sana gelen ahudur, gelir. O garaltıdan gorhıma. Hee! Onun memelerini emecehsen, acılıhsan. Âhu gidecek sen onun peşini tagib eliyecehsen. Geleceñ Kür nehrini görürsen, Kür nehri ele gelir ki, gurşun silahın ağzınan çihan kimi gedir. Deve boyu galhır. Burdan guş dahi üsdünnen sekebilmezdi. Bunnan geçmesine imkân var mı? Muhteremler işte âhu nerde durursa aynı durduğı istigametden hemen geçecehsen garşıya. Orda suyun sekiz misli altınan geçir. İki misli üstünnen geçen bir köprü var. Sultan Süleyman peygamberin zamanından galmış. İşte ordan geçeceksen. Garşıya geçdihden soura devamlı sağ yolu tagib edecen. Sağ yoldan bütün kervannar gelir. O kervanlar doğru sağ yol İsfahan nisf-i cahana geder, şah oğlu Şah Abbas'a. Evet muhteremler söz her yerde tamama yetib âhu geldi. Gurbanı memelerini emdi. Yavrusu memesini emmey istiyir ahu burahmadı. Bu üzüynen sağa sola atırdı. Gurbanı emdikden soura, baldan datdı südden lezzetdi memeleri emdihden soura âhu geldi tam aynı istigametde bir küçük siyah daş varyıdı. Bunun garşısında durdu. Ağasının dediğı gibi ses gonuşur kendisi görünmürdü tabi. O zaman suyu geçdihden soura abdes alif iki raket hacet namazı gıldı yüce zül-celala. Hey sekgiz bin âlemi bir lehzede var eyliyen milyonnar,

milyarlar geder şükürler olsun senin varlığına, birliğine, büyüklüğüne, adaletine. Amenna ve sedda sen öldürmiyen bir gul, hiç kimse guvveti gudretiyle yetebilir mi, bir teline hata gelsin, senin yaptığını kim yapabilir? Çoh şükürler olsun. Namazını gıldıhdan soura sazını atdı sağ yolu tagip edip doğrudan doğru İsfahan'a. Muhteremner o zaman ayınan günnen bu zaman da muhtasari dilinen çatdı İsfahan'a. İsfahan nisf-i cahan ocağı batmasın, bir tarafı tanımır. Her taraf çogan yalı caddeler, artıh binalar o vaziyet şah oğlu Şah Abbas'ın devri, bir tarafı tanımır. Geldi bahdı ki, garşıda bir terzi tükanı. Burdan sorum, dedi. Gapiyı aşdı, içeriye girdi. Meğer şah oğlu Şah Abbas'ın gullar ağası da terzi tükanında. –Selamünaleykim ağa. –Vay aleykümesselam âşig oğlan, hoş geldin, sefa geldin, sefalar getirdin. Elbisiye bahdılar ki, giyim hiç bu muhitin giyimine benzemir. Tabi her muhitin bir geyimi var muhteremner malum ya. Evet, efendim söyle âşig oğlan derdin? –Şah oğlu Şah Abbas köşkü sarayları ne tarafdadı? O tarafa gedecem. –Ne yapacan sen şah oğlu Şah Abbas'ı ? Eh sen de mi bildin ki, şah oğlu Şah Abbas âşıhlara meraklı olduğunu, deliganlı. –Orıyı bilmirem, herkesin bir derdi var bey. O zaman gullar ağası dedi ki, - Ey benim yavrum gel, Şah oğlu Şah Abbas'ın köşkü saraylarını ben sana gösterecem. Gurbanı'yı terzi tükanınan alıp doğru getirdi şah oğlu Şah Abbas'ın köşkü saraylarına. O anda şah oğlu Şah Abbas, Deli Beycan, Allahverdi Han, bir takım da asgerle seyahata çıhmışdılar. Şah oğlu Şah Abbas her zaman gırh gün seyahat eliyerdi, gezerdi bağlarda, bahçalarda, yaylalarda asgeri, goşunuynan avada getmeh! Muhteremler gullar ağası kimsen, necisen? Gurbanı başına geçenlerin hepsini gullar ağasına annatdı. Gullar ağası dedi ki, -Yavrum şah oğlu Şah Abbas yirmi gün oldu gedeli. Gırh gün tamam oldu mu geri döneceh. Gırh gün her sene siyahat eder. Efendim üç hafdası galdı. Üç hafda soura şah oğlu Şah Abbas gelecek. Üç hafda

soura ıharsan Şah oğlu Şah Abbas'a. Muhteremner u hafta rivayet edeller ki, o zaman Şah oğlu Şah Abbas oyle bir Őikâr yapıdı ki, dörd ay İsfahan Şehrine dönmedi. Aradan bi zaman geşdi gine altay tamamlandı Şah oğlu Şah Abbas gine dönmedi. Muhteremler uzatmıyalım yedinci ayda Şah oğlu Şah Abbas, aradan geşdi yedi ay ancak İsfahan Şehrine döndü ama bu yedi ayın içerisinde de Şah oğlu Şah Abbas'ın bineh kendi bineh atları varıyđı. Küheylan, Temizgan Arap atlar. Bu yeddi ayda da Gurbanı bu atlara hizmet etmehle meŐguliydi. Bunnarı oyle bir besledi ki, oyle bir besiŐ besledi ki, bugüne gider daha böyle bu piim atı besliyif de meydana ıharan artıh siyir! GörülmemiŐdi bahııcı. Şah oğlu Şah Abbas döndü. Bir Cuma namaziydi. Sabahınan gahdı Cuma namazına getdihten soura üş gün istirahatını edip Cuma namazına getdi. Cuma namazı, istirahat da etdihten soura doğrudan doğru hükümet divanı guruldı. Divanda laleler, vezirler, Őeyhelislamlar, on iki tene han, Şahın yarısı ağ, sağında solunda. Muhteremner gullar ağası geldi, -Gurbanı. -Buyur. Şimdi senin dileğin kabul oldu yavrum. Gel bahalım Şah oğlu Şah Abbas geldi. Gurbanı o zaman sazını aldı Şah oğlu Şah Abbas'ın mayatına gullar ağasıyla içeri girip yeddi yerde baş eğdi, sekgizincide el pençe divan durdu. Şah oğlu Şah Abbas: -Evladım nerden gelip nereye gedirsen? Kimsen, ismin nedi? Kândan gelip mekâna. -Aferin kemalına. Söyle bahalım derdin nedi bizim için? Gurbanı müsaade istedi, -EĞer müsaade edersense derdimi telle söyleyebilir miyim? Tabi sen de bilirsen ki, men aŐıhlara oh meraklıyem. Aldı Gurbanı bahalım burda Şah oğlu Şah Abbas'a u kıta ne söylüyür. Vekâleti olarak âşık Lütfi Zarıncı makamında ne söyleyecek? Dinniyicilerin sağlığına. (saza girer)

Gel ağla belalı gönüüüül ayy,

Hurşidim kâmilim Gurbaanı eyyy
Ele bir arzum var gulluğunda şah benim eyyy
Yetdi nergi! Aman aman aman, aman aman amaaan
Hasta gündeyim!, ele olasan derdim
Bir agâh benim eyyy
Nergizler, lalalar nergizler
Esnemiş maya gördüm
Goynunda ner gizler
Amaaan, ay amaaan aman
Esnemiş maya gördüm
Goynunda ner gizler eyyy

-Niçin geldin, benim için onu söyle, ismin ne, kimin oğlusan? Hey gible-yi
âlem söylüyüm. (saza girer)

Yeri gele bilmem ne haaana, ne de davrula!
Ele gönüm Erzurum'a ata saldılar eyyy
Döğdüler, söğdüler aman aman aman,
Aman aman aman, yarımı aldılar yar
Bele düşübdür elime bele baht benim eyyy
Sene dağlar, sene at verirem sene dağlar
Tutaydım yar elinnen çihaydım sene dağlar eyyy
Tutaydım yar elinnen çihaydım sene dağlar
Aaman, aman amaan

Son kıtasını Gurbanı söyler. –Oğlum tahammülüm galmadı, söyle yavrum kimin oğlusan, neden bunnarı sana kim yaptı, söylesene bana? Söyler Gurbanı son kıtasını muhteremler. (saza girer)

*Deyir gel ağla belalı gönül ey vah,
Feleğin gazzebi, golu bağılyam
Aşg ataşı yahdı eyyy şahım ciğer dağılyam eyyy
Ordubat'da, aman aman aman,
Ay aman aman, Hacı İrbaham oğluyam,
Ele yohdu bunnan gayrı metah benim eyyy
Ordubat'da aman aman aman,
Ay aman aman, Hacı İrbaham oğluyam,
Yohdu bunnan gayrı metah benim eyyy
Gördü günü, ay doğdu gördü günü
Ele namertde söz eylenmez
Merd demez gördü günü aman ayy aman
Evet, muhteremler her yerde söz tamama yetir.
Feleğin gazzebi, golu bağılyam
Aşg ataşı yahdı ciğer dağılyam
Ordubat'da Hacı İbrahim oğluyam
Yohdu bunnan gayrı bir metam benim*

Hee, -Oğlum Hacı İbrahim menin generallarımın en sevdiğim generallardan

biridi. Peki, başının gazası nedi senin? Buralara başınnan geçen gazaların hepsini eyy gible-yi âlem hal, mesele bunnan ibaretdir. Aşg badesi verildi, ilham verildi mana. Gence Şahı'nın bacısı Perihan'a aşgına, sevgilimin peşine getdim. Celalı Vezir bu kimi hareketleri benim başıma getirdi. Buni cellât etdi darağacına verdi, neler yaptı evel Allah'ım soura ağamın soura senin sayende gurtuldum burıya geder senin için geldim. Mennen sana, sennen de on sekgiz min âlemi var eyliyen yüce zül-celala. Baş eğir, eğildi, ey benim evladım dedi: -Sen merağ etme. Emr verdi: -Beycan. Beycan: -Lebbeyk ya şahım, dedi. Gahdı yeddi yerde baş eğib sekgizinde el pençe divan. Muhteremler Beycan'ın iki yetmiş boyunun uzunluğu, iki kürey arhası enniliği, gafasının genişliği dohsana dohsan genişliğindeydi. Dohsan üstüne bir dohsan genişliğindeydi gadasının büyüüğü. Beycan on iki batman demir galhan gullanardı. Muhteremler yüz elli kilo zırh giyerdi üzerine. Beycan öyle bir pehlivaniydi ki, ismi şöhreti o zaman dünyaların her tarafına yayılmışdı. Şah oğlu Şah Abbas'ın hem ordularının gumandaniydi serasger, maraşaliydi hem de...

(6A)

Beycan dört yüz serasger al, dedi. Serasger yani gahraman asger, seçilmiş asger muhteremler. Ahşam yerişdin Gence şehrine ahşam, sabah yerişdin sabah Celali Vezir'e bir çarmıh guracan, Celali Vezir'i çarmıha çekecen iki elinnen iki ayağınnan. Gence Şahı'na garşı gelen Celali Vezir'in bütün taalugatını ganuna, hükümete garşı gelenleri bütün cezalandıracan. Eğer Peri Hanım'ın başına bir iş getirmişse Gence şehrinde daş üstünde daş bırahmıyacahsan. Peri Hanım durursa, Perihan'ı alacahsan Ordubat'a götürüp Gurbanı'nın gırh gün gırh gece düğün merasimini yapıp benim için geri dönecehsen. -Başımın, gözümün üzerine ey gible-

yi âlem. Dedi ki, Gurbanı benim burda bırahdığım küheylannarıma yeddi ay hizmet eliyibsen. Ben daha böyle bu güne geder böyle bir ata besir!, bakan bir insan görmedim. Sen benim sevdiğim generallarım, en gıymetdi oğlusan. Bunnara ki, bu geder bahdın, zehmet çehdin bu küheylanın birini senin adına emrettim, gelsin. Eyer takımı altın gümüş nahış işlemeli bütün. İki heybe altın, mücevherat, yagut, zümrüt hazine malları bunnar da bennen taraf Peri Hanım'a düğün hediyesi olsun. Gözlerinnen öpdü, yolun açih olsun. Beycan'a tebeh etdi Gurbanı hakgaşığdır Gurbanı ne diyerse onun sözünnen tışarı çıhma sana zeral gelmez. Tabi kumandan, generalsan ordu, asger, teşkilat senin emrindedi. Yannız getme, get burdan öyle gedek nasıl diyerse Gurbanı'nın sözlerini dinne. –Baş üstüne hükümdarım deyip efendim asger gılınç, galhan oh, yay, mızrah kemend, şahin guşları kimi geldiler gahraman asger dört yüz süvari Arab atdarın beline. Gurbanı şah oğlu Şah Abbas'ın verdiği küheylanın üzerine bindi. Deli Beycan atını binip İsfahan şehrini terg edip halal himmet elediler ver yolumu, sahla Mevla'm gulunu. Neriye? Gence şehrine doğru, muhteremler biz gulluğunuza kimnen heber verelim ama? Gurbanı darağacına Döner Hanım'ın bacısına kâğıt yazdırdığı zaman güverçin kâğıdını alıp getmişdi. Hee o zaman bir ikindi namazı gılarken amcası güverçin havadan bir kâğıt saldı. Kâğıdı aldı bele bahdı ki, eyvah ne bahsın Gurbanı gözyaşlarıynan yazıf.

Lala teki bağrım başı da dağlı

Serdar emi bil ki, yaman günümdür.

Name yazabilmem golum bağlı,

Aslan emi bil ki, yaman günümdür.

Men gelende bizim eller yazıdı,

*Böyle güzel bu cahanda azıdı
Nama yazan Möhbalıhan gızıdı
Serdar emi bil ki, yaman günümdür.
Gurbanyam men de bilmem çarasın,
Meşe dağlar alıp yollar arasın,
Söndürdüler Hacı İbrahim çirasın
Aslan emi bil ki, yaman günümdür.*

Üç cüz atmış altı damarına ateş tüşdü Gurbanı'nın kâğıdını okuyunca. Eğer anası bunu duyarasa gendisini helak eder. O zaman anasına hiç heber vermem. Şah oğlu Şah Abbas'ın emriyle İsfahan şehrine gedirem diye ordular hareketeledi. Evet, ordular harekete geçdi. Neriye gelir? Gence şehrine muhteremler. At ayağı kürük!, âşık dili yürük, hikâye çocuğu tez yürür, tez büyür. O zaman aynen günnen bu zamanın muhtasari dilinen Gence şehrine üç saatdih yol varyıdı. Bahdı ki, garşdan bir ordu gerergâh gurmuş, Kılıç Bey de ordularını durdurdu. Bir süvari gönderdi. Get bah oğlum Gence'nin kenarına bu ordu kimindir gonmuş? O zaman süvari birliği geldi, bahdı ki, bu da Gendahar şehrinen Allahverdibey şah oğlu Şah Abbas generallarınnan. Gılışbey'in selamını söylünce generalın gendisi Gılışbey'i garşladı. Gılışbey çoh gahraman, cengâver isim yapmış, şah oğlu Şah Abbas'ın en sevdiği generallardan biridir. Allahverdihan gelip Gılışbey'nen öpüşdü, görüşdü sarışdılar. – Bu asger bu teşkilat nedi? Dedi bele. Ya seninki nedi? –İşde annatdı. Gurbanı'nın İsfahan'a getdiğini annadınca tekrar sevindi. Yeniden hayata gavuşdu. On sekiz bin âlemi yokdan var eden yüce zül-celala hemd-ü senaları, şükürler eyledi. Hiç merağ eleme gendi gözümle gördüm, dedi. Geldi üç gün benim evimde yatdı. Üç gün soura

yolçu etdim. Allahverdihan da Gurbanı'yı İsfahan'a yolçu etdihten soura yol almışdı muhteremner. Bu da üç gün idi gerargâh gurmuşdu, Celalı Vezir'e haber göndermişdi. Asger, ordu istiraata, istiraatdadı. Gurbanı'ya yaptığı kötülülherden dolayı harb eylan etmişdi Allahverdihan. Gurbanı Gendahar'da rasgelen han. Gılıçbey de rasgele burdan gelince her iki ordu garışdı birbirine. Bunnar görüşdüler garışdılar. Celalı Vezir de ona göre ordularını, asgerlerini hazır etmişdi. Bunnara da garşı çıharmışdı tabi. Her iki ordu garşı garşıya, açıldı sabah, hayırlı sabahlar cümlemizin üzüne açılsın. Hey Gılıçbey'in ordusu, Allahverdihan'ın ordusu vezirin çoh pis zâyâtı oldu. Bunnarın ikisi de şah oğlu Şah Abbas'dan hebersiz gelmişdiler. Gurbanı ki, İsfahan şehrine getmesi, şah oğlu Şah Abbas'a getmesi bunnarı kuşgulandırdı. Mejbur oldular, ordularını geri çekdiler. Eğer çekmeseydiler üç günün içerisinde vezirin tahdını başını yıhardılar. Orduyu geri çekdiler. Vezirin bir hayli zâyâtı olduhtan soura bunnar ordularını geriye çeksin. Biz gelelim gulluğunuza kimnen heber verelim? Deli Beycan'nan. Deli Beycan o zaman, bu zamanda muhtasari dilinen geldi Erdebil denilen Gence'nin altı saatdih bir yolunda Erdebil gazasına indiler. Yer gulahlı, Celalı Vezir'e heber getdi ki, ocağın batmasın hele bu harbetdiğin bu asgerden, bu amcaları Gurbanı Hacı İrbahımın oğlu, Gılıçbey'in gardeşinin oğlu, Azizhan'ın oğlu bunnar bütün şah oğlu Şah Abbas'ın generallarıdı. Tabi harbedende bunnar da meydâne çıhdı. Celalı Vezir ne yapacağını şaşırđı. Burdan geden Gurbanı da doğrudan doğru İsfahan, nisf-i cahan şah oğlu Şah Abbas'a gedif, Şah Abbas'dan bu geder asger, ordu Deli Beycan'nan gelif, Erdebil gazasındadı, yarın bir kaş saat soura burdadı. Celalı Vezir bunu eşidende ahlı başınnan tegâyüd oldu. Ayvah bu güne geder böylece yaşadım bunnan bele imansız, guransız ordu, cellât olacağam. Sağa tüşündü, sola tüşündü bir tarafa çatdırabilmedi.

Ne yapam, ne yapmıyam? Bunu yapan aynı bu cazu nene buna bir fırlıdah tüşündü. Getdi aynı buna haber getiren cazı nenenin yanına. O cazu ki, beş vakit namazdan başga her şey mevcut idi bunda, söylemişdim muhteremner. –Nene hal-u mesele bunnan ibaretdi. Sen bilirsen gene buna bir çare bul, dedi. Nasıl Gurbanı’yı sen buldun burdan sürgün etdim getdise Gurbanı’yı öldürmemişler cellâtdar. Gurbanı İsfahan’a getmiş, şah oğlu Şah Abbas’ın deli Beycan’ı gelmiş, bu asger, ordudan başga Erdebil’dedi. Altı saat soura sabahınan burdadı. Nene dedi ki, -Bunun çaresi yoh. –Nasıl yoh? Büğü bu asker, orduya benzemez. Sen bunnan harb eliyesen, şey eliyesen. Bu şah oğlu Şah Abbas’ın Beycan’ı geler gelmez ifadesiz, teşkilatsız senin buynunu cellât alar. Şah Abbas’ın emriyle gelir özü de deli Beycan. –Aman zaman nene sen bilirsen, parayı sevmezsen mi? Otuz senelih vezne, böyüh bir torba, beş kiloluh bir altın torbası, ne geder yığıf yığışdırdığım varsa hepsi bundadı, yagut, zümrüt, altın hepsi sene bırahacam. Nene paraları, mücevherleri gördü böyük bir torbanın içerisinde. Gözleri tam dışarı çıhdı. Dedi ki, -Şimdi bunun bir çaresi bir kolayı bu. –Nedir nene? Dedi: -Üç cins zehir var. Zehir var insanı tuğluh kimi şişirir, zehir var insanı simsiyah yahar, zehir var ki, eti gemihden ayır eder, çoh keskin bir zehir, Allah hiçbir mömüne, Müslüman’a gösdermesin, Âmin. –Sennen en tesirli zehir, eti gemihden ayıran zehir istiyirem ki, aniden, hiç durdurmadan öldürsün. –Ne yapacan zehiri? –Aa bu benim işim, şehrin kenarında bir yeni mezar yapdıracam mezar şeklinde, başında bir ateş yanan yeni bir mezar, yeddi gazan helva çalacam bu helvaları sinilere taksim eliyecem o tesirli zehirnen helvaların hepsini zehirliyecem. Seni Beycan’a kötölüyecem, burda hakgaşığı olacah Gurbanı ismindeki bir aşığı başına bu tür işleri getdi en son burdan sürgün etdi, diyecem. Onun hasretinнен sevgilisi dayanabilmedi. Bugün üç gündü vefat etdi, bu mezar onundu, bu helva da

onundu. –Sen bilirsen. Yalvarcam, bu helva da sizi kimi bir gumandana nesib oldu. Beycan’ı da zehirliyecem, Beycan’ın gelen asgerini de. Ama galdı ki, şah oğlu Şah Abbas, şah oğlu Şah Abbas’dan, onun elinnen seni gutarabilmem. Onnan da başının çaresine bah. Başga bir hükümetin toprağına mı gedirsen yaşaman için? Nice emr verirsen ben onu yapacağım. Nene çoh düşünceli gafalı şiş! Aynı dediklerinin hepsini mevcut etdiler muhteremner. Mezar yapıldı hazır oldu, sahte mezer. Helvalar çalındı, helvalar kesildi, zehirlernen zehirlendi. Sabah oldu, hayırlı sabahlar cümle mömün Müslümannarın yüzüne cümlemizin yüzüne açılsın, inşallah. Nene elbiseleri geyindi, yeşil elbiseler, hacı elbiseleri, yeşil dolah, yeşil çarşaf. Helvalar düzüldü mezerin üzerine sinilerde. Muhteremler, tabi şehrin kenarında bu iş gizli tutulmuş, şahın tarafının bu işden bi haberi yoh. Hee nasıl olsa Beycan gelecek dedi, bunnarı öldüecek ama aynı hileyi kimse bilmiyor. Nene mezarın başında otdu sarımsah soğan gene cebinde bekliyor. Tam güneş gulle-yi gafdandan baş gösdermişdi. Dağlar münevver donunu geyinmiş, guşluh zamanı, çiçehlerini ziysâi etrafa reng reng çalıp güneş vurduhça. Etrafdaki dere çeşme sularının ahma sedaları insana bam-başga bir hayal getirir. Bahdı ki, biraz soura tam guşluh geçmişdi ki, bir toz bulutu belirdi. Erdebil’den tamam dedi Beycan geldi. Annadı ki, atdı ordunundu. Muhteremner Beycan’ın atdısı tam yahlaşdığı zaman bir yüz elli nefer geder galdı. Nene sarımsah soğanı gözüne vurdu, başın gözünü aşdı ihtiyar bembeyaz hurde iki tene döküh parça saşları, Beycan ki, bunun garşısında bu vaziyet gafası açih görünce üç cüz atmış altı damarına ateş tüşdü. –Hey nene gapa dedi gafanı, gılincı çehdi, –Şimdi gafanı vururam, dedi, çabuk söyle, senin hagareti kim uğratdı, kim söyledi, gafanı beni günaha batırma, başını gapa. Nene öyle mi ağılıyor, sarımsah soğan, gözünnen ahan sular, gözünün suyu burnuna, burnununku ağzına üçü yahası aşşağı. –A serdar bu on

sekgiz min âlemi var eyliyen yüce zül-celalın hürmetine meni dinne, benim derdim çoh böyühdür. Dinne ki annandım, dedi. Dedi, -Burda Celalı Vezir, onun yurdu yuvası tar-u mar olsun, Ordubat şehrinnen bir hakgaşığı, Gurbanı isminde bir hakgaşığı gelmişdi, dedi. Gence Şahı'nın bacısı Perihan'a âşug idi. Celali Vezir onun başına olmadıh oyunnar aşdı, dedi. Darağacına asdı, cellâtdarın gılışları dal oldu. Muhteremler Allah işin rasgetirende şahid de gendisinnen olur. Bah. Demek ki, bütün yapıdığı olayları kendi parasıyla kendisine şahid tutdurur Allah. Darağacını asdı, dedi. Darağacı gayboldu. Cellâta verdi gılışdar dal oldu. Onun hakgaşığı olduğunu burda herkes inandı, tesdig etdi gerçek hakgın aşığıdı. En son tohmaçıya vurdurdu gine fayda vermedi. Sonunda burdan sürgün etdiği zaman gız onun aşgına tahammül eyliyebilmedi. Bugün üç gündü vefateledi. Hasdalandı dohturlar gutaramadı, üç gündü vefat etmiş, bu o gencin ihsanı, bu mezar da onundu, dedi. Helvalardan getdi bele tepsinin içerisine bir bir, bu seni kimi bir gahramana, ismi şöhreti dünyalara yayılan bir gahramana nasib oldu, böyle bir genc ihsanı, dedi. Allahın aşgına, peygamberin aşgına al bunnan asger de müsaade et, dedi bunnan hersinnen bi tane alsın. Beycan'ın üç cüz atmış altı damarına ateş tüşdü. -Muradıma nail olmadım, dedi. Gözlerinnen dolu yağmur kimi töhmeye başladı. Gurbanı da orda ağladı, bahdı Gurbanı'nın yüzüne. Şah oğlu Şah Abbas tapşırımışdı. Gurbanı ne diyerse, son Gurbanı'nın sözlerinnen çıhma. Bahdı ki, Gurbanı sazını çıkarır. Bir bahalım ne deyir? -Nene dur, gafanı da gapat behle, dedi. Aldı Gurbanı sazını bahalım şimdi bu efkâr, bu acı üzerine üç kıta Erzurum divanı söylesin muhteremler. (saza girer)

Yarep yarep yareeb,

Ey felek sennen elleşmeye bir bele meydan ola
Bir sen olasan bir men olam bir adil divan ola
Getmiş idim mürşidime men derdime deva gılam
Men ne bilem men gelince hak ile yeksan ola
Ömrüm gel,
Getmiş idim mürşidimeeee, derdime devam gılaaam
Men ne bilim men gelince hak ile yeksan ola
Ömrüm geel, güliim gel, canım geel
Ey felek sennen elleşmeye bir bele meydan ola
Bir sen olasan bir men olam bir adil divan ola
Getmiş idim mürşidime men derdime devam gılam
Men ne bilim men gelince hak ile yeksan ola

diyende Beycan bahdı ki, bu da doğru deyir. Demek ki, bu doğruymuş
Nene'nin dediği. Nene gine bu defa –Serdar, ha Allah'ın aşkına. –Nene dur. İkinci
kıtayı Gurbanı söyler muhteremner. (saza girer)

Yareb yareeb
Bu du zilfin kölgesinde bir kere yatmah gerek
Tabutu ise serv ağacıyla gül kefen etmek gerek, ömrüm
Tez yuyup tez götürüp menzile yetmek gerek
Umaram gadır mevladan magamı cennet ola
Tez yuyup tez götürüüüp menzile yetmek gereek
Umaram gadır mevladan magamı cennet ola

Ömrüm gel, gülüm gel, gülüm gel

Muhteremner: “Tez yuyup tez götürüp menzile yetmek gerek; Umaram gadır Mevla’dan makamı cennet ola” Beycan bahdı ki, gine doğru söylür ama cümle dada galanın dadına yerişsin. Piri gine yerişdi. Ses geldi: -Gurbanı, helvalar zehirli. Nene câzudur, sevgilin sağdur böyle bişey yalandır. Bu sesi duyan Gurbanı bahalım son kıtasını nasıl söyler? (saza girer)

Yareb, yareeb garınene

Bir bağa ki, giremezsen, girip seyran eyleme

Bir gönülü tikemmezsen, yıkıf veren eyleme

Gurbanı’ya hakdan nida, yar için gam eyleme

Bunu yazan böyle yazıf çohlara nişan ola

Ömrüm gel, gülüm gel, gülüm gel

Gurbanı’ya hakdan nida, yar için gam eyleme

Bunu yazan böyle yazıf, çohlara nişan ola

Ömrüm gel, gülüm gel, gülüm geeel

Bunu yazan böyle yazıf, çoxlara nişan ola

Aman aman amaaan aman

Azizim bilmirem kiii, bu fanide halım necola

Hayıf döğül merd olannar gocala?

Namertler de, ay amman ay aman ay aman

Merd iğitten bac ala

Yarımsa yere girif doluf gan üregimi

Ferâgat gıl be ey gönlüm dilberden
Bilirsen ki, vefa olmaz cahan içre güzellerde eyyy
Halayig de eyyy bu derverdi! Bu ahkâmı târîg etdi
Galender olmasa âşig siler de bu defterden
Felek feleeeek ayyy aman ayyy
Ey felek bil yatmaram gel aldanma sen ey “Nesmi”
Ne gadar gahraman olsan çekeller çarh-i çebnerden
Ay aman gurbaaan aman ayyy
Bugün benim vay gördüm güzel seni men’edip
Ya bu kulu âşig edip öldüre mermerden!
Yığılmış bir alay sofı meni hala gorhudur
Sanarsan ki, ay aman ay aman ay aman aman
Şümürü²²⁶ gelmiş beraat ile cehennemden ayyy
Yığılmış bir alay sofı meni hala gorhudur, gorhudur
Sanarsan ki, Şümürü gelmiş baraat ile cehennemden
Felek sen yatmaram bir gel aldanma sen ey “Nesmi”
Ne gadar gahraman olsan çekeller çarh-i çenberden
Ay anan gurbaaan
Ne gadar gahraman olsan çekerler çerh-i çebnerden
Ay anan gurbaaan ay daaad, ay dad-ı bi-daad

Evet muhteremler son iki kıta hikayiye dahil değildi tabi. Malum ya bi ihtiyar çağrımda biraz aşglandım da. Her yerde söz tamama yetdi.

²²⁶ Şimr-ibni Zilcevşen; Kerbelada Hz. Hüseyini öldüren kişi

Garinene;

Bir bağa ki, giremmezsen girip sehran eyleme

Bir gönülü tükemmezsen, yihif veran eyleme

Gurbani'ya hakdan nida, yar için gam eyleme

Bunu yazan...

(6B)

Evet, muhteremner her yerde söz tamama yetdi.

Garinene

Bir bağa ki, giremmezsen girip sehran eyleme

Bir gönülü tikemmezsen, yihif veran eyleme

Gurbani'ya hakdan nida, yar için gam eyleme

Bunu yazan böyle yazıf çoxlara nişan ola

Bunu diyince Beycan annadı o saati haa.

Gurbani'ya hakdan nida, yar için gam eyleme

Bunu yazan böyle yazıf, çohlara nişan ola

Arab atı bir dizgin gösterdi, goca neneyi beledi, pöşletdi! At terefi on metere o terefde böyle bir böyüh bir uçurumiydi ki, gırh dokguz metre derinniğindeydi. Dedi ki; -Ey şanslı nene, dünyanın en şanslı câzu nenesi sensen ulan, dedi. İnsannarın

mezarı bir puçux metrin o terefine geçmez, dedi. Senin mezarı gırh dokguz metreden de derin oldu, dedi. Arab ata göşletdi hendeyin başına yahlaşır yahlaşmaz nasıl gılıcı sallarsa baş cemdeğinen beraber hendeh de bunun üstüne uşdu. Senin mezerin de gırh dokguz elli metre oldu derinliği de. Arab atdar oynadı, nine Arab atdarının ayağının altında nenenin gafası getdi. Beycan girdi ama Celalı Vezir, Gılıçbey'in asgerleri, ordusu, teşkilatı ordan geldi tabi. Muhteremler Allahverdi Han'ın burda Beycan'ın asgeriyinen beraber garışdı. Gence Şahı'nın asgeri, teşkilatı Beycan'ı garışladı tabi. Celalı Vezir'in boynu bükülmüş, simsiyah yanıp kömür olmuş artıh. Hee o zaman Beycan'ı bir merasimnen garışladılar ki, Şah oğlu Şah Abbas Beycan'ını. Bütün ölkenin on sekgiz hükümetden harac alırdı o devirde Şah oğlu Şah Abbas, deli Beycan merasimnen alındı. Birez dinnendiler, yediler, işdiler istirahat etdihten soura emr-i ferman verilsin, Şah oğlu Şah Abbas'ın ordan yazdığı fermanı bidenesine verdiler. –Ohu bahalım bunu. Şah oğlu Şah Abbas yazmış. Her kim ki, ganuna garşı gelmişse, şaha garşı gelmişse haksız yere adam asdıran, haksız insan öldürenler, haksız yere zülüm olan, yapannarın hepsi cezalanacag, idam olacag. Celalı Vezir Gurbani'ye nerde darağacı gurmuşdusa orda iki tene çarmıh çekileceh, Celalı Vezir'i iki elinnen iki ayağınnan çarmıha çekileceh şah oğlu Şah Abbas'ın emr-i fermanı ohundu. Vezirin hükümet erkânında bulunan büyük rütbeli insannar, her kim şaha garşı, ganuna garşı, haksız yere garşı gelen insannarın hepsi cezalanacag, emr-i ferman budur. –Ey Celalı Vezir! Dinnedin mi bunları? –Evet dinnedim pašam. –Pekâlâ, neden yaptın bunnarı? Gurbani'yı darağacına asdın. Gördüm goca neneyi de bizi bir hille, bizi zehirletdin de üstelih de Gurbani'yi yaptığın hagaret kâfi gelmedi de bizi de helvaynan zehirledeceydin demi? Suşlu bir insanın sesi sorağı nece çihar efendim? Emr verdi. –Darağacı gurulan yerde

çarmıhlar çekilsin. Çarmıhlar çekildi. Celalı Vezir'i iki elinnen, iki ayağınan Şah Abbas'ın emriyle çarmıha çekip dörd yüz atdı bunun garnının üzerine oyun atlatdı, ezdi, töhdü tam. Muhteremler vezirin tarafdarları, ganuna garşı gelenner, Şah'a garşı gelenner, veziri desdehliyif aynı fikirde zülüm işliyen insannarın hepsi cezalandı. Beycan birkaç gün istirahat etdihten soura Gence Şahı'na emr-i fermanı ohudu. Bacının hazırlığını gör, önümüzdeki hafda yolculuğa çık Ordubat'a. –Başımın, gözümün üzerine. Gence şahzada fikri o. Gelennen Gurbani'ye vereceyidi Perihan'ı. Hakgaşığı olduğunu hepsine inandı, gördü, geçindi. Heyy on sekgiz min âlemi yohdan var eden Allah cümle hasretleri, muradı olanı muradına, hasreti olanı hasretine, anneden olan annesine, babadan hasret olan babasına, kardeşden, elden-günden hasret olan kardeşine, eline, gününe, sevgülüsünden hasret olan sevgülüsüne gavuşdursun inşallah. Gurbani Perihan'a gavuşdu. Çalgılar başlıyif davul devam edir artıh, neşe davulları. Ki, Perihan'ın düğünü Ordubat'da yapılacah. Gılışbey amcasına da gavuşdu Gurbani. Asger, ordu, teşkilat beraber hafta sonu eyy cehiz berat hazırlandı ki, şah oğlu Şah Abbas'ın ordan verdiği mücevherlerden başga da Şah bacısına ipehli İran halıları, yagut, zümrüt, gerdannıhlar, elmas bilerzihler efendim iki tene kecave hazırlandı. Yeşil gümüşden işdemeli cehiz barat hazır olduhtan soura Gurbani'nın Döner Hanım'ın darağacında yazdığı kâğıt; “Ben de senin Azizhan emine gedecem” diye aynı kâğıt aklına tüşdü. Bunu Beycan'a verdi. Beycan aldı kâğıdı ohudu ki, Döner Hanım'ın kendisi yazmış. “Gurbani sen burdan Perihan'ı götürdüğün zaman ben de senin Ezizhan emine gedeceyim”e de altını da imzalamış. Dedi: -Möhbelihan. –Buyur. –Al, dedi gızvın kâğıdını ohu. Möhbelihan aldı gızvın imzalı kâğıdını ohuyunca sen de gızvın her neyini hazırıra. Döner Hanım'ın da hazırılıkları görüldü muhteremner. Cehizi, barati, teşkilati, kecaveler hazır oldu. O

geceyi de geçirdiler, açıldı sabah, hayırlı sabahlar cümlemizin yüzüne nurla açılınsın inşallah. Gence Şahı'ynan hükümdarlar, hannar, generallarınan hahal-ı himmet etdiler. Allahverdi general bunnarınan görüşüp Gendahar'a döndü. Ezizhan İsfahan şehrinde, demişdik Gılışbey amcası, Deli Beycan, Gurbanı Gence şehrinde Peri Hanım'ı, Döner Hanım'ı da aldılar bek, Ordubat'a hareket etdiler. Ezizhan'a da burdan heberçi gönderdiler ki, İsfahan'nan hemen biz burdan hareket etdih Gence'den. Sen de İsfahan'nan hareket ele düğün merasimin yapılacağı orda, nişannını getirdik. Muhteremler gafile harekete geçdi. O zaman vezirin taallugatlarınan, çete gaçahlarınan, enerjitlerden tabi Gence şehri bağlıh, bahçalıh dedik ya yolun sağına soluna sahladılar, gizlendiler. O zaman yani Gurbanı'ynan Beycan geldiği zaman orda vursunnar bunnarı hebersiz. Şimdi Gurbanı el galdırdı. Kecaveler harekete geçif tam yolun kenarına geldiği zaman o saat Beycan emir verdi orda asger durdu. Sazını çıhardı bahalım bunnarın burda sahladığına üç kıta ne söylüyür? Vekâleti olarah Âşık Lütfi şerefli cemiyetinin sağlığına söylesin. Bunu da bir Garaçı havasında söylesin muhteremner eski hava, Garaçı havasında. (saza girer)

Yaaaareeey,

Şherden yühlendi Peri'min köçü

Çekin maralları yollara doğru

Naşı avcu durmuş yol beresinde

Çekin gafiyei sollara doğru

Naşı avcu durmuş, leylim leyli leyli leyli

Bala leyli, leyli leyli, yol beresinde

Çekin gafiyei sollaraaa doğruuu

Şeherden yühlendi Peri'min köcü

Çekin maralları yollara doğru

Naşı avcu durmuş yol beresinde

Çekin gafileyi sollara doğru

Yani sol yola demin dedi. Demek ki, naşı avcu²²⁷ orda behliyor. Beycan o saat annadı ki, burda bir iş var Gurbanı'nın üzüne bahır sonunu dinniyir bahalım. İkinci kıtayı Gurbanı söyler muhteremler. (saza girer)

Ser-yagub istiyir alsinnar öcü

Her şeyden guvvetdi Allah'in gücü

Ebr-i şum muyların ey müselleme saçın

Herdem secde gılar bellere doğru

Ebr-i şum muyuların ey, leyli leyli leyli

Leyli leyli bala leyli leyli leyli

Leyli leyli leyli, müselleme saçın

Herdem secde gılar bellere doğru

Ay gadan alım, bay gadan alım

Ebr-i şum muyların ey müselleme saçı

Herdem secde gılar bellere doğru

Son kıtasını Gurbanı söyler. (saza girer)

²²⁷ *Acemi avcı*

*Yareeey,
Gurbani'nın nalası ey yandırdı daşı
Üsdüme gelmesin ey tabibin aşısı
Ahıtdım didemden gan ile yaşısı
Ahar ahar gider ay sellere doğru
Ahıtdım didemden, leyli leyli leyli
Leyli leyli bala leyli leyli leyli
Leyli leyli leyli, gan ile yaşısı
Ahar ahar gider ay sellere doğru
Ay gadan alım, bay gadan alım
Ahar ahar gider ayyy sellere doğruuu*

Evet, muhteremner her yerde söz tamama yetip. Emretti Beycan gafiile sol yola çekildi. Tabi oraya gizlenenner de hemen aradılar, o saat buldular, cezalandırdılar tabi. Gence şehrinnen hareket etdiler Ordubat'a. Evet, bir kaç gün yol getdihden soura orasını Cenab-ı Allah bilir artıh. Bir çeşmenin başına geldiler. Etraf çoh çiçehli, çimenni yerdı artıh. O zaman Beycan emreyledi. –Gafiileler burda birez istirahat elesin, bu çeşme hoşuma getdi, bağlıh bahçalıh biz de burda birez dinnenir, bir yemek yiyer, giderik. Beycan'ın emri asger, ordu herkes gerargâhlandı. Perihan, Döner Hanım da kecalarınnan tüşdü. Perihan bahdı üzündeki tülbind örtülerinin üçünü de atdı. Üş tülbind örterdi. Gurbani bele bir bahdı ki, buludun altından on dört demiş sanki bir ay doğdu. Höküm-ü Süleyman mı, Yusuf-u Kenan mı, Huri-yi Gılman mı, dertlere deva mı, bir melek simam mı? Yerdikçe yer minnet ederdı bu nezanı senem bir daha bassın ayağın üzerime. Kervan gıran yıldızı mıydın Allah'ın

yerinde doğdu, zalım oğlu zalım gızı, Gurbanı şübhelendi. Dedi ki, ulan bu dünya işi. Beycan'nan yani hem gortdu hem şüphelendi. Ne olur n'olmaz bu geder asger, ordu. He, gel buna de ki, bu geder açlı saçlı gezmey olar mı? Zöhr ıldızı kimi doğdun garşıdan. Birez gendini topla. O zaman sazını aldı bahalım Gurbanı üç kıta söylesin bir Merdanoğlu havasında. Vekâleti olarak Âşug Lütü şereflî cemiyetinin sağlığına söylesin. (saza girer)

Sallana sallana gel ay nazlı yar

Eyle sallanma yar göz değer sana

Atdan ağ geyibsen üstünnen yeşil

Sakın ser-yagub'dan söz değer sana

Ay gadan aluum

İkinci kıtasını Gurbanı söyler muhteremler. (saza girer)

Gel beri, gel beri kimin yarisen?

Ey, bu sınıh gönümün vefadarisen

Üce dağ başının teze garisen

Seherin güneşi göz değer sana

Ay bala gülüüm

Son kıtasını Gurbanı söyler muhteremler. (saza girer)

Gurbanı diyer herkes yârin öğmesin

Açılıfdır bere göğsün düğmesin
Topla pıstanını yere değmesin
Yollar gubarlanıf toz değer sana
Topla eteğın, aman ay aman, zalım ay aman
Ay aman aman, yere değmesin
Yollar gubarlanıf toz deyer sanaaa
Elli, günnü bahtavar, ay gadan alıum
Eyyy eller ölürem eyyy

Evet, muhteremler her yerde söz tamama yetdi. Perihan tabi toparlandı Gurbanı böyle deyince. Yemeklerini yediler, işdiler sizden ne hoş. Gine Beycan'ın emriyle ordu harekete geçdi, kecaveler harekete geçdi Ordubat şehrine. Heey o zaman aynan günnen bu zamanda muhtasari dilinen Ordubat şehrine bir sahatdih yol gala sahlaşdılar. İki tene süvari getdi. Ezizhan'a Gılışbey atdı gönderdi ki, gelen Deli Beycan'dı ordaki merasime. Meğer Ezizhan bir saatdih yoldan bütün yol boydan boya, Beycan'ın yoluna, Gurbanı'nın yoluna, sevgülülerinin yoluna halılar döşenmiş bütün yeddiden yetmişe geder asgerinnen tut da sivilinnen tut da çocuğunnan tut da garısınnan tut da hepsi yollara, heresinin elinde bir demet çiçek bunnarı behliyir. Asger, teşkilat Beycan'ın ordusu girince bütün çiçehlerinen, merasimnen, algışnan garşılادılar. Bu çalgıyla, bu teşkilatnan hemen çarşının içerisine gelen Ezizhan garşıdan ki, çıhınca anası da beraberinde Gurbanı'nın üç cüz atmış altı damarına ateş tüşdü. O zaman bahalım artıh burda üç kıta ne söyledi? Anası, Ezizhan amcası, bütün hannar, bütün büyük generallar, beyler, efendime söylüyüm, şehrin valisi, paşaları, bütün büyüğ insanlarınan beraber geliller. Merasiminen garşılanan Beycan oggeder

memnun oldu o vaziyetde. Şah oğlu Şah Abbas Beycan'ı. Asger, ordu, teşkilat, amcası, sevgülüsü, Ezizhan emisinin sevgülüsü Döner Hanım. O zaman bahalım ne deyir şimdi? Söyler Gurbanı. (saza girer)

Ela gözlü, nazlı yârim,

Ela gözlü, nazlı yârim

Sensen benim vefadarım

Gelir aslan Serdar emim

Gelir aslan Serdar emim

Şükür gördüm vatan seni,

Şükür gördüm vatan seni

Şükür gördüm anam seni

İkinci kıtayı Gurbanı söyler muhteremler. (saza girer)

Ağlama gül gelsin neşe,

Hanlar beğenir görüşe

Hayal ermez bu ter düşe

Hayal ermez bu ter düşe

Şükür gördüm vatan seni,

Şükür gördüm anam seni

Hayal ermez bu ter düşe

Alım gadan yârim gadan

Vefadarım senin gadan

Şükür gördüm vatan seni,

Şükür gördüm anam seni

Son kıtasını Gurbani söyler muhteremler. (saza girer)

Gurbani'yem aşga talan,

Gurbani'yem aşga talan

Yohdu sözlerimde yalan,

İşde gelir garib anam

Şükür gördüm vatan seni,

Şükür gördüm anam seni

Eyyy heyyy,

İşde gelir garib anam,

İşde gelir garib anam,

Alım gadan senin gadan

Vefadarım senin gadan,

Şükür gördüm vatan seni

Şükür gördüm anam seni

İşde gelir garib anaaam,

Şükür gördüm vatan seni

Şükür gördüm vatan seniii

Evet, muhteremler Gurbani annesine, amcalarına, memleketine, sevgülüsüne

gavuşdu. On sekiz bin âlemi yokdan var eyliyen Allah cümle hasretleri olanları annelerine, babalarına, kardeşlerine, yarenlerine, doslarına, sevgilerine gavuşdursun inşallah. Var olsun Türk orduları, Türk milleti, beycan gırh gün gırh gece düğününü, derneğini Ezizhan'ın Beycan, Gurbanı'nın yapığdan soura döndü İsfahan'a. Gurbanı hikâyesi burda sona erdi. Düşmanınızın ömrü de sona ersin. Uzun ömürler versin Cenab-ı Allah dinniyicilere, Türk ordularına. Âşık Lütfü'nün ameliyat olmuş ellerinin ikisinden de kendim hem yaşadım hem de hasda zamanıma rasgeldi. Çalışmıyorum da bu durumda. Hasdayım. Sazdarı çalamadım. Makamları yerine yetiremediğim için eğer kusurlarım da olsa inşallah onu bağışlarsınız. Cümle büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öperem. Cümlenizi saygı ve selamlarımla selamlar, sizlere Allah'dan sağlık ve sıhhat dilerim. Evet, muhteremler bilirsiniz Gurbanı hakgaşığdır. Allah rahmet etsin Şimnibaba da söylemiş zamanında. Hasda Hasan'nan bir değişinde deyir ki:

Gurbanı hakgaşığdır da'yı magamdan söker

Destine almış geleme hettine bir hetçeker

Çöllülü isimi baş tacıdır, candan gasavet söker

Kerem ki, yandı ateşe, od da birdir köz de bir

Demek ki, Sümmanı Babanın Hasda Hasan'ın devrine gider Şennibaba'nın, Allah rahmet elesin, devrine gider de yani onların diline gider Gurbanı'nın hakgaşığı olduğu gelmiş devam etmiş. Tabi ki, Gurbanı hiçbir aşığın tesnifi, düzmesi değil. Her aşığın bir tesnifi, bir hikâyesi var. Yaşamış bir şairdir. Gendisi hakgaşığdır. Tabi ki, bunun sözleri ağızdan ağza, ağızdan ağza devrolmuş. Nice aşıkların eline geçmiş,

aşıkların ağızından ağızına devrolmuş zamanın tarihin bu zamanına geder ancak ki, bu gederini galabilir. Âlimler içerisinde tabii Gurbani'nin daha çok divanları, daha çok, efendime söylüyüm, Türküleri daha çok şiirleri olması lazım. Gurbani'nin hakkında herkim ne kadar meselen türkü, şiir söylese doğrudur gerçekten. Çünkü hakgaşığıdır. Çünkü kendi çevresinde yaşamış âşık kendi sözleridir. Hiçbir âşığın tesnifi, düzmesi değildir. Canab-ı Allah bütün hakgaşıklarına ve âşıklara ve mâşuklara rahmet eylesin. Sizlere uzun ömürler versin. Şemni babıya da Allah rahmet eylesin.

SONUÇ

Anadolu sahası ve Azerbaycan sahasında ozan- baksı geleneğinin, 16. yüzyıldan itibaren yerini âşıklık geleneğine bıraktığı kabul edilmektedir. Yine Azerbaycan sahasında da Anadolu sahasında olduğu gibi “ozan” terimi yerine “âşık” terimi kullanılmaya başlanmıştır. 16. yüzyıldan önce ozanlar ve ozanların oluşturduğu destanlar, 16. yüzyıldan sonra yerini âşıklara ve âşıkların oluşturduğu halk hikâyelerine bırakmıştır.

15. – 16. yüzyıllar arasında Azerbaycan’da yaşamış olan Âşık Kurbanı, bu türün en önemli temsilcilerindendir. Kurbanı, “Kurbanı Hikâyesi” isimli halk hikâyesiyle bu türün en güzel örneklerinden birini vermiştir.

İnceleme sonucunda:

- 16. yüzyıldan sonra Azerbaycan sahasında ortaya çıkan âşıklık geleneği ile Anadolu sahasında ortaya çıkan âşıklık geleneğinin birbirinden çok da farklı olmadığı, kültürel etkileşimle paralel bir etkileşime sahip olduğu görülmüştür. Bu bağlamda, Anadolu’da söylenmiş halk hikâyeleri ile Azerbaycan’da söylenmiş halk hikâyeleri arasındaki benzerlik dikkat çekicidir.

- Türkler göçebe hayatı terkedip, yerleşik hayata geçtikten sonra İslâmiyet’in etki alanına girmişlerdir. Bu etki yerleşmiş ve bir süre sonra, sanat eserlerinde de kendisini göstermeye başlamıştır. Bu nedenle halk hikâyelerinde genel bir dinî etkiden söz etmek mümkündür. Aynı etki Kurbanı Hikâyesi’nde de bulunmaktadır.

- Hikâyelerin gelişimi, hikâyeler içerisinde bulunan motifler, epizotlar ve hikâyelerin problemleri düşünüldüğünde, Azerbaycan sahasında ve Anadolu sahasında hikâye anlatma geleneğinin benzeştiği söylenebilir.

- 15. yüzyıla kadar ozanların söylediği destanların ve destanlar içerisinde bulunan olağanüstülüklerin varlığı düşünüldüğünde, Kurbanî Hikâyesi içerisinde bulunan motifler ve masal unsurları oldukça azdır. Aynı dönemde söylenmiş diğer halk hikâyelerinde sihirler, büyücüler, cadılar, olağanüstü doğumlar varken Kurbanî Hikâyesi'nde benzer motiflere rastlanmaz.

Bunların yanı sıra hikâyede bulunan ve günümüze kadar neredeyse değişmeden gelmiş olan manzumelerin dönemle ilgili net bilgiler verdiği söylenebilir.

Son olarak incelenen Kurbanî Hikâyesi'nin halk edebiyatı açısından Azerbaycan sahasında olduğu kadar Anadolu sahasında da önemli bir eser olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Ali Berat; **Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2013.
- ARTUN, Erman; **Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı**, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2009.
- ASLAN, Ensar; **Doğu Anadolu Saz Şâirleri**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınevi, 1978.
- ASLAN, Ensar; **Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerinde Bir İnceleme**, Diyarbakır, Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, 1990.
- ASLAN, Ensar; **Çıldırılı Âşık Şenlik Hayatı-Şiirleri-Karşılaşmaları-Hikâyeleri**, Ankara, Maya Akademi, 2007.
- ASLAN, Ensar; **Türk Halk Edebiyatı**, Ankara, Maya Akademi, 2011.
- BORATAV, Pertev Naili; **Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği**, İstanbul, Adam Yayınları, 1988.
- DUYMAZ, Ali; **Kerem ile Ash Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- ELÇİN, Şükrü; **Halk Edebiyatına Giriş**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1981.
- ERGİN, Muharrem; **Dede Korkut Kitabı (İnceleme)**, İstanbul, Boğaziçi Yayınları, 1999.
- GÜNAY, Umay; **Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2011.
- KAYA, Doğan; **Mahmut ile Nigar Hikâyesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma**, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.

KAYA, Doğan; **Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, Ankara, Akçağ Yayınları, 2007.

KÖPRÜLÜ, Fuat; **Edebiyat Araştırmaları-I**, İstanbul, Akçağ Yayınları, 1989.

YILMAZ, Mustafa vd; **Kurbani, Atatürk Üniversitesi Lisans Tezi**, Erzurum, 2000.

OĞUZ, Öcal vd; **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Ankara, Grafiker Yayınları, 2010.

SAKAOĞLU, Saim; **Ercişli Emrah**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1987.

SPIES, Otto; **Türk Halk Kitapları**, çev. Behçet Gönül, İstanbul, Rıza Koşkun Basımevi, 1929.

TAŞDEMİR, Zeynep; **Derdiyar ile Gülhandan Hikâyesi Üzerinde Bir İnceleme**, Ahi Evran Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yayımlanmamış Lisans Tezi, Kırşehir, 2012.

THOMSEN, Stith; **Motif Index of Folk-Literature**, Bloomington-Indiana, 1955-1958.

TÜRKMEN, Fikret; **Âşık Garip Hikâyesi (İnceleme-Metin)**, Ankara, Akçağ Yayınları, 1995.

TÜRKMEN, Fikret vd; **Âşık Lütü Hayatı Sanatı ve Hikâyeleri**, Kars, Kars Belediyesi Kültür Sanat Yayınları, 2011.

TÜRKMEN, Fikret; **Tahir ile Zühre (İnceleme-Metin)**, Ankara, 1998.

